

Henry i Dídac Ettinghausen

La Vall de la Pera

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

71 MONOGRAFIES

LA VALL DE LA PERA

Henry i Dídac Ettinghausen

117 QUADERNS de la REVISTA de GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA de GIRONA

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 117

Sèrie: Monografies (Núm. 71)

Primera edició en català: Maig de 2005

Tiratge: 1.100 exemplars

Edició:

Diputació de Girona/Caixa de Girona

www.ddgi.org/quaderns

Director de la col·lecció:

Joaquim M. Puigvert

2

Consell assessor:

Gabriel Alcalde, Narcís-Jordi Aragó, Pepa Balsach,
Xavier Besalú, Maria Antònia Canals, Josep M. Cortadellas,
Xavier Cortadellas, Jordi Dalmau, Joan Domènech,
Maria Carme Domènech, Marta Franch, Rosa Maria Gil,
Glòria Granell, Àngel Jiménez, Montserrat Manén,
Jordi Mascarella, Enric Mirambell, Joan Miró, Joan Nogué,
Marina Puig, Josep Pujol, Josep Pujolràs, August Rafanell,
Dolors Reig, Anna Ribas, Josep Maria Rus, Joan Sala,
Antoni Solà, Narcís Sureda, Xavier Terradas,
Montserrat Vayreda, Eva Vázquez, Anna M. Viader,
Antoni Vilà, Mariàngela Vilallonga, Dani Vivern.

Cartografia:

Salvador Oliva

Maquetació:

Pep Caballé

Redacció administració:

Pujada de Sant Martí, 5. Telèfon 972 18 50 00.

Apartat de Correus 11. 17080 Girona

A/e: publicacions@ddgi.org

Infografia i impressió:

Palahí Arts Gràfiques, SL. Girona

ISBN: 84-95187-76-0

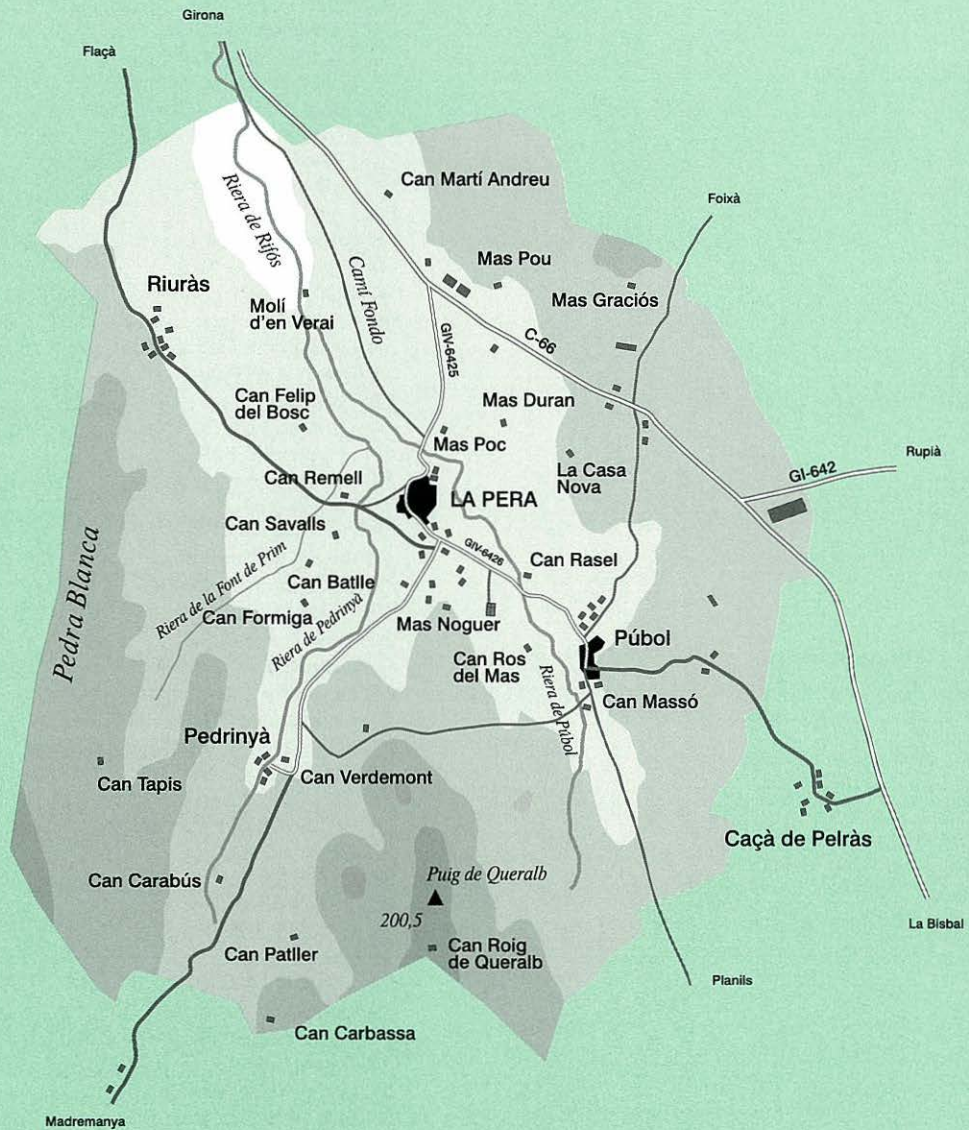
Dipòsit legal: Gi-791/05

LA NOSTRA PORTADA

*La vall de la Pera, l'any 1996, vista des de prop de
Púbol: "És una rodalia bonica, sobretot a la tardor, en
els dies grisos de tardor, quan a l'aire hi ha una
suspensió lleugera, mandrosa, blavissa, de boirina
ingràvida" (Josep Pla).*

Índex

Situació	5
Cronologia	6
1. Els primers habitants	8
2. Els noms dels pobles	10
3. Sant Andreu de Pedrinyà	12
4. Púbol, homes del baró	14
5. El retaule de Sant Pere	16
6. La Pera, poble reial	18
7. Sant Isidor de la Pera	20
— Arriben les relíquies	22
8. El castell de la Pera	24
9. El poble de la Pera	26
— Una casa del s. XVIII	28
10. El poble de Púbol	30
— Els noms de les cases	32
11. El veïnat de Riuràs	34
12. Els masos	36
— Els remeis del Sr. Vehí	38
13. El general Savalls	40
14. Estralls dels carlins	42
15. La vida a pagès	44
16. Oficis d'abans	46
17. El crim de l'hostal	48
18. L'albada del segle XX	50
19. Camins i carreteres	52
20. Serveis municipals	54
— Les esglésies saquejades	56
21. La Guerra Civil	58
22. La postguerra	60
23. El franquisme	62
24. Comerç i indústria	64
25. Escoles i educació	66
26. Renovació de l'agricultura	68
27. Llum i aigua	70
28. Les festes	72
29. Oci i lleure	74
30. La JO.PE.PU	76
31. La U.E. la Pera	78
32. El Museu Gala-Dalí	80
33. Quatre artistes més	82
— Parlen els escriptors	84
34. Demografia	86
35. Una nova economia	88
36. El present	90
37. El futur	92
— Bibliografia i agraïments	94

Situació

El terme municipal de la Pera està situat al peu de les Gavarres, al nord-oest del Baix Empordà, limitant amb els termes de Foixà (NE), Ruplà (E), Corçà (SE), Madremanya (S), Sant Martí Vell (O) i Flaçà (NO), aquests tres últims ja del Gironès.

El municipi, d'uns 11,56 km², inclou el poble del mateix nom i, a 1 km distants, els de Púbol (SE) i de Pedrinyà (SO) i el veïnat de Riuràs (NO). El poble de la Pera està emplaçat damunt d'un pujol arrodonit, a 93 m d'alçada, prop de l'aiguabarreig de les rieres de Pedrinyà i de Púbol, on esdevenen la riera de la Pera, o Rifós, que aflueix al Ter, ja dins el terme de Flaçà. La vall de la Pera està encapçalada per la serra de Millars i està delimitada per les petites serres de Pedra Blanca a l'oest, i de Foixà a l'est.

Des de la carretera de Girona a Palamós, d'on s'albira la vista més característica de la vall, fan de rerefons els puigs del Ferrer Condom (132 m), d'en Font (189 m), d'en Patller (192 m) i de Queralb (200 m), que separen les rieres de Púbol i de Pedrinyà.

A la Pera es troben sediments de l'època terciària, afloraments basàltics erosionats i les restes de ruïnes volcàniques, com ara el puig de Queralb. Els voltants de les rieres són terres fèrtils d'argila roja. Vers ponent, els boscos de pi i alzina remunten els primers estreps de les Gavarres.

En l'antiguitat la zona era una cruïlla prou important, indicant els topònims propers Mollet i Millars pedres mil·liars, probablement en camins de temps romans. L'antic camí ral de Girona a Palamós (conegut localment com el *Camí Vell*, o *Camí Fondo*), anterior a l'actual C-66, passava per Flaçà, la Pera, Púbol i Caçà de Pelràs. Des de Púbol, un altre camí menava a Foixà, Ruplà i Parlavà. Passat Pedrinyà, a Madremanya es trobava el camí romà que comunicava Girona i Empúries.

Cronologia

S. II-I aC Possible vil·la romana sobre el camp de la Creu de la Pera.

S. III dC Neixen a la Pera els llegendaris Quatre Sants Màrtirs.

971 Primera menció documentada de Pedrinyà.

982 Primer esment documental de la Pera i de la seva església de Sant Isidor.

1017 Primera referència documental de Riuràs.

1020 Primera menció documentada de Púbol.

1064 Primer esment documental de l'actual església de Sant Andreu de Pedrinyà.

1240 Guillem de Creixell ven Pedrinyà al bisbe de Girona.

1241 Hug de Cervià cedeix al bisbe de Girona els seus drets a la Pera.

1273 A la Pera hi ha un forn de pa episcopal.

1302 El baró de Verges ataca la Pera.

1327-41 Construcció de l'actual església de Sant Pere de Púbol.

1359 La Pera, Púbol i Pedrinyà tenen un total de 113 focs, uns 600 habitants.

1399 La Pera, Pedrinyà i Caça de Pelràs s'alliberen de la jurisdicció feudal del baró de Púbol.

1437 Bernat de Corbera contracta Bernat Martorell per fer el retaule de Sant Pere de Púbol.

1562 Data de la inscripció més antiga en la llinda d'una casa (Can Compta de Púbol).

1630 Es comença la construcció de l'actual església de Sant Isidor de la Pera.

1679 Fundació de l'ermita del Mas Graciós.

1680 El rei Carles III nomena Pere Almar ciutadà honorat de Barcelona.

1697 Joan Pagès acaba la construcció del campanar de l'església de la Pera.

1724 Es construeix una carnisseria a la Pera.

1735 Es construeix l'antiga escalinata de la façana de l'església de la Pera.

1774 Arriben a la Pera les relíquies dels Quatre Sants Màrtirs.

1817 Neix a la Pera Francesc Savalls, general carlí.

1845 Primera edició coneguda dels *Remeis del senyor Vehí* de la Pera.

1874 Els carlins cremen l'arxiu de la Pera.

1886 Mor a Niça el general Savalls.

1879 La fil·loxera arriba a l'Empordà.

Vista de la Pera des del nord-oest.

- 1898** S'enderroca la Casa Consistorial i es comença a construir l'actual Ajuntament.
- 1913** Josep Carreras i Andreu és nomenat Secretari del municipi, un càrrec que ocuparà fins el 1952.
- 1926** S'inaugura l'escola mixta de Púbol.
- 1928** Instal·lació de la primera línia elèctrica a la Pera.
- 1936** El 25 de juliol comença el saqueig de les esglésies de la Pera, Púbol i Pedrinyà.
- 1937** L'Ajuntament fa imprimir targetes de racionament i bitllets de pesseta.
- 1939** El 6 de febrer entren al municipi les tropes franquistes.
- 1951** Renovació de l'escalinata de l'entrada de l'església de la Pera.
- 1956** "L'Any de la Fred": es malmeten les oliveres.
- 1968** Abastament d'aigua potable i desguàs a la Pera.
- 1969** Salvador Dalí compra el castell de Púbol.
- 1975-77** Joan Llenas restaura l'església de Pedrinyà.
- 1975** Fundació de la JO.PE.PU.
- 1979** Primeres eleccions municipals democràtiques. És elegit alcalde Benjamí Artigas i Burch.
- 1980** Fundació de la U.E. la Pera.
- 1981** Inauguració pel president Pujol del camp de futbol municipal.
- 1982** Salvador Dalí rep el títol de marquès de Púbol. Mor Gala i és enterrada a l'antic delme del castell.
- 1989** Mor Salvador Dalí.
- 1995** Fusió de les Comissions de Festes de la Pera i de Púbol.
- 1996** La Casa-Museu Gala Dalí s'obre al públic.
- 1999** La Comissió de Festes organitza la I Gala d'Orquestres.
- 2000** Inauguració per Josep Antoni Duran i Lleida del local polivalent.

ELS PRIMERS HABITANTS

1

*Possible dolmen de la Pera,
a Pedra Blanca.*

8

És impossible esbrinar a quina època va començar a ser habitada la vall de la Pera, si bé cal tenir present el fet que, no gaire lluny, al massís del Montgrí, hi ha restes que fan pensar en l'existència d'una població local des de fa uns 200.000 anys, i, a Sant Julià de Ramis, jaciments del paleolític superior. El segle VII aC, el poblat ibèric d'Ullastret era un nucli poblat ben dinàmic, a tan sols uns 9 km de distància en línia recta.

El perill d'inundacions i la necessitat de poder defensar-se feien particularment atractius els indrets enlairats. El fet que la Pera està construït damunt d'un turó, com nombrosos pobles

de l'Empordanet, i que estava prop de la cruïlla de camins que portaven a altres llocs ben propers d'habitatge antic comprovat –com ara pels voltants de Flaçà, Rupià i Corçà–, fa pensar que hi pot haver hagut assentaments humans a la Pera en temps prehistòrics. L'existència d'unes lloses a Pedra Blanca en forma de dolmen, com tants d'altres al massís de les Gavarres, en podria ser la prova.

Els primers testimonis arqueològics confirmats dintre del terme municipal correspondrien a una possible vil·la romana d'època republicana (segles II-I aC) situada sobre el camp de la Creu, a la cruïlla del Camí

Fondo (o Camí Vell) i l'actual carretera d'accés a la Pera, des de la C-66. Pericot i Oliva mencionen “restos de muros”, que podrien ser les quatre pedres que encara es veuen al marge del mateix camp, i Badia i Homs parla d'un jaciment arqueològic on havien aparegut “fragments de ceràmica pre-romana i romana: campaniana, restes de vasos bicònics, terra sigillata, tègules i altres diverses mostres, molt trossegades i erosionades, de terrissa a torn”.

Tanmateix, l'empremta més viva que han deixat els temps

romans la constitueixen els llegendaris Quatre Sants Màrtirs (localment es diu *Martris*), suposadament nascuts a la Pera, batejats a prop del santuari dels Àngels, i martiritzats a Girona cap a l'any 300, per haver-se negat a fer imatges de déus pagans. Tal com ho expliquen uns goigs, tots quatre eren artesans –“Fusters e mestres de cases / foren els vostres oficis; / obres de talles i rases / eren vostres exercicis”–, i per això varen esdevenir els patrons del gremi gironí de picapedrers, fusters, ballesters i paletes.

Els Quatre Sants Màrtirs, en una escultura d'alt relleu, a la façana de la casa Barceló de la plaça del Vi, de Girona.

Fragments de la base d'un dolium, o gerra per emmagatzemar oli, trobats al camp de la Creu, de la Pera.

Els quatre sants estan representats en una capella del segle XIV de la catedral de Girona per quatre bustos barbuts posats sobre una arqueta que pot haver contingut les seves relíquies, al darrere de la qual hi ha un retaule de l'any 1679. La clau de volta de la capella mostra

els quatre màrtirs (dos amb barba, i dos sense), juntament amb quatre botxins ocupats a matar-los. A la plaça del Vi de Girona, davant de la Casa de la Vila, un relleu representa els mateixos sants (tots quatre ben barbuts) i recorda un esdeveniment de l'any 1541.

A l'església de la Pera hi ha una capella dedicada als Quatre Sants Màrtirs, i a final del segle XVIII la catedral de Girona n'hi va donar una relíquia. La font que es troba al costat dels horts i que va proveir durant segles aigua potable a la Pera encara es diu la font dels Màrtirs. La festa dels quatre sants, que se celebrava el dilluns després de la Trinitat, era la data de la festa major de la Pera. A la Pera bastants homes han portat un o altre dels noms dels quatre sants: Paulí, Cici, Just i Germà.

ELS NOMS DELS POBLES

2

Dalí,
El camí
de Púbol
(detall).
Al costat
de l'església
i el castell
de Púbol,
Dalí inclou
uns pollancre,
evidentment
per indicar
l'etimologia
del topònim.

10

La Pera està documentada des de l'any 982, data del precepte en el qual el rei Lotari I confirmava la possessió de la Pera i de la seva església (ja llavors dedicada a Sant Isidor) al monestir de Santa Maria de Ripoll: “*In comitatu Gerundense alodem qui dicitur Pera cum casis, terris et vineis, et Ecclesia sancti Isidori qui ibidem est*”. El document fundacional de la Canònica de la Seu de Girona, de 1019, també menciona un *alou* (propietat tinguda en domini ple) situat a la “*villa Pera*” i un altre, que havia posseït un tal Bernat Tegmar, “*in Pera*”. L'any 1058 es fa menció de l'església de “*Sancti Isidori cum ipsa Pera*” i, un segle més tard, el 1159, de “*Sancti Isidori de Ça Pera*”.

El nom *Pera* prové, evidentment, del llatí *petra* (pedra, roca). Aquest mot es troba a molts topònims catalans, a vegades amb *d* (Pedralbes), i a vegades sense (Peratallada), com també en la forma dialectal *peira*. En el cas de la Pera, el nom es deu segurament al fet que el poble està construït sobre un pujol rocós, tot i que podria referir-se més particularment a una fortalesa.

Malgrat el seu origen evident, al segle XIII es comença a confondre el nom del poble amb el de la fruita, de manera que, quan s'escriu en llatí, es transforma en *Piru* (del llatí *pirum*, pera). Avui dia hi ha qui fa el mateix, comentant fins i tot que la forma cònica del poble

recorda la d'una pera. Quant a l'escut del municipi, s'hi ha eternitzat aquest error filològic, ja que mostra un castell, amb una corona a sobre i una pera de cada costat.

El poble de Pedrinyà ja existia també al segle X, ja que l'any 994 els comtes Ramon Borrell i Ermessenda vengueren un alou de Madremanya que llindava amb el terme de *Petrenano*.

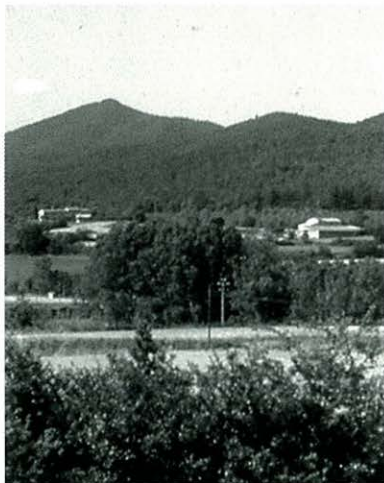
En un document de l'any 971 consta la forma *Petrinianus*, i en un altre, de 1064, es fa referència a la “*parrochia Sancti Andreae de Petriniano*”. Podria pensar-se que Pedrinyà també prové de *petra*, i fins i tot hi ha qui diu que l'origen és “Pedra hi ha”! Tenim referències d'un

rierol a la Cerdanya que s'anomenava Pedrinyà, vora el poble de Pedra, i del veïnat de Pedrinyà al Pla de l'Estany. Ara bé, al poblet de Pedrinyà no existeix cap fenomen corresponent a una roca o fortalesa: al contrari, l'església romànica de Sant Andreu, i la mitja dotzena de cases de pagès que l'envolten, estan enclotades en un fondal a la vora de la riera.

Tot i això, és possible que el nom de Pedrinyà hagi sorgit per associació amb el de la Pera. No obstant això, els filòlegs afirmen que el seu origen és un nom personal llatí –*Petrinius*, o bé *Petreius*–, pel que es podria suposar que el lloc fou habitat durant el domini romà.

Púbol apareix en nombrosos documents a partir de començament del segle XI, tot i

que el nom adopta diverses variacions, com ara *Pubal* (s. XI i XII), *Pubel* (s. XII i XIII), *Pubul* (s. XIII i XIV) i *Pugols* (s. XIII) –al municipi, molta gent encara diu *Púgol*–, 'traduint-se' a partir del segle XI en les formes llatinitzades *Pubulo*, *Pubalo*, *Pubelo* i *Pubulo*. Del seu origen

El veïnat de Riuràs vist des de la Pera.

Roca viva sobre la qual està construït ca l'Almar, de la Pera: part de la pedra que dona el seu nom al poble.

La fondalada de Pedrinyà, amb la riera, un dels pous dels horts i, al fons, l'església de Sant Andreu.

hi ha dues versions. La més acceptada és *populus* (pollancre), un arbre que abunda a prop de les rieres. L'altra faria derivar Púbol de *populus*, en el sentit de poble.

Quant a Riuràs, en una butlla de l'any 1017 es menciona *Riurano*, juntament amb Púbol, com un dels llocs on tenia propietats el monestir de Sant Esteve de Banyoles. Tot i que podria pensar-se que el nom combina *riu* i *ras*, Coromines creu que prové (com Pedrinyà) d'un nom personal romà, de la mateixa manera que Pelràs o Garrigàs.

SANT ANDREU DE PEDRINYÀ

3

*Sant Andreu de Pedrinyà,
amb el cementiri i la sagristia,
anul·lats en la restauració dels anys
1975-76, en una foto de c. 1960.*

12

Tal com el descrivia Baldiri Ferrer a final dels anys 1960, Pedrinyà és un poblet “format per sis o set casones isolades que es reparteixen en una àrea molt ampla, fent una espècie de cercle espatat al voltant de l'església. El lloc es queda ... en una fondalada de riera, amarat de pins i bosc, només obert cap a nord, per on es comença a albirar el mantell verd de la vall de la Pera, encara que aquest poble [és a dir, la Pera] no es vegi, amagat per un pujollet emboscats molt elegant”.

L'església romànica de Sant Andreu de Pedrinyà, “una de les esglésies més notables de l'Empordà” (Badia i Homs), ja es menciona com a parròquia en

un document de 1064, tot i que, després del segle XIV, havent pertangut a la parròquia de Crespià, va ser agregada a la de la Pera.

L'edifici consta d'una nau amb absis semicircular que té decoració llombarda a l'exterior, consistint en tres sèries de quatre arcuacions entre les quatre lesenes. A l'origen, la volta de la nau era de canó, com es veu prop del presbiteri, i s'ha refet més tard com a volta apuntada. Sobre la façana occidental hi ha un campanar d'espadanya de tres pilastres. El pòrtic adossat de la façana és molt posterior (segles XVII a XVIII), construït per poder traslladar l'entrada a la portalada actual i tapiar la del mur lateral

del sud, deixant així més espai a l'interior de l'església.

A l'esglesiola de Sant Andreu li falta un element essencial: les pintures murals que es traslladaren l'any 1935 al Museu Diocesà, juntament amb tres canelobres de forja, també romànics. Originàriament, tot l'interior de l'església hauria estat pintat. En les pintures conservades (les de l'absis) hi veiem, a la part superior, Crist com a senyor de l'univers, rodejat dels animals simbòlics que representen els quatre evangelistes; a sota, escenes de

l'Anunciació, la Visitació, el Naixement i l'anunciació als pastors; i, a la part inferior, una franja pintada amb cortinatges decoratius. Les pintures –en vermell, ocre, groc i blau–, datarien de final del segle XII o començament del XIII, però no s'han pogut relacionar directament amb altres pintures murals de l'època. Considerades per Badia i Homs com "l'exemple de pintura romànica que s'ha trobat en més bon estat de conservació a la comarca", malauradament se n'han perdut fragments bastant importants, sobretot a la part dreta, on es va obrir la porta de la sagristia.

Pintura mural de l'absis de Sant Andreu de Pedrinyà.

La restauració de l'església –feta per amor al lloc, els anys 1975-76, per Joan Llenas, nascut a Can Solés de Pedrinyà, i sota la direcció de Miquel Oliva i Prat–, va consistir principalment a treure de l'interior l'encalçinat i els altars del segle XIX i, de l'exterior, la sagristia del costat meridional. Conegut popularment com Joan Solés, Joan Llenas va ser homenatjat el 1982 per haver portat a cap la restauració pràcticament tot sol. Està enterrat al costat de l'entrada de l'església, que la seva família encara manté.

Homenatge fet a Joan Solés, restaurador de l'església de Sant Andreu, l'any 1982.

Fins a mitjan segle XX, Pedrinyà tenia sacerdot propi. L'últim mossèn en fou Esteve Soy, mort el 1957, el qual tenia cura també de l'església de Santa Victòria de Millars.

Pedrinyà es ven

L'any 1240, Guillem de Creixell ven la vila de Pedrinyà al bisbe de Girona. En un document de l'Arxiu Diocesà de Girona, veiem com, el 1364, el vicari general del bisbe comunica als clergues de la Seu i de Sant Feliu de Girona que Bonjuha Benvenist, jueu de Besalú, requereix el pagament de 55 sous al tutor dels fills de Pasqual de Mitjavila, de Pedrinyà.

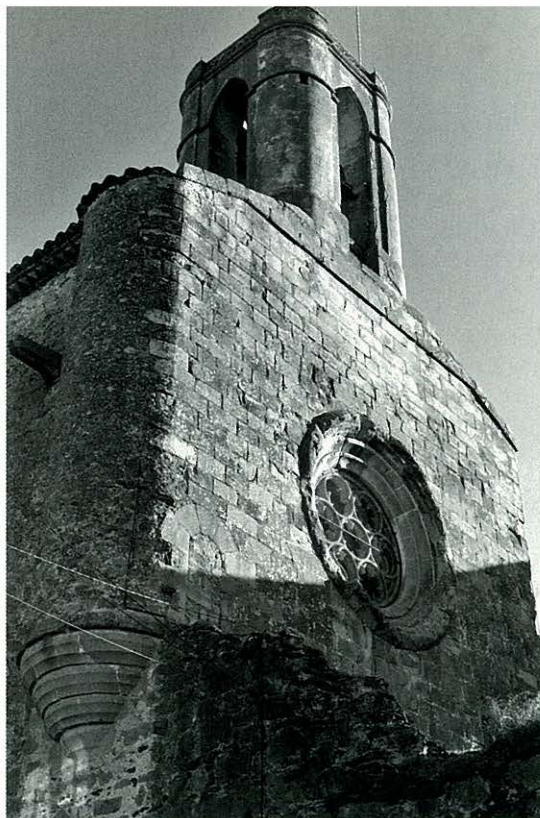
PÚBOL, HOMES DEL BARÓ

4

14

A començament del segle XI, Púbol ja tenia fortalesa i església, ja que l'any 1020 la comtessa Ermessenda de Barcelona restituïa ambdós edificis al bisbe de Girona. Mig segle més tard, Gausfred Bastons era senyor de Púbol –incloent-hi la Pera, Pedrinyà i Caçà de Pelràs–, i heretà Cervià, Bordils, Juià, Mollet i Flaçà. Entre els segles XII i XIV, posseï Púbol la poderosa casa dels Llers, cedint Hug de Cervià al bisbe de Girona, l'any 1242, els seus drets a la Pera. Llavors la família Campllong adquirí el domini de Púbol, i el baró gaudí d'una jurisdicció que incloïa la pena de mort.

A principi del segle XV la baronia passa a mans dels Corbera, els quals acaben la construcció de

Façana de l'església de Sant Pere de Púbol. A l'esquerra, un pany de la muralla del poble medieval.

l'església i del castell. A la segona meitat del segle, Isabel de Corbera es casa tres cops –amb senyors de les famílies Muntanyans, Requesens i Oms–, heretant-li el feu de Púbol Francesc de Requesens i de Corbera-Campllong. El segle XVII la baronia passà primer a la família Tormo, després als Batlle; i, a principi del XVIII, als Miquel, els quals tenien també casals imponents a la Bisbal i l'Escala.

Al castell de Púbol les poques restes que li queden de fortificacions són les espitlleres de la façana meridional i els

fragments de dos matacans. Més que no pas un castell, l'edifici gòtico-reinaixentista sembla un petit palau rural. Al pati d'armes trapezoïdal, una escala exterior puja fins la porta de la primera planta. A sobre, un magnífic baix relleu, del segle XVI, inclou l'escut dels Requesens-Corbera sota un lleó rampant. El mateix segle consta que al castell hi havia una cambra daurada, una de pintada i una que es deia *de Job*.

De l'església de Púbol mencionada en el document de 1020, no en queda cap rastre.

L'any 1327, el baró i els seus homes demanaren ajut a Jaume II per establir una església sufragània, i cal preguntar-se si l'església anterior no hauria estat només la capella particular del castell, on ja hi havia un altar dedicat a Sant Pere i on es deia missa tres cops a la setmana.

Malgrat l'oposició per part de la universitat (és a dir, la col·lectivitat d'habitants) de la Pera, la nova parròquia de Púbol es va construir entre 1327 i 1341, aprofitant el mur septentrional del recinte emmurallat, on encara es veuen tres espitlleres i la garita del cantó nord-oest. Segons diuen, la façana, amb el rosetó d'estil gòtic flamíger, es va construir aprofitant pedra picada de

El casal dels barons de Púbol, a la plaça Major de la Bisbal.

l'antiga torre d'homenatge del castell. El portal porta l'escut de Margarida de Campllong (un pal) i de Bernat de Corbera (un corb).

Antigament s'accedia a l'església només des de la plaça del poble, passant pel cementiri, que estava davant de l'entrada, mentre els barons assistien a missa sense haver de sortir al carrer, mitjançant una finestra interior.

Al costat dret de la porta d'entrada una argolla de ferro servia per subjectar els malfactors exposats a la vergonya pública mentre es deia missa. Incrustada a la paret de la dreta, encara es veu part dels

L'escut dels Requesens-Corbera: baix relleu del segle XVI en el pati interior del castell de Púbol, en una fotografia de c. 1970.

cranis de tres vassalls del baró penjats, segons diuen, a les Forques, davant de l'actual cementiri municipal, per haver-se-li rebel·lat.

A Púbol, a més de l'agricultura i del bosc, s'hi cultivava també cànem i lli, que proveïen els telers del poble. El segle XIX, el castell encara tenia una botiga on es venia als pagesos el sobrant dels productes que portaven al delme.

Fins temps recents, hi hagué una hostilitat entre Púbol i la Pera que derivava de l'estira-i-arronsa entre els senyors feudals, el poder reial i el del bisbat.

EL RETAULE DE SANT PERE

5

*Retrat dels barons
de Púbol i el seu fill
(detall del retaule
de Sant Pere).*

16

A bans de la Guerra Civil, l'església de Sant Pere de Púbol era, en paraules de Badia i Homs, després del monestir de Sant Miquel de Cruïlles, la “més rica del Baix Empordà en objectes de culte antics”. La peça més famosa, i una de les poques que es van salvar de la destrossa feta una setmana després del començament de la guerra, és el retaule de Sant Pere que presidia l'altar major. Entre juliol i desembre de 1936 es va emmagatzemar, desmuntat, al jutjat de la Pera, l'actual oficina de correus. Avui, juntament amb les pintures murals de Sant Andreu de Pedrinyà, és una de les joies més apreciades del Museu Diocesà de Girona.

Gràcies al contracte signat a Barcelona pel comte Bernat de Corbera l'any 1437 –en el qual s'especifiquen les mides, els materials, els colors i els temes de les pintures a realitzar–, s'ha pogut identificar l'autor del retaule de Sant Pere com Bernat Martorell, l'artista més important de l'època, nomenat l'any 1440 pintor de la Generalitat, a qui els barons de Púbol encarregaren també retaules per a la catedral de Girona i Sant Miquel de Cruïlles. Després d'haver rebut una completa restauració, el retaule de Púbol figurà com la peça central d'una exposició realitzada al Museu Diocesà, la temporada 2002-2003, una exposició que mostrà per primer cop els importants dibuixos que

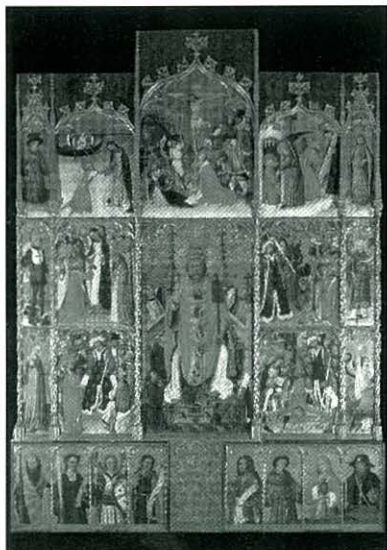
hi ha a la part de darrere del retaule i que generà un llibre magnífic: *Bernat Martorell i la tardor del gòtic català*.

A part del plafó de dalt, dedicat a la crucifixió de Jesús, el retaule de Bernat Martorell ofereix escenes de la vida de Sant Pere, entre les quals hi ha el lliurament al Sant de les claus del Cel, el seu judici a mans de Neró, el seu alliberament de la presó, el seu enfrontament amb Simó el Mag, i la seva crucifixió. Molts dels personatges de la cort de Neró porten la roba sumptuosa de la moda

borgonyona del segle XV. Al plafó central del retaule hi ha representat Sant Pere, com el primer Papa, envoltat de cardenals. Els barons de Púbol, Bernat de Corbera i Margarida de Campllong, juntament amb el seu fill Francesc, apareixen retratats als peus del Sant, al final de la dalmàtica del qual es veu l'escut amb el corb dels Corbera.

Més petit, però encara de més gran valor artístic, segons assegurava Francesc Montsalvatge a principi del

El retaule de Sant Pere de Púbol, una obra mestra de Bernat Martorell.

segle XX, era el retaule de la Mare de Déu, del qual només queden fotografies. Construït el mateix segle XV, representava en tretze quadres la vida de la Verge i estava, entrant a l'església, a mà dreta. També hi havia, a l'interior del mur nord, el sarcòfag de Guillemona, la

Creu parroquial de Púbol, en una fotografia feta l'any 1918.

mare de Bernat de Corbera, morta l'any 1429. A Púbol en queden les dues mènsules, en forma de lleons, que el sostenien i que ara fan de suports al nou altar major. A més a més, hi havia una gran

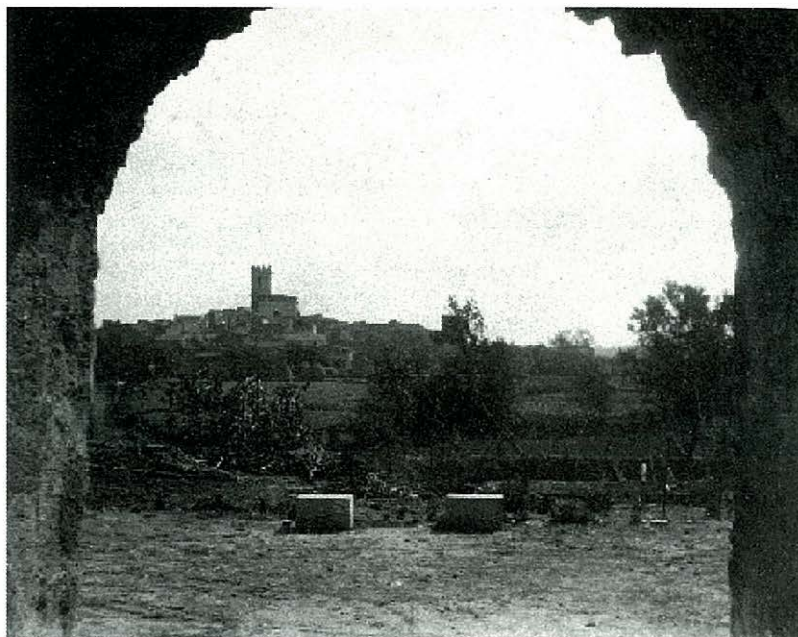
Retaule de Nostra Senyora, de l'església de Sant Pere de Púbol, cremat l'any 1936, en una fotografia de 1928.

pintura feta l'any 1576 per al monument de Setmana Santa, tres riques capes pluvials i dos gamfarons de vellut (és a dir, estendards que es penjaven d'un pal travesser) brodat amb fil d'or i sedes de colors.

Gairebé tot aquest tresor artístic, com també la creu processional de plata, va desaparèixer arran de la Guerra Civil. Només es van salvar el retaule de Bernat Martorell, dues capes pluvials i el sarcòfag, malgrat haver estat fet miques.

LA PERA, POBLE REIAL

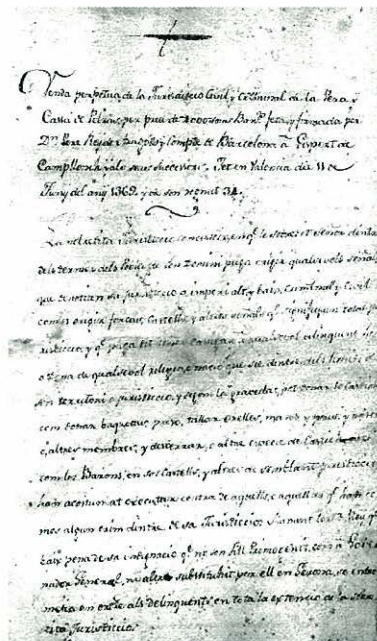
6

*La Pera, en una fotografia
feta des del mas
de can Savalls, c. 1920.*

18

Entre mitjan segle XI i final del XIV els pobles de la Pera, Pedrinyà i Caça de Pelràs formaven part de la baronia de Púbol, si bé l'any 1273 a la Pera hi havia un forn de pa episcopal, i l'any 1346 els homes de la Pera signaren un conveni amb el bisbe de Girona sobre el pagament del vi de botatge (és a dir, l'impost sobre la collita de raïm). L'any 1399, els veïns de tots tres pobles van aconseguir que el rei Martí l'Humà els alliberés de la jurisdicció de Gispert de Campllong i els acollís sota l'autoritat regia. Alfons IV provà de seguir la mateixa política de recobrament de jurisdiccions alienades, i de l'any 1420 daten diverses provisions que autoritzaven els homes de la

Pera, Pedrinyà i Caça de Pelràs a reunir-se per trobar recursos amb què redimir les respectives jurisdiccions. Això no obstant, l'any 1472 Joan II manà posar en possessió del seu coper, Joan de Gamboa, els castells i llocs de Pals i la Pera.

Al llarg de l'Edat Mitjana, la Pera va patir els conflictes entre diferents senyors feudals

Portada d'una còpia del contracte de 1369, pel qual Pere el Cerimoniós comprà la jurisdicció de la Pera.

locals, i també contra la jurisdicció episcopal i reial, com ara l'atac a la Pera, l'any 1302, del baró de Verges, aliat del comte d'Empúries contra les forces del bisbe de Girona. L'any 1326 els bandejats de Púbol i de Foixà van ferir clergues i van talar una vinya a la Pera.

La travessia del Padró, en una fotografia de c. 1930.

Compravenda de la jurisdicció

L'11 de juny de 1369, Pere el Cerimoniós compra als regidors de Girona la jurisdicció de la Pera i Caça de Pelràs per 4.000 sous. El mateix dia, per reforçar les finances reials davant la rebel·lió de Sardenya, el rei ven a Gispert de Campllong, baró de Púbol, la jurisdicció d'ambdós pobles, pel mateix preu: "La sobredita jurisdicció consisteix en que lo sobredit senyor, dintre dels termes dels pobles de son domini, puga erigir qualssevol senyals que denotaran sa jurisdicció o imperi, alt i baix, criminal i civil, com es exigir forques, cartells i altres senyals que signifiquen total jurisdicció, i que puga dit senyor castigar a qualsevol delinqüent, home o dona, de qualsevol religió o nació que sie, dintre dels límits de son territori o jurisdicció, i

segons la gravetat, pot donar lo càstig, com donen baquetes, presó, tallar orelles, mans i peus, i nassos o altres membres, i desterrar, o altre espècie de càstig, com los barons en sos castells, i altres de semblant jurisdicció, han acostumat executar contra d'aquells o aquelles que han comès algun crim dintre de sa jurisdicció" (Arxiu Municipal). Per la seva part, el baró especificava les propietats que no s'inclouien en aquesta transacció: "la jurisdicció del castell de Púbol, i dotze casals de la Pera i Caça que li havia venut algun temps antes". Un any després, la Pera i Caça de Pelràs redimeixen el préstec fet pel baró, aconseguint la promesa que el rei mai més empenyoraria la seva jurisdicció.

A últims del segle XVII, els habitants de la Pera deuen haver vist de prop com l'exèrcit espanyol es retirava de Verges cap a Foixà davant les tropes invasores del duc de Noailles. Un segle després, segons el *Llibre de l'obra de l'església*, es va renovar a la Pera la devoció a Sant Sebastià "a causa de les malalties i mortaldats ocasionades de la guerra contra francesos", és a dir, la Guerra Gran (1793-95).

A final del segle XVII la Pera era cap d'una batllia que inclouia Pedrinyà i Caça de Pelràs. En un document de 1753 es dona el títol complet del terme: "*El Castillo, término y Baylia Real de la Pera*", i el mateix document parla de "*la Curia Real del Castillo de la Pera*", és a dir, l'administració judicial del municipi.

SANT ISIDOR DE LA PERA

7

20

La primera referència coneguda a l'església de Sant Isidor data de 982. De l'edifici antic, només se sap que estava situat al mateix lloc de l'actual i que tenia campanar i torreta. En una visita pastoral feta l'any 1420, es va trobar que les hòsties estaven arnades, que la font baptismal vessava, que la creu de l'altar major estava plena de teranyines i que el prevere estava amistançat amb la viuda de Francesc Comes, de la qual tenia un fill.

L'església actual pertany a la família d'esglésies de Bordils-Cassà de la Selva-Fornells-Sant Martí Vell, totes començades a la segona meitat del segle XVI, inspirades en la de Sant Feliu de Girona (s. XII-XIV). Per més que

L'església de Sant Isidor de la Pera, abans de la Guerra Civil, amb la portalada original, el pou i la gran escalinata del segle XVIII.

se sol afirmar que la de la Pera s'inicià a últims del segle XVI, la primera pedra es va col·locar el 27 de maig (dia dels Sants Màrtirs) de 1630. Es tracta d'una edificació d'estil gòtic molt tardà d'una sola nau, amb capelles laterals, sagristia, absis poligonal, cor i campanar. Tan sols a la façana dona mostres d'estil renaixentista.

L'any 1651 el menestral Andreu, de Girona, brodà les imatges per a una capa de domàs

carmesí per a l'església, i el 27 de maig de l'any següent, mossèn Josep Rui hi va dir la primera missa. Deu anys més tard, Miquel Grau, *mestre de cases* de la Pera, n'enllosà l'interior; el 1666, Mateu Puig, fuster de la Pera, construí el confessional; i l'escultor gironí Felip Enric féu un crucifix per a l'altar major, i el daurà el pintor gironí Joan Pau Albreda.

A últims de 1680 s'encarregà a Joan Pagès, *mestre de cases*

La inscripció posada a dalt del campanar de l'església de la Pera pel constructor Joan Pagès, l'any 1697, en una fotografia de c. 1980.

El retaule de Sant Miquel de l'església de Sant Isidor de la Pera, destruït l'any 1936, en una fotografia de l'any 1918.

occità, pujar el campanar vint pams, seguint el model del de Sant Martí Vell, però sense pinacle, i incloent-hi vuit lleons de pedra picada. Aquest tram s'acabà el juliol de 1681. El contractista i dos ajudants més visqueren a la Pera mentre feren l'obra. L'any 1694 es va encarregar al mateix constructor acabar el campanar, especificant que l'havia de rematar amb "corona de rey".

Sota una de les gàrgoles superiors el constructor posà la inscripció: "FECIT JEAN PAGES [1]696". L'any següent, en acabar el campanar, posà a la cara interna d'una de les pilastres de la corona: "ME FESIT M[ESTR]E PAGES 1697".

Tot i que el retaule dels quatre Sants Màrtirs es va fer l'any 1663, l'altar major va trigar molt més a acabar-se. Hi treballà l'escultor Agustí Sala, ajudat per Domingo Casas, tallador de la Pera. Entre 1728 i 1729 es fan els àngels i la figura de Sant Isido, desplaçant-se Antoni Bahí fins a Barcelona per comprar-hi els ulls de porcellana, però no és fins uns quaranta anys més tard quan Fèlix Pi, daurador del Pont Major, fa la *dauració* tant de l'altar major com dels del Roser i de Sant Miquel.

L'escalinata de l'entrada, construïda l'any 1735 per Francesc Lavall, de Celrà, es va renovar l'any 1951. La nova escalinata resultà molt més curta que no pas l'original.

Inscripció de la portalada

Sobre la portalada de l'església, hi ha una inscripció bastant malmesa, de la qual s'ha afirmat que posa: "ECCE DE TEMAT DEVM O PORTET CREDERE HEB - I H S 1600". En realitat, es llegeix "ACCEDENTEM AD DEVM OPORTET CREDERE HEB", una adaptació del vers: "*Credere enim oportet accedentem ad Deum*" (*Hebreus*, xi, 6) ('El que vol acostar-se a Déu, ha de creure que existeix'). A sota hi ha la data: "16 IHS ?0", la penúltima xifra de la qual és il·legible. Difícilment pot haver estat un "0", perquè l'església no es començà a construir fins el 1630. El més probable és que fos un "8" o un "9", ja que és cap a 1680-90 quan es devia acabar el cos de l'edifici, figurant la data 1688, just a l'entrada, en la clau que sosté la volta del cor.

La inscripció (molt malmesa) sobre la portalada de l'església de la Pera.

El 1774 va ser un any memorable:

“Lo dia 16 d’abril de 1774, trobant-se obrers majors [administradors] de esta nostra església de la Pera, Gabriel Savalls i Andreu Ponsatí del Mur, los dos pagesos de dit poble, en nom de dits probostes, poble, regidors, los Srs. Curats Narcís Carbó, Sagristà, i Ramon Roure, Domer, presentaren un memorial a l’il·lustre Capítol de la Seu de Girona amb què suplicaven se dignàs concedir-los una relíquia insigne o notable de sos Patricis Srs. Quatre Màrtirs (Germá, Just, Paulí i Cici), per estar los cossos de dits Srs. en lo altar a ells dedicat en l’església de la Seu de Girona baix la custòdia de dit il·lustre Capítol, i trobant-se dit poble de la Pera tant devot i fervorosos de dits sos Patricis com destituït de sas relíquias, a lo menos notable i autèntica i efectivament, dit il·lustre Capítol atengué la súplica de dit poble.

“Pues lo dia 27 [de maig] de dit any 1774 anaren el Rt. Narcís Carbó, Pret. i Sagristà de dit poble, i Francesc Ponsatí, pagès, del Raval, regidor decano que era dit any, en la Seu de Girona on, estant lo il·lustre Capítol congregat, se col·locà una relíquia notable de dits nostres Patricis en un reliquiari magestuós (com se deixa veure) que tenia previngut dit poble, i entre les deu i onze de matinada de dit dia i any, dins l’aula capitular, se entregà amb tota solemnitat dit reliquiari, junt amb la relíquia, en mans pròpies de dit Rt. Narcís Carbó, Sagristà, com llargament consta en lo acte de entrega.

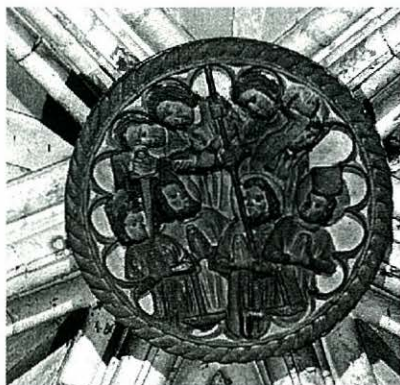
“Lo dia 29 de dit mes i any, per ser lo Diumenge de Trinitat, se feu la festa del Roser, com s’acostuma en est poble; i després d’haver cantat les vespres, que serien les tres de la tarda, i que la professió d’esta nostra església, amb la assistència de 25 sacerdots, la música, i tot lo poble, i circumveïns, amb un grandíssim número d’atxes, pues a més de les moltes que eren de dita

Iglesia, molts devots s’havien previngut, enviant-ne a buscar per tal funció, i los que no tenien possibilitat per gastar amb atxes acompanyaven la professió amb un ciri, amb què era increïble lo número dels llums [que] assistiren.

Dita professó se encaminà a la creu de la riera, cantant la lletania, com se acostuma en tals professons, on estava col·locada la relíquia en un oratori baix d’un dosser molt ric i abundància de llums.

“Al arribar la professó cerca dit oratori a 50 passes, que fou al descobrir-se dita relíquia, se parà la professó, se invocaren los Sants Quatre Màrtirs, i, cantant la antífona, versets i oració de dits Sants, s’arribà a l’oratori, on prengué dita relíquia lo Rt. Paulí Bahí, Prevere i Domer de Castelló d’Empúries i fill d’est poble, havent antes presidit la solemnitat que demana semblant funció. Entonà dit Rt. Paulí Bahí lo *Te Deum*, i cantant-lo alternativament lo clero i la música, se’n retornà la professió prest a la Iglesia; i havent col·locat dita relíquia en lo Altar Major baix un dosser ricament previngut, immediatament dit Rt. Paulí Bahí entonà les completes, cantant-les *alternatum* lo clero i música en lo presbiteri, on s’havia previngut assiento per lo clero, i lo restant per la música” (*Llibre de l’obra de l’església*, fol. 186v).

“Lo dia 30 de dit mes i any se celebrà la festa de dits Sants Quatre Màrtirs, com s’acostuma, pero amb la major solemnitat i concurs que jamàs s’hagués vist, pues los que oficiaren eren tots fills del poble, en la forma següent: lo Rt. Paulí Bahí, Prevere i Domer de Castelló d’Empúries cantà lo ofici, servint-li de ministres lo Rt. Antón Savalls, Prevere, i lo Rt. Josep Andreu, Prevere i Beneficiari de la Iglesia de St. Feliu de Girona, de preste o assistent lo Rt. Carles Bassa, Prevere i Domer de Palafrugell, i bordoners lo Rt. Isidro Moner i Ruer i lo Rt. Joan Savalls, Prevere i Beneficiari de St. Feliu de Guixols, mestre de

Clau de volta de la catedral de Girona, del segle XIV, representant el martiri dels quatre sants.

cerimònies que fou lo Rt. Miquel Climent, Prevere i Beneficiari de la Seu de Girona, foren Ferran Cici Bahí, Clergue i Beneficiari, amb los acòlits i credencia corresponent, lo cor amb la assistència de 25 sacerdots, la música amb son mestre de cant, lo Rt. Quirze.

“I, en obsequi de tanta festa, predicà les glòries de dits Sants Quatre Màrtirs lo Rt. P. Mestre F. Josep Bahí, Carmelita Calçat, Prior del Convent del Carme de Girona, amb aquell major aplauso se podia esperar de tan gran home. A la tarda, a la hora acostumada, se cantaren las Vespres i se féu la professó, portant las relíquies lo dit Rt. Paulí Bahí, Domer, assistit dels mateixos dits Rnts., cada un per son ordre, com s’ha dit dels de lo ofici, presidint lo mateix número de clero.

“En esta ocasió manifestà est poble de la Pera la devoció [que] sempre ha tingut en obsequiar sos Patricis los Sants Quatre Màrtirs, pues veient-se afavorits d’una tan gran prenda com d’una relíquia notable de dits sants, convingueren tots (sens perdonar gastos) a que se fabriqués un reliquiari sumptuós a fi de poder desahogar sa devota liberalitat, la que quedà tan acreditada, especialment dels Rts. fills del poble i Curats, que, des del dia 16 d’abril dalt dit a 27 de maig també

referit, se troba haver replegat 325 lliures, 18 sous, que és lo que ha costat dit reliquiari i sol de la custodia” (id., fol. 187r).

“Essent obrers Gabriel Savalls i Andreu Ponsatí, pagès, avui diumenge, dia 27 de maig del ani 1774, entre tres i quatre hores de la tarda som anats a fins a la Creu, amb tota la professó a cercar les relíquies dels Sants Quatre Màrtirs, que lo Rev. Mossèn Miquel Climent, Beneficiat de la Seu de Girona, les portava de la Seu de Girona, amb molta solemnitat de preveres, les reberen i les portaren en la Iglesia de la Pera.

I lo dia 30, dia dels Sants Quatre Màrtirs, se digué lo ofici major, amb assistència de 25 preveres, i lo Rev. Paulí Bahí, de la Pera, domer de Castelló, va dir lo ofici, i lo Ardiaca i Subardiaca i Assistent foren lo Rev. Antón Savalls, Prevere, i lo altre fou lo Rev. mossèn Josep Martiandreu, Prevere Beneficiat de Sant Feliu de Girona, i lo Rev. Carles Bassa, de la Pera, Domer de Palafrugell, i los que portaven las capes i los bordons eren lo Rev. Joan Savalls, Prevere Beneficiat de Sant Feliu de Guíxols, i lo en Isidre Moner, Prevere, i tots fills de la Pera; i lo Prior del Carme de Girona, Pare Josep Bahí, fill de la Pera, en lo ofici major predicà dels Sants Quatre Màrtirs.

“Avui, dia 2 de juny de l’any 1774, lo dia de Corpus, havem estrenada la custòdia de plata, i, entre les relíquies i la custòdia costen 325 lliures, 8 sous. De caritats s’és fet tot lo dalt dit. Lo dit any, Sagristà de la Pera era lo Rev. Narcís Carbó, fill de Caçà de la Selva, i Domer lo Rev. Ramon Roure, Prevere i Domer de la Pera, fill d’Olot” (id., fol. 186r).

Per descomptat, la devoció popular venia de ben lluny. L’any 1628 els administradors de l’església havien fet imprimir “les cobles noves dels gloriosos Sants Quatre Màrtirs”. Per tant, cal suposar que abans hi havia hagut unes cobles velles.

EL CASTELL DE LA PERA

8

24

Un dels molts punts foscos de la història de la Pera és la ubicació del seu castell. Fins i tot s'ha dubtat que n'hi hagi hagut mai cap.

En molts documents dels segles XVI a XIX es dona com el nom del poble *Castell de la Pera*. No obstant això, no coneixem pràcticament cap document que es refereixi clarament a un castell com a tal. El que sí trobem són referències al desig que mostraren els habitants de construir fortificacions per poder-se defensar. Així, l'any 1241 el baró de Púbol, Hug de Cervià, es queixa que a la Pera s'està emmurallant la sagrera; i l'any 1273, quan Ramon de Juià ven la seva propietat a la Pera al bisbe de Girona, es menciona

una sala o fortalesa dintre de la vila. El 1298, Huguet de Cervià denuncia el fet que el bisbe de Girona estava construint una fortalesa en el terme de Púbol, però el 1365 el bisbe mana als homes de la Pera posar les seves vitualles i famílies dins del castell de Rupjà.

L'any 1390, en vista dels danys rebuts pels que van refugiar-se a la Pera durant l'assalt de

Bernat d'Armanhac, el rei Joan I havia manat que, en cas de guerra o disturbis, el capità general de Girona ordenés als habitants de la Pera refugiar-se a la ciutat de Girona o a qualsevol altra fortalesa que es decidís, i prohibí expressament la construcció a la Pera de murs o fortificacions.

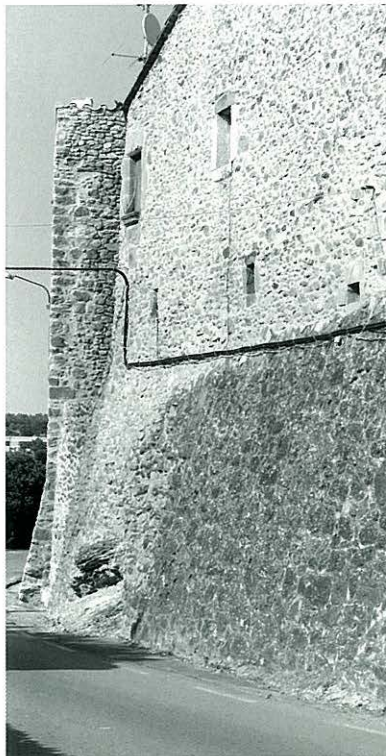
Vuit anys més tard, el rei Martí declara nul un privilegi atorgat

La gran volta de can Bahí (ara can Gasull), sobre el carrer Vell de la Pera, en una fotografia de c. 1960.

l'any 1396 per la seva esposa pel qual es permetia als habitants de la Pera construir murs, fossats, torres o altres edificis per tancar el poble, ja que en temps de guerra els homes de la Pera havien de refugiar-se a Girona. No obstant això, el 1399, quan la Pera

Probables restes de la muralla del poble de la Pera, a can Pepa i cal Gall.

esdevé de jurisdicció reial, queda estipulat que s'hi construirà un castell, amb torres, murs, fossats i barbacanes, i que, en temps de guerra, els homes s'hi reuniran.

La menció aparentment més clara que hem trobat d'un castell és una referència de l'any 1732 en el *Llibre de l'obra de l'església*: "un tros o sol de terra situat a dit castell, i al costat de la paret (a la part de tramuntana) del portal del mateix castell, i en lo cap (a la part de ponent) d'una bassa anomenada los Valls de dit castell, i en lo costat, o vora (a la part de sol ixent) del camí públic que passa per dit portal."

L'any 1931, volent posar al poble el nom de Castell de San Isidor de la Pera, l'alcalde Pere Condom afirmà que "*en el casco interior de este pueblo [...] aun existe alguna de las murallas que circundaba el castillo feudal que debía resguardarlo*". Badia i Homs identifica el mur que hi ha darrere l'església, al carrer de les Roques, com les restes d'una important construcció medieval, força o castell, tot i que també diu que potser es tracta només d'un vestigi de muralla.

De fet, si aquell mur hagués format part del castell, hauria deixat molt poc espai per a

*L'antiga portalada de can Bahí.
Al damunt, la gran finestra de la sala porta la data 1622.*

l'església medieval, la qual se sap que estava situada al mateix lloc de l'actual. Ara bé, si el mot *castell* es referia tan sols a una casa senyoriuola, els dos candidats més obvis serien, bé el solar on avui dia hi ha l'Ajuntament, o bé can Gasull, la casa més gran del nucli urbà, que havia pertangut als Bahí, una de les famílies més riques de la contrada.

EL POBLE DE LA PERA

9

*Vista de la Pera, c. 1920,
amb la creu del terme,
destruïda l'any 1936.*

26

Antigament el poble de la Pera estava definit per l'actual carrer Vell, que passa pel costat de llevant, pel carrer Major, que passa per la Plaça, i per l'actual carrer del Marquès d'Alpens, el qual passa pel costat de ponent. Dels carrerons medievals falten uns quants, anul·lats durant el segle XX, mentre alguns dels espais –com ara la Plaça dels Patarriscos i la cruïlla dels carrers Major i del Padró–, es van eixamplar mitjançant la demolició d'edificis. Quant a la plaça de la Constitució, va canviar totalment quan se'n va treure el cementiri durant la Segona República.

De la muralla medieval encara es poden endevinar uns quants

trams del seu traçat al carrer de les Roques, darrere l'església i al carrer Marquès d'Alpens (a cal Gall i a can Pepa). De l'any 1663 data una referència a aquest tram: cal Gaveller “afronta a sol eixent amb les muralles de dit castell [probable referència al poble] mitjançant camí públic”. Fins a final del segle XIX hi havia un portal al carrer Major a la cruïlla amb el del Padró.

Can Gasull, l'antiga casa pairal de la família Bahí, o Vehí, ocupa la part meridional de la Plaça. Hi destaca la gran finestra que porta un Sagrat Cor esculpit sobre la llinda i la magnífica reixa de ferro. Al carrer de la Plaça, té un gran portal adovellat de punt rodó, mig

tapat de banda i banda per afegits posteriors, un dels quals porta la data 1738. L'entrada que hi ha rera el portal és probablement el tros més antic de la casa, amb voltes suportades per una columna cilíndrica. Quant a la gran finestra, amb la data 1622, que hi ha sobre el portal adovellat, pertany a l'espaiosa sala. Per la part d'orient, aquest casolot s'alça sobre el carrer Vell, que salva amb una gran volta, les claus de la qual, a banda i banda, porten les dates 1719 i 1722. Sobre el terrat, una finestra porta la data 1575.

El Sagrat Cor, la capelleta de la sala, les inicials IHS i les creus esculpides en les llindes de varies portes i finestres pregonen la devoció religiosa dels Bahí, la família més potent de la contrada. Antoni Bahí fou ennoblit l'any 1649, en plena Guerra dels Segadors. Els Bahí no tan sols eren propietaris, a la Pera, de l'Hostal d'en Bahí i del mas Duran, sinó que, segons la tradició popular, podien anar fins a Torroella de Montgrí sense moure's de les seves terres. A primers anys del segle XX

Cal Fuster de la Pera, construït fora muralles, en una fotografia de l'any 1970.

encara hi havia a can Gasull un retrat de Cici Bahí, mort el 1741, que havia pledejat amb el baró de Púbol, Geroni de Miquel, sobre la jurisdicció de tres cases de la Pera.

Les inscripcions més antigues de la Pera corresponen al segle XVI –can Frigola (any 1563), can Pagans (1567, juntament amb les eines típiques del mestre de cases) i can Bertran (1595)–, però la majoria són del segle XVII. Quan s'acabava l'església de la Pera, era Prevere i Domer Feliu Madrenas, el nom del qual consta a can Felip (any 1686), mentre a la Rectoria Vella consta com a Prevere, Domer i Rector de Pedrinyà (1687). Una

Aiguamans procedent de cal Gaveller. La casa, molt malmesa, es va enderrocar durant la dècada de 1970.

finestra de cantonada de cal Ferrer Vilà porta, d'una part, la inscripció: "ANDREV BAHY PRE Y DOMER DE ST. MART. VELL"; de l'altra, porta la data 1698. A cal Tiró hi ha la inscripció: "1733 MIQVEL BAHY ME FECIT".

La majoria dels carrers tenen noms que es refereixen a la seva ubicació: del Padró, de la Plaça, de les Roques, del Raval, del Ginjoler, plaça del Frontó. L'únic lloc que té un nom poc clar és la plaça dels Patarriscos.

Un document de l'any 1787, de l'Arxiu Comarcal del Baix Empordà, ens permet visualitzar l'interior d'una casa de la Pera a final del segle XVIII. Es tracta de l'inventari del contingut d'una casa, amb era i pati contigus, situada al Raval, l'usdefruit de la qual havia heretat del seu primer marit (Francesc Ponsatí) Teresa Mas i Font, muller en segones núpries de Pere Mas i Bahí. La casa constava de sala, eixida de la sala, cinc *quartos*, cambra, graner, rebost, cuina, terrat, entrada, celler, dues corts i “lo puesto dit la volta”. A mitjan dècada de 1770, aquesta casa, que estava en estat ruïnós, es va tirar a terra. Es deia mas Ponsatí Gaveller, o senzillament cal Gaveller. L'últim propietari va ser-ne Josep Ponsatí i Falgueras.

Segons consta en un llibre manuscrit, propietat de la família Muñoz-Frigola, Francesc Ponsatí, “pagès del Ginjoler o del Mur” de la Pera, masover del mas Ribot de Foixà, havia adquirit cal Gaveller, l'any 1633 o 1663, d'Andreu Remell, pagès de la Pera. Mort Francesc Ponsatí el 1676, va heretar casa i terres el seu nét, nascut l'any 1660, que portava el mateix nom. Aquest segon Francesc Ponsatí va ser un terratinent important, ja que tenia prou cèntims per deixar-ne als seus veïns i, durant la dècada de 1710, va fer obres importants a cal Gaveller, incloent-hi la construcció de la volta. Després de la seva mort, la propietat passà, d'hereu en hereu, a Isidor (nascut el 1681), Joan (nascut el 1711) i Francesc Isidor Joan (nascut el 1745). Aquest últim és el Francesc Ponsatí que es casà amb Teresa Font, per a qui es va fer l'inventari de la propietat l'any 1787.

Llegint aquest inventari, veiem que els articles que hi havia a la sala incloïen: “una tovallola i un eixugamà de borras, una gerra de terra negra, un ganivet amb mànec de banya per a

la taula, una taula de fusta d'arbre poll amb capitells, dos bancs d'espallera, un banc d'una post [=peça de fusta plana] amb petges de bastó, tres fangues amb llurs mànecs, una massa de ferro per fer pedra, quatre quadros xics molt vells, una imatge de Maria Santíssima del Roser xica daurada, tres cadires amb assiento de balca molt usada, un orinal de terra pla, un tràmec xic amb son mànec, un parell de galotxes de fusta, una panera de vims tapada, unes alforges de couro i deu sacs buits”.

Al graner es trobaven: “dos pedrers [pistoles], l'un usat i l'altre dolent, cinc canats [=recipients per guardar gra] de canyes, un quartà [=mesura] amb cescles de ferro, dues senalles [=cabassos d'espert], un garbell, i un sacutell [=sac petit]”.

El rebost contenia: “un banc d'espallera, vint lliures de borras amb moixells [=porcions de cànem o lli], un pinta per pentinar cànem, una gerra de terra negra, un braser d'aram amb sa caps de fusta, un ribot de fusta, un orinal gran de terra, un debanell [=instrument per debanar llana] de fusta amb sa pua de ferro, dues citrelles olieres, de teneo [=contingut] un mallal [=mesura que equivalia a 16 porrons] cadascuna, un tabal [=caixa cilíndrica de fusta] d'escalfar roba, dos semals, un paner de canyes amb tres dotzenes de plats de pisa comuna a dins, i uns caminadors de fusta per a criatures”.

A la cuina, entre molts altres objectes, hi havia: “un escó amb sa taula, unes llesves [=ganxos] de ferro, una pala de fusta i mitjalluna de ferro, tot per lo forn, una serra i unes forquetes de ferro per lo foc, dues olles grans amb llurs cobertores, tot de ferro, un ferrat [=galleda] d'aram, un perol d'aram mitjancer, una xocolatera d'aram mitjancera, dos tallants y una mitjalluna, tot de ferro, dos llums de ferro

Primera pàgina de l'inventari, del segle XVIII, de cal Gaveller (Arxiu Comarcal del Baix Empordà).

un bigot [=rampí], una albarda [=arma combinada de llança i de destral] de couro, una escala de carreta, dos cistells de canyes i una brida per cavall”.

Al celler hi havia: “una tina de fusta, de teneo cinquanta càrregues de verema, amb son bestrescat [=brescat], vuit botes, sis corters [=quarters] de carn salada de tocino, una pila de pedra, de teneo de dues botes, amb un mallal d’oli dins, un embut de fusta per embotar vi, cinc carretells [=bótes d’uns trenta litres] de teneo, una barrina de ferro per fer pedra, uns pics de dalla, un cossi de terra per salar els tocinos, un altre per confitar pebrots, un perpal [=alçaprem] de ferro per a les premses, un embut de dalla amb sa pedra, i nou semals”.

A la volta, entre moltes altres coses, es guardaven: “una carreta ferrada, guarnida amb sas caixes, caps i pals, un llibant [=corda gruixuda] per a la carreta, una destral petita, dos jous per a bous amb llurs encincs [=collars que travessaven els caps del jou] i agulles, dos mitjans d’arada, un de carreta, amb llurs clavilles, una rella [=peça fixada al dental de l’arada] de ferro, dues agullades [=bastons per netejar la rella] amb llurs rastells [=paletes de ferro fixades a l’extrem de les agullades], dues estirandes amb llurs cabestrells [=fustes amb claus sortints que es posaven al front dels bous], unes premses clavades a la paret, amb son cargol de ferro, un rampí de fusta, dues forques palleres i dues de venteres, una escala de gat, quatre morrals d’espert per a bous, i un rascle amb pues de ferro”.

A part de la casa i el seu contingut, hi havia “cinc tocinos, catorze ovelles, dos borrecs i deu anyells, l’era, la pallissa, el corral, l’hort, l’horta del Baró, l’hort dels Canyers, a més a més de terres al bosc del Baró, les Cabanyes, el Cornei, el Guambra, el Malpàs, el mas Noguier, Pedra Blanca, Pedrinyà, el Pla, el quadró de l’Era, la Roca i Roca Martí”.

d’un corn, un morter de pedra amb sa mà de fusta, dos aspis [=instruments per debanar i fer troques], una pastera de tomba amb son calaix, passador i demés arreus per pastar, uns enderris [=objectes inútils], un escalfador d’aram, dues graelles de ferro, un cossi de terra aparedat a la paret, amb son tapador de fusta, tres escambells [=tamborets] de fusta, i dotze xicres de pisa comuna”.

A l’entrada, a més a més d’altres articles, es trobaven: “un rasclinet amb pues de ferro, una massa d’estallar cesclada de ferro, tres tascons de ferro per estallar, cinc aixades, tres magalls d’escarpell [=eines per cavar la terra que portaven tallant], un tallabarder [=podall per tallar bardisses],

EL POBLE DE PÚBOL

10

La plaça Major de Púbol abans de la Guerra Civil, amb el gran safareig públic a primer terme.

30

A final dels anys 1960, Baldiri Ferrer descrivia així el poble de Púbol: “cases de pagès, molt poques, tan nafrades i maltractades dels anys que a voltes ensenyen la pedra tova ja corcada; uns espais lliures entre les cases fan de carrers que amb les pluges es converteixen en un fangueig inabordable”. L'aspecte que ofería la Pera no era gaire diferent, ni tampoc el de la resta de pobles de l'Empordà.

A l'Edat Mitjana, Púbol era també un poble emmurallat, i encara queden bastants vestigis de les seves fortificacions, de les quals l'església i el castell formaven l'angle nord-est. El mur nord de l'església continua cap a l'oest, tot i que, des de la

posguerra, queda incorporat dintre de les cases que baixen el carrer de Fora Muralla. Després seguia cap a la plaça, on queda un llenç d'uns 20 m de llarg, amb espitlleres darrere l'antic safareig públic, el qual es va reduir, primer l'any 1937, i un altre cop quan es van arranjar els carrers, l'any 1991.

Abans, a la plaça, un portal tancava l'espai ocupat avui pel passadís cobert de can Canada, per sota del qual es puja al castell, i la muralla seguia cap al sud, si bé va ser substituïda per les façanes de cases bastides posteriorment. Després de la plaça, que quedava extramurs, el recinte emmurallat seguia fins a can Carabús (o ca la Sorda), que fa cantonada a la cruïlla

dels carrers Major i del Quintà. Originàriament es tractava d'una torre fortificada, la qual encara conserva les seves espitlleres.

Evidentment, el poble emmurallat es va eixamplar cap a ponent, segurament durant els segles XV i XVI, ja que encara queda un llenç de muralla considerable a l'Horta del Baró (ara aparcament municipal). Devia ser llavors que es construï l'entrada nord del poble. Aquí, al passadís cobert amb volta, queden els forats on anaven les xarneres de la porta que s'obria

cap al camí de la Pera. Abans de la volta, entrant a mà esquerra, a ca l'Homs hi ha una finestra que porta la data 1577.

Can Ciano, la primera casa que es troba a mà dreta entrant a la plaça des de la Pera, té una finestra que porta la data 1583 i un gran portal adovellat sobre el qual hi ha un carreu amb la data 1584, però la inscripció més antiga de Púbol és la de can

Can Carles, una de les cases més antigues de Púbol, en una fotografia de l'any 1918.

Compte, al carrer del Racó, amb un portal adovellat que porta la data 1562.

Al cantó sud-est de la plaça hi ha ca l'Almar, un casalot sense acabar i amb inscripcions únicament de principi del segle XIX. A la llinda del portal que dóna a la plaça es veu l'escut dels Almar –una mà oberta, ja que el nom de la casa es pronuncia *ca lo mà-*, i a la

terrassa hi ha una magnífica balconada renaixentista. Des del segle XVI els Almar van ser notaris i, més tard, batlles de la baronia de Púbol. A ca l'Almar de la Pera, al final del carrer del Raval, una finestra porta el nom del batlle "PERA ALMAR 1672". L'any 1680, el rei Carles II va nomenar Pere Almar ciutadà honorat de Barcelona, títol que encara feien

La balconada renaixentista de ca l'Almar de Púbol.

servir els seus descendents al segle XIX.

Un cop passada la plaça de Púbol, entrant al carrer Major, es troba a mà dreta can Carles, una de les cases medievals més ben conservades del municipi, construïda fora muralles al segle XIV o XV, possiblement com a cúria de justícia del baró. La seva façana té dos portals d'arc de mig punt i dues finestres gòtiques geminades amb arquets trilobulats.

ELS NOMS DE LES CASES

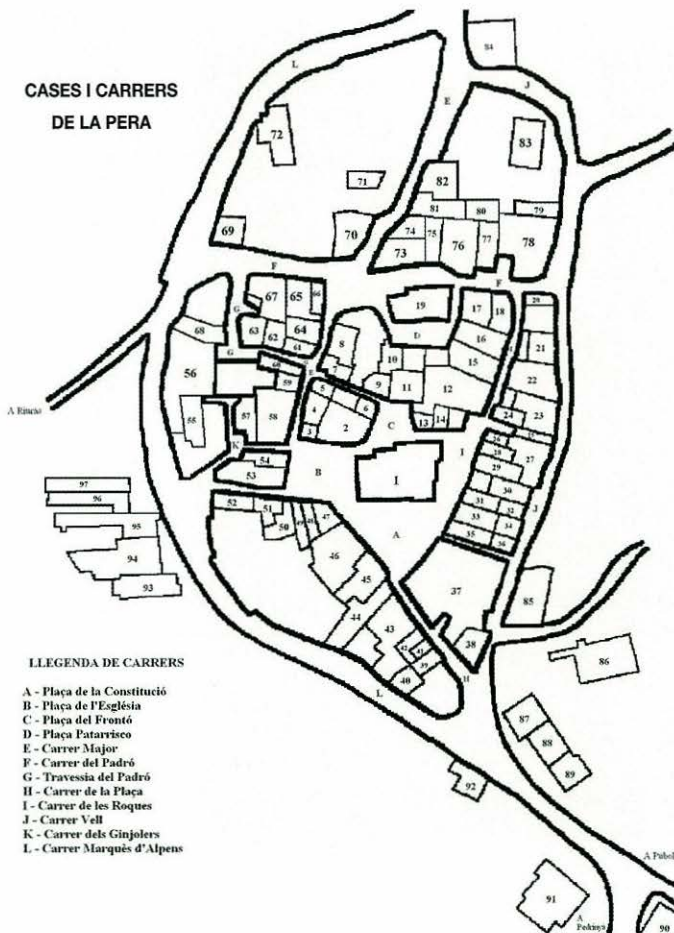
Els noms corresponen aproximadament a mitjan anys 90. En alguns casos, després del signe < es posen noms anteriors.

La Pera

1. Església de Sant Isidor
2. Ajuntament
3. Correus < Jutjat/Presó
4. Pallissa d'en Puig < el Delme
5. Can Torres
6. Ca l'Hero
7. Cal Carreter
8. Ca la Flora
9. Pallissa d'en Bertran
10. Ca la Teresor
11. Can Xicó
12. Can Negre < Can Bertran
13. Ca l'Esquerp
14. Can Barceló
15. Can Canet
16. Can Jepeta
17. Can Rasel < Can Piu < Can Marçal
18. Ca la Quimeta < Can Tou Bahí
19. Can Blanch
20. Pallissa d'en Roure
21. Ca l'Amat < Pallissa d'en Canet
22. Rectoria Nova < Cal Groc
23. Cal Baró
24. Can Patet
25. Can Bassa
26. Pallissa del Serrador
27. Can Cardina
28. Ca l'Ullastres
29. Cal Cabrit
30. Can Pagans
31. Can Joan Almar
32. Cal Grill

33. Can Batlle < Can Cuto
34. Can Rafel
35. Can Camps
36. Cal Foradat
37. Can Gasull < Can Bahí
38. Ca l'Oller
39. Pallissa de ca l'Oller
40. Can Gipuig < Can Negre
41. Pallissa de can Patet
42. Can Nicolau
43. Can Felip < Can Gironès
44. Cal Carnisser < Can Rosset
45. Can Madrenas
46. Can Llenas
47. Can Pallart
48. Can Font
49. Can Pou
50. Cal Sastre
51. Can Quim Met / Ca l'Antià Ferrer
52. Ca l'Almar < Can Carreras
53. Can Puig
54. Can Tresols < Can Segarra
55. Can Pi < Can Vilà

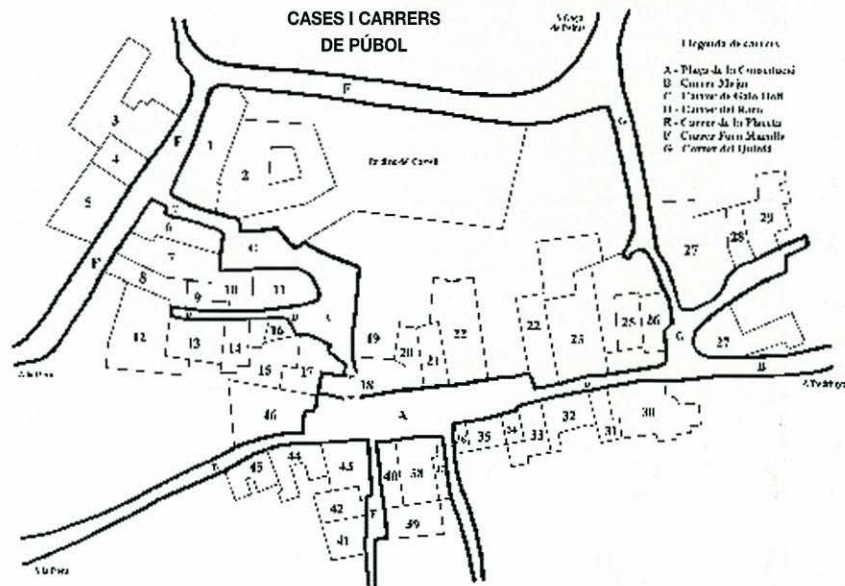
CASES I CARRERS
DE LA PERA

LLEENDA DE CARRERS

- A - Plaça de la Constitució
- B - Plaça de l'Església
- C - Plaça del Frontó
- D - Plaça Patarrisco
- E - Carrer Major
- F - Carrer del Padró
- G - Travessia del Padró
- H - Carrer de la Plaça
- I - Carrer de les Roques
- J - Carrer Vell
- K - Carrer dels Ginjolers
- L - Carrer Marquès d'Alpens

- 56. Can Pepa < Can Ponsatí
- 57. Ca les Teixidores
- 58. Rectoria Vella
- 59. Ca la Sorda
- 60. Cal Ferrer < Cal Pessic
- 61. Can Pau
- 62. Can Pates < Can Joan Vilà
- 63. Can Pates < Cal Ferrer Vilà
- 64. Pallissa de la Flora
- 65. Ca la Victòria
- 66. Can Lluís Santo
- 67. Cal Gall
- 68. Cal Gall < Can Xiuà
- 69. Sala de Ball, o d'en Negre
- 70. Cal Tiró
- 71. Can Borràs < Pallissa d'en Renart
- 72. Can Morales
- 73. Cal Fuster < Can Pijaume
- 74. Can Pere Biel
- 75. Pallissa de can Blanch
- 76. Era de can Blanch
- 77. Can Ramon Saló
- 78. Can Roure
- 79. Can Just
- 80. Pallissa d'en Bahí
- 81. Can Renart
- 82. Can Clapera < Can Costa
- 83. Can Clapera < Can Bahí
- 84. Cal Trop
- 85. Can Quel < El trull d'en Bahí
- 86. Can Massa < Can Tonet
- 87. Can Pau
- 88. Pallissa d'en Gipuig
- 89. Can Serrador < Can Ginesta
- 90. Cal Ferrer Condom
- 91. Can Boldú
- 92. Consultori Mèdic
- 93. Can Pere Santo
- 94. Can Bonany
- 95. Can Frigola < Can Batlle Vell
- 96. Can Patet
- 97. Cal Gaveller

Púbol

1. Església de Sant Pere 2. Castell 3. Can Bosch 4. Cal Sastre 5. Can Llúcia 6. Cal Ferrer dels Esglaons 7. Can Darna 8. Can Ciano Vell 9. Cal Godo 10. Can Bisbe 11. Can Dimas 12. Can Pujol 13. Cal Compte 14. Can Gasull 15. Can Galià 16. Barberia d'en Ros 17. Cal Fusteret 18. Can Canada 19. Can Ros de la Font 20. Can Genís 21. Can Ros Paleta 22. Ca l'Almar 23. Cal Fuster	24. Ca la Sorda < Can Carabús < Cal Ferrer del Quintà 25. Cal Ferrer Antic 26. Can Bonacics 27. Can Garriga 28. Can Torres 29. Can Domènec 30. Can Colomer < Can Puig 31. Cal Trop 32. Can Carles 33. Ca la Conxa < Cal Ferrer 34. Celler d'en Gasull 35. Can Bonany 36. Pallissa d'en Bisbe 37. Trull de can Vilà 38. Can Bahí 39. Rectoria 40. Can Sala 41. Cal Gavatz 42. Can Figueró < Can Cansalada 43. Can Ciano < Can Vilà + Can Vidal 44. Can Miret < Ca l'Homs 45. Galliner de can Canada 46. Ca l'Homs

EL VEÏNAT DE RIURÀS

11

*El carrer de la Font de Riuràs,
amb l'antiga bomba de mà.*

34

Situat al nord-oest del municipi, als vessants de les Gavarres, el veïnat de Riuràs consta d'un petit conjunt de cases de pagès, a un terç del camí entre la Pera i Sant Joan de Mollet o Flaçà. Fins la segona meitat del segle XX, com pràcticament tota la resta del municipi, Riuràs havia viscut principalment del camp i del bosc, sobrevivint la majoria de les cases amb prou feines amb el cultiu de les seves terres i fent quatre cèntims treballant per a algun pagès més potent.

Darrerament moltes de les cases han canviat, no tan sols d'amo, sinó fins i tot de cos i ànima. Can Sunyer i ca l'Ofre, que avui es donen l'esquena, havien format una sola casa.

Can Rius, que té la forma d'una clàssica masia catalana, sense comptar la seva bonica pallissa, havia estat, abans dels anys 1970, dues cases: can Clot i ca la Vilar. Entremig d'aquests dos conjunts, can Villet i can Font també havien estat una sola casa de pagès, i can Negre n'havia estat dues.

Igualment que el mas Font, hi ha referències al mas Negre de Riuràs l'any 1366, si bé la part antiga de l'edifici actual data principalment del segle XVIII. La seva torre tan distintiva havia sostingut un molí de vent per pouar l'aigua del pou, i encara es veu la bassa d'aigua al costat del camí, el qual, fins la dècada dels 1990, encara mantenia el seu antic empedrat. Abans, a la

part de dalt de la bassa, hi havia hagut dos rentadors on les dones del veïnat rentaven la roba.

Arribant a Riuràs des de la Pera, un carreró a mà dreta conté quatre casetes enganxades –can Xifreu, ca la Rossa, can Bertran i can Massó–, pertanyent ara totes quatre a can Xifreu. Mentre la majoria dels habitants de Riuràs eren pagesos petits, fins mitjan segle XX els de can Bertran i de can Negre eren propietaris importants. Els de can Negre

tenien força propietat a la Pera, incloent-hi cal Fuster, a la cruïlla del carrer Major i el carrer del Padró.

Al carrer de la Font hi ha una antiga bomba de mà que servia per pouar aigua, tant per a la gent del veïnat com per abeurar el bestiar. Aquest carrer estret i costerut és l'últim del municipi que conserva el seu antic empedrat, el qual encara porta les empremtes centenàries del pas de les rodes dels carros. Sobre el carrer de la Font, una antiga volta de pedra i un petit passadís de ferro i totxo porten

Antics camps de Moradell, entre Riuràs i Flaça.

de l'era de can Font a can Font mateix. Antigament la gent de Riuràs podia anar a missa sense haver de passar pel camí (sovint enfangat) de la Pera, ja que a can Font hi havia un oratori, i hi va viure durant el segle XIX mossèn Joan Font.

Per anar a fer farinada, la gent de Riuràs tenia ben a prop el molí d'en Verai, el qual va funcionar fins la dècada dels 1920 i estava habitat encara durant els anys 90. És possible que aquest molí fos el mateix que, amb el nom de molí de l'Espluga, es menciona en un document episcopal de l'any 1364.

Al nord-oest de Riuràs, pujant pel camí que condueix cap a

Can Negre de Riuràs.

Sant Joan de Mollet, es troben les terres de l'antic *vil·lar* (territori annex a una vil·la romana) de Molledell (ara Moradell). Partint de fotografies aèries i de documents del segle X, s'hi ha identificat un seguit de parcel·les que podrien tenir el seu origen en una *centuriació*, és a dir, terres dividides en parcel·les que se cedien als centurions romans quan es jubilaven. En època carolíngia, la creació de Moradell va fer necessària la rompuda de nous camps.

ELS MASOS

12

*El mas de can Remell,
amb el poble de la Pera
al fons.*

36

Són poques les masies escampades a la plana de l'Empordà anteriors al segle XVI, època en la qual l'economia rural començà a recuperar-se després de la davallada demogràfica causada, el segle XIV, per la Pesta Negra i, el segle XV, per les guerres dels remences.

Situat a uns 200 m a ponent de la Pera, can Savalls, construït principalment en els segles XVII i XVIII, és una de les masies més importants del municipi. És aquí on va néixer el terrible general carlí Francesc Savalls. La façana que dona a llevant té arcades de mig punt que suporten una gran terrassa a la primera planta.

Els Savalls van ser propietaris forts fins mitjan segle XIX, quan les activitats guerrilleres de la família els van perjudicar el patrimoni. Contrastant a la perfecció el lloc de naixement i el tarannà del seu cèlebre fill, Josep Pla pregunta: "Com és possible arrelar un home tan sorollós, tan indiscret, tan astut i ahora estrabul·lat en un paisatge tan dolç, d'una malenconia tan fina, d'una placidesa tan acusada?" Can Remell, a l'altra banda del camí de Riuràs, és una masia, principalment del segle XIX, que no ha patit encara la recent modernització de tantes altres de l'Empordà.

Passada la carretera general, anant cap a Foixà, es troba a

mà esquerra el mas Graciós, del segle XVII, des del terrat del qual es veuen Madremanya, Púbol, Riuràs i les Illes Medes. Al mas hi ha una mina que, segons diuen, proveïa d'aigua tant el castell de Púbol com el de Foixà. L'ermita de Sant Rafel, adossada a la paret de ponent del mas, ostenta a la llinda una llarga inscripció de l'any 1665. El 1679, el prevere Rafel Graciós hi instituí el benefici de Santa Maria dels Àngels i dels Sants Rafel i Miquel, els quals s'hi veneraren fins la Guerra Civil amb una processó anual des de la Pera.

A ponent de Púbol trobem can Ros del Mas, molt ben restaurat i ajardinat. Seguint el camí que surt de Púbol cap al sud, es troba, primer, can Masó, abandonat des de fa molts anys, i, 1 km més lluny, el mas d'en Llenas (ara can Planas), principalment del segle XVIII, el mur lateral de llevant del qual, amb tres espitlleres, podria ser de la mateixa època que la muralla del poble.

Fins la dècada de 1960, Pedrinyà i els seus voltants encara gaudien d'una desena de masies en plena activitat agrícola. A jutjar per les contribucions que pagaven a últims del segle XVIII, hi havia

Can Casadevall (o can Verdemont) de Pedrinyà.

llavors una masia molt forta (el mas Carabús, o Calabús), seguida pel mas Casadevall i, després, can Vert, can Sabarí, can Ponsatí, can Tapis, can Bahí i can Solés. Ara només queden dues masies que funcionin com a tal: can Carabús i can Verdemont (abans can Casadevall).

Can Verdemont, situat sobre un tossal a l'est de l'església, porta inscripcions del segle XVII i guarda, entre molts elements originals, el portal adovellat, el pujador de cavall i el ràfec decorat. Can Carabús està constituït per la gran casa dels senyors i la més petita dels masovers, tot i que avui dia els masovers viuen a la gran i els propietaris a la petita.

L'ermita del mas Graciós, en el camí d'anar de Púbol a Foixà.

Entre els altres masos del municipi, cal mencionar, als voltants de la Pera, can Martí Andreu, el mas Madrenas (o can Rasel), can Felip del Bosc, el mas Pou, el mas Duran, el mas Poc (o can Maspoch), la Casa Nova, can Genís, can Batlle, can Formiga, el mas Noguer, can Pere Miquel i can Lluís Santo; i a Pedrinyà, cal Trop, can Patller (abans, el mas Nou), el mas Ponsatí (abans, can Mateu), can Feliu Clot i cal Roig de Queralb.

Amb els importants avenços en la medicina aconseguits des de començament del segle XIX, es publicaren manuals per a l'ús domèstic que poden semblar bastant científics, i fins i tot moderns. Ara bé, sobretot a pagès, quan la gent es posava malalta, sovint s'anava a buscar el remeier o curandero, o bé un llibre de remeis. Un dels llibres coneguts per a aquesta finalitat era el que s'atribuïa al Sr. Bahí de la Pera.

Tot i que pretén ser una edició corregida i augmentada, la primera edició coneguda la publicà a Barcelona la impremta de Valentí Torras, l'any 1845. Es titula: *Lo remediador, o sia copia de alguns remeis que usaba lo cèlebre señor Vehí de la Pera, que facilità al Sr. Genover de Vilanant*. Igualment que una edició pràcticament idèntica, publicada a Barcelona el 1898 per la llibreria 'La Azucena', conté 158 remeis.

No se sap qui va ser aquest senyor Vehí, però devia pertànyer a la família Bahí de la Pera, una de les més potents de la comarca, i pot haver estat Cici Bahí (m1741). El segle XVIII, Josep de Perpinyà i Vinyavella, cavaller de la Bisbal, havia escrit, parlant d'en Bahí de la Pera: "és el més hisendat d'aquest Empordà i de quina casa han sortit molts sacerdots, religiosos i doctors en lleis".

Les edicions de 1845 i de 1898 porten una nota curiosa a la pàgina 2: "Esta colecció, escullida de alguns remeis casers y manuals que usaba ab èxit felis lo celebradíssim curandero senyor Vehí, pagès de la Pera, después que li regalà las següents receptas un sabi y molt acreditat metje, natural de Suecia, passant al servey del exercit que combatia Portugal en lo últim sigle, y en agraiment del especial cuidado que tingué la casa de Vehí, mentres sufrí la grave y llarga malaltia que est facultatiu estranger passà allí,

Retrat de Cici Bahí (1659-1741), possiblement l'autor dels Remeis (col·lecció particular). El retrat, en força mal estat, inclou l'escut dels Bahí –el Cor de Jesús amb tres sagetes–, que es veu també a la finestra reixada de can Gasull.

quals receptas lo dalt expressat Sr. Vehí las deixà copiar al apotecari de Cursà".

A més de pretendre trobar un origen suec per als remeis del Sr. Vehí, ambdues edicions ofereixen dues versions diferents de la difusió dels remeis fora de la Pera: segons la nota citada, copiant-los l'apotecari de Corçà; segons el títol del llibre, per haver-los facilitat el mateix autor a un tal Sr. Genover de Vilafant.

Una altra edició (sense lloc ni data de publicació), si bé no porta el nom del senyor Vehí, no deixa de fer referència a la Pera. Es tracta de: *Copia dels remeys que usaba el cèlebre fray Domingo de la Pera útils pera totes las familias*. Cal suposar que el tal fray Domingo és un invent de l'editor. En tot cas, els 98 remeis

que se li atribueixen coincideixen pràcticament tots amb els de les dues edicions ja mencionades.

Una quarta edició, amb 81 receptes atribuïdes al “cèlebre doctor Bahí de la Pera”, apareix com el tractat dotzè d’un llibre miscel·lani del segle XIX, la resta del qual està en castellà i conté matèries referents al cos humà i a les virtuts curatives de plantes i minerals.

Recopilem uns quants remeis del Sr. Vehí, seguint l’ortografia de l’edició de 1845:

Remey per cambras. Pendràs una porció de escorsa de sarve, posaràs a bullir ab aigua que disminuesca de tres parts dos, ne veuràs en dejú al matí una porció, y un altre a las quatre de la tarde.

Remey per romatisme y altres dolors. Pendràs un ansat nou y posaràs mitja quarta de oli, un vas de vi bó, un bon puny de cucas de cent camas; se farà ben bullir afins que lo vi sia ben fós, després se deixarà revenir, se tornarà al foch, posanthi un altre vas de vi, quant bullirà s’hi tirarà tres o quatre granotas vivas, se tornarà fer bullir fins que lo vi sia tot fós, y de dit oli sen untarà la part dolorosa.

Remey per fer pellar una llaga encara que sia de escaldat. Pendràs cagallons de cunill, ne faràs polvos, y aplicats à la llaga curat segur.

Remey per cuchs, fer voidar lo ventre, sia criatura, sia gent gran. Pendràs cogombres silvestres ó amarchs, trujas, cuchs de terra, pells de serp, fet ben couer ab oli de olivas, en untaràs lo ventre.

Remey per curar cualsevol tall encara que tinga una ma de fondo, aplicat tot seguit. Pendràs los brots tendres de fals ó userda, ho picaràs bé, y aplicau, que curaràs prompte.

Remey per curar sordera. Péndrer uns pochos d’escorpins, y ab unas estisoras los hi tallaràs lo cap y la cua, y pendràs una porció d’ous de formiga, y posat en una cassoleta ho faràs couer ab oli comú, such de ceba y ayguardent y ho faràs bullir fins que’l such de la ceba sia consumit, y ab dit oli t’untaràs las orelles de dintre.

Remey per un que te gran tos. Pendràs porros y los esclafaràs, espremaràs lo such, y ho mesclaràs ab llet de dona, y ho pendràs sempre que vinga la tós al anaten al llit.

Remey per una engina o garrotillo, probat y segur. Péndrer un drap de tela que doblat puga tenir tot lo coll, dintre del drap hi posaràs una porció de cuchs de la terra vius, fluixos, que puguin córrer per entre mitj del drap, cusintlo de todas las voras perquè no fugin los cuchs, y aplicantho al coll, los cuchs se tornan com lo dit, y veuràs lo prodigi.

Remey per curar la tós à las criaturas, y per detenir la orina que li escapia, ó sia flux. Pendràs caldo de ratas y és segur.

Remey probat per los talls dels pits de las donas.

Pendràs tres parts de sagi fresch de tocino; y una part de sucre blanch, ho mesclaràs, faràs un unguent, sen posarà als talls, cada vegada que la criatura se dexia de mamar.

Remey ab que’l Dr. Nogués protometje del exércit espanyol en la campanya de 1808, curaba prompte las febres. Péndrer tres dragmas de quina de loja, tres de cabsaya, y mitja unas cremor tàrtara, barrejat y polverisat se reparteix en nou parts o

paperets iguals. Si son tercianas, lo febrós pendrà una part cada tres horas; y si son quartanas, cada quatre horas, barrejat ab aygua.

LO REMEDIADOR,
ó sia
COPIA DE ALCUNOS REMEDIOS
QUE USABA YO CELEBRAR EN MI
VEHÍ DE LA PERA,
QUE LA FACILITÁ AL
SR. GENOVER DE VILANANT.
Se han copyado muchos otros remedios, y averiguado
en esta Imprenta.

BARCELONA:
Imprenta de Valenti Ferras, rambla dels Estats.
1845.
Es propietat dels Editors.

Portada de la primera edició coneguda dels Remeis del Sr. Vehí.

EL GENERAL SAVALLS

13

40

Nascut a can Savalls, l'any 1817, el cinquè de vuit germans, el sanguinari guerriller carlí Francesc Savalls ha esdevingut el personatge de més renom de la Pera. Una de les famílies més riques de l'Empordà, els Savalls havien fet de castlans del castell de Púbol. L'any 1663, Pere Savalls, aleshores batlle de Púbol, morí d'una escopetada a l'entrada del castell i va ser enterrat a l'església de la Pera. Quant a la família de la mare, els Massot eren una de les nissagues més nobles de Girona, emparentada (entre d'altres) amb la família Bahí de la Pera.

El pare de Francesc, Joan Savalls, va ser un dels capdavaners dels facciosos

El general Francesc Savalls, en una fotografia que porta la seva signatura: "F. Savalls".

revoltats contra el règim liberal, l'any 1822, i un capítost dels insurrectes durant la Guerra dels Malcontents (1827). Ambdós van lluitar en la primera guerra carlina (1833-40). El pare

morí l'any 1838 i el fill, ja capità, es refugià a França el 1840. Amb la Guerra dels Matiners, o segona guerra carlina (1846-49), Savalls pren part en diverses escomeses, és empresonat a Puigcerdà i aconsegueix fugir altre cop cap a França. Fixa la seva residència a Niça, on es casa el 1854 amb la italiana Antònia Vivando, i passa a Itàlia per seguir lluitant contra el liberalisme. Tots cinc fills del matrimoni van morir solters.

Amb l'esclat de la tercera carlinada (1872-76), Savalls torna a Catalunya. Arriba a ser nomenat cap de l'exèrcit carlí a Catalunya, i elimina el seu gran enemic, el brigadier liberal Cabrinetty, en una emboscada a Alpens (Osona) el juliol de 1873. Aconsegueix així el títol de marquès d'Alpens. L'arrogància, crueltat i insubordinació del general van crear tensions entre els propis carlins. Dos mesos després de la victòria d'Alpens, el mateix infant Alfons Carles escrivia al seu germà, el pretendent Carles VII, acusant el general d'haver desertat, i afirmant: "Savalls és un veritable assassí". Després de la rendició de la Seu d'Urgell, el general fugí a França. Morí a Niça el 1886.

Quant a les seves accions als voltants de la Pera, en començar l'última guerra carlina, Savalls va ser destinat a

reunir cinc-cents voluntaris a Sant Martí Vell –encara que només va aconseguir reunir-ne onze–, i, el juny de 1872, va aconseguir imposar a la vila liberal de la Bisbal una ‘contribució’ de 5.100 rals i cent parells d’espardenyes. Dos anys més tard, juntament amb els generals Tristany i Huguet, entrà de nit a la Bisbal amb tres mil homes. Cremà els llibres del registre civil i s’endugué el batlle i uns quants hostatges més, per l’alliberament dels quals la vila va haver de pagar una fortuna.

Can Savalls, amb el gran terrat, vist des de llevant.

El general Savalls, amb una colla de carlins. El de l’esquerra podria ser Salvi Blanch i Bech, de can Blanch de la Pera.

Carlistes a la Pera

Una carta enviada el dia de Nadal de 1872 per l’alcalde de la Pera al comandant militar de la Bisbal expressa la indefensió del poble durant la tercera carlinada: *“Tengo el honor de participar a V.S. que a las 12 de este día se me han presentado Pedro Colomer, Miquel Vilà y Juan Ponsatí, vecinos de éste [municipio], dándome parte que se han presentado dos hombres armados en sus casas, el uno de traje de Carlista vestido, y el otro de paisano, y les han pedido las escopetas y les han entregado, sin pedirles nada más, y se han marchado de éste a las tres horas de esta tarde, dirigiéndose a la parte de St. Martín Vell”*.

El 6 d’agost de 1873, l’alcalde informa: *“El Alcalde de Barrio de Pedriñá, de este distrito de la Pera, ha dado parte que José Martí Paracero, del Manso Carabús, que han pasado en su casa una partida de carlistas, que el jefe se llamaba un tal Guardiola, y se han dirigido por la parte de Madremaña”*. El 26 d’octubre declara: *“Se han presentado en esta tarde, hasta a las seis horas, tres carlistas armados en este pueblo a bailar en la plaza y se han dirigido por la parte de St. Martín Vell”* (Arxiu Municipal).

ESTRALLS DELS CARLINS

14

42

Joan i Francesc Savalls no van ser els únics veïns de la Pera que van lluitar contra els liberals. Ja l'any 1840, diverses partides de carlins tenien espantats molts pobles de l'Empordà. Un dels capitosts era un tal Batllevell de la Pera. Segons un document de l'Arxiu Municipal, l'any 1872 Joaquim Pau, Joan Andreu, Joan Vinyes i Joan Ponsatí “*se hallan en las filas carlistas*”. Segons diuen a can Blanch, a la seva cuina es van arribar a amenaçar, amb els sabres a la mà, homes de la família, liberals i carlins.

Malgrat ser el lloc de naixement de Savalls i d'alguns dels seus seguidors, la Pera va patir els estralls de les carlinades. Una carta de l'any 1877 informava el

Salvi Blanch i Bech, carlí i, més tard, religiós.

Jutge de Primera Instància de la Bisbal que “*los carlistas, en 4 Setiembre del año 1874 cremaron [sic] los libros del registro civil de este pueblo*”, i una nota al *Llibre d'Actes* de l'Ajuntament de l'any 1931 afirma que falta tota la documentació antiga perquè l'havien cremada els carlins.

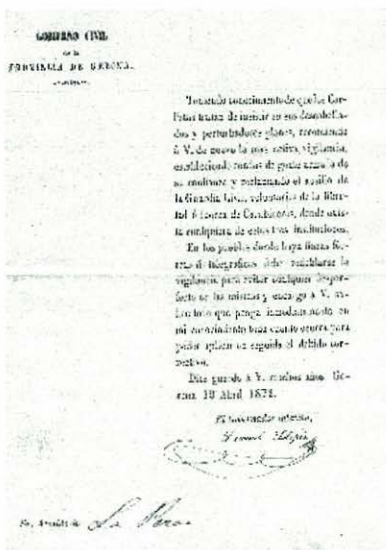
Les carlinades van tenir també efectes econòmics totalment negatius. Ja l'any 1868, el municipi havia refusat socórrer les necessitats de Puerto Rico i

Filipines, dient que “*bastante necesidad tenía para sostener a los pobres de este pueblo*”, per auxiliar els quals havia format una junta. Ara bé, la Pera no va pas ser l'únic municipi que va patir problemes financers: el 1872, la Diputació va decidir de recórrer a la força perquè tots paguessin els seus deutes.

L'any següent, en plena tercera guerra carlina, l'Ajuntament no tenia cèntims ni per subscriure's al *Boletín de Administración Local* i devia al mestre del poble el salari corresponent a quatre trimestres. L'estiu de 1874, li'n devia nou. El març de 1873, l'Ajuntament considerà que faria falta enviar tropes si es volgués obligar els veïns a pagar l'impost provincial. Un parell de mesos més tard, l'alcalde

Faccions carlistes

El 15 d'agost de 1874, el Gobernador Militar demana que declari “*la hermana y sobrina de Ramón Vidal y Iglesias, llamadas Vicenta y Patrocinio respectivamente, residentes según se cree en los pueblos de la Pera o Calonge, para declarar en la sumaria que instruyo contra aquél, acusado de haber pertenecido a las facciones carlistas*” (Arxiu Municipal).

Circular del Govern Civil, d'abril de 1872, recomanant "la más activa vigilancia" davant del perill dels carlistes i de "sus descabellados y perturbadores planes" (Arxiu Municipal).

publicà un edicte en el qual demanava als contribuents que anessin a pagar-lo a la Bisbal "en vista [...] de la imposibilidad

de los recaudadores se presenten en los pueblos sin el auxilio de la fuerza armada". La poca voluntat del poble per pagar els impostos s'explica sobretot per les depredacions i amenaces dels carlins.

Un cop acabada la guerra, el 1877, el mateix governador civil reconeixia les dificultats que patien els ajuntaments "después de una guerra asoladora que ha consumido muchos de sus recursos, dejando una huella que no se borra fácilmente".

Tres dotzenes dels contribuents de la Pera li van enviar un manifest en el qual declaraven que no s'havien enviat els comptes municipals a la Diputació durant els deu anys anteriors, i suplicaven que s'obligués l'Ajuntament a presentar-los "a fin de saber si ha habido malversión de los fondos administrados por los Alcaldes que respectivamente los han administrado". Costa saber si hi havia hagut irregularitats, o bé volien carregar el mort a l'Ajuntament.

La Diputació amenaça

L'any 1874 la Diputació amenaça l'alcalde de la Pera amb enviar tropes per imposar la paga dels deutes municipals: "Tan pronto reciba V. la presente comunicacion, procederá a la cobranza de los fondos provinciales por los que se halla ese Ayuntamiento en descubierto, por las cantidades que al margen se expresan, en la inteligencia que si mañana a las 8 de la madrugada no la lleva V. al pueblo de Flasá, donde pernoctaré [...], me verá en la precisión de pasar con la fuerza armada, y caso de haber algún disgusto, será V. responsable y castigado con todo el rigor de la ley [...]. Dios guarde a V.M.A. Bordils, 10 de Julio 1874. El Jefe de la fuerza. Agustín Menéndez" (Arxiu Municipal).

Segells de la Pera: municipals (1849, 1932 i 2004) i parroquial (1863) (Arxiu Municipal).

LA VIDA A PAGÈS

15

*Batent el blat a l'era
de can Blanch, a l'actual
carrer del Padró de la Pera,
c. 1930.*

44

L'augment demogràfic del segle XVII i la revolució agrària del XVIII van anar introduint a l'Empordà nous conreus i noves tècniques agrícoles, amb una notable expansió del blat de moro i de l'alfals.

Els comptes de Joan Llenas, pagès de la Pera, ens permeten apreciar la varietat de productes que es donaven a principi del segle XIX: mestall (mescla de diferents cereals) i forment (blat xeixa), però també ordi, veces, civada, tapissots, llobins, fesoles, fesols, blat de moro, mill, panís, raïms i oli. A mitjan segle XIX, segons Madoz, a la Pera es cultivava principalment blat, ordi, blat de moro, sègol i

fruita. Després d'una fase expansiva entre 1860 i 1880, el nombre de famílies que vivien de l'agricultura va començar a minvar.

Un cens municipal de 1865 dona com a estadístiques del bestiar: 304 xais, 179 porcs, 170 vaques i bous, 72 cavalls, 50 matxos, 19 ases i 3 cabres, però l'any 1873 només es compten 15 cavalls, els noms dels quals eren: Baldiri, Galán, Lobo, Menut, Moro (3), Nano, Pepet, Peret, Petit (3), Roig i Sorno. Mentre les vaques tiraven les carretes, els cavalls, matxos i ases portaven els carros, carretons i tartanes, i els matxos i cavalls, com també els bous, servien per als treballs del camp.

En temps de collita, els homes passaven dies sense dormir a casa, anant de camp en camp, segant i lligant garbes. Cada família batia a la seva era, escombrant-la amb escombres de bruc, i pujava els sacs de gra a les golfes. Les dones també treballaven al camp i a l'hort, i a més s'ocupaven de la casa, sargien la roba, la rentaven a la riera a Pedrinyà i la Pera, o al safareig de Púbol, i feien la bugada a casa seva, portant l'aigua de la font o del pou i escalfant-la al llar de foc. Els divendres agafaven el tren petit

per anar a la Bisbal a vendre pollastres, ous i conills i fer la compra per a la setmana.

Les tensions socials produïdes per la proximitat als habitatges de certes funcions de la vida de pagès existien molt abans de l'arribada en massa a l'Empordà dels xaves a partir dels anys 1980. Un exemple d'un sentiment

Matant el porc a Púbol, l'any 1919. L'entrada és la de can Pujol, al final del carrer del Racó, enderrocada els anys 1970.

Paulí Pou (l'avi Cuto), amb el seu pare, l'any 1940, portant vaques pel carrer de les Roques de la Pera per abeurar a la riera.

d'incompatibilitat, que data del 1920, es desprèn del fet que aquell any vuit veïns de la Pera es van queixar a l'Ajuntament pel que ells consideraven evidentment com un abús: *“la trilla, que durante muchos años vienen haciendo en las plazas de esta población algunos vecinos de la misma, toda vez que con el polvo de la indicada trilla se perjudica en gran manera a los recurrentes, por tener sus casas*

Arrendaments

El contracte d'arrendament del mas Duran, de l'any 1913, obligava el *colono* a pagar cada any 60 pessetes de lloguer, dues mil cebes, la meitat de l'oli i tres carros de llenya.

Com a mínim fins el segle XIX els *obrers*, o administradors, de l'església de la Pera llogaven cada any certs drets que els pertanyien: “Als 23 de juny 1675, nosaltres, Pere Monserrat Almar i Antoni Ponsatí i Bartra, obrers de la Iglesia de St. Isidori del Castell de la Pera, en dit nom arrendem per temps de un any a Andreu Ponsatí, de dit Castell, lo prat del cementiri vell i los fems dels valls i la campana de tocar a peix i tocar qualsevol cosa, exceptat tot de tocar a carn, per preu de deu reals ardit, i és pactat que tots los marxants que vendran mercaderia i posaran taula tinguin de pagar sis diners a dit arrendador, i los que vendra en terra tinga de pagar 4 diners” (*Llibre de l'obra de l'església*). A la dècada de 1970, encara tocava a peix el campaner Joan Bonany.

colindantes con algunos de los indicados lugares”. Fins la dècada de 1980 encara hi havia femers a dintre i al voltant dels pobles.

OFICIS D'ABANS

16

46

Malgrat haver-se basat l'economia de la Pera principalment en l'agricultura i la ramaderia, al llarg dels segles s'hi ha exercit un ampli ventall d'oficis. El segle XVI, Mateu Belxiu hi era teixidor; Bernat Maria, teixidor de draps de llana; Esteve Camp i Bernat Bertran, sastres; i Joan Curt, fuster. El XVII, Antoni Felip era carnisser; Esteve Ros, carreter; Rafel Colomer, cirurgià; Rafel Vilella, escriptent; Miquel Almar, ferrer; Pere Lagranya, mestre de cases; Joan Serep, mulater; Francesc Bodet, negociant; Francesc Berga, paraire; Miquel Espital, sabater; Joan Moner, teixidor; i Andreu Madrenas, teixidor de lli. El XVIII, Miquel Callís i Pio Marçal eren cirurgians; Pau Carreras, escultor; i Joan

Pitu Carreter (Josep Bagué) construïnt una roda de carro, a cal Carreter de la Pera, c. 1945.

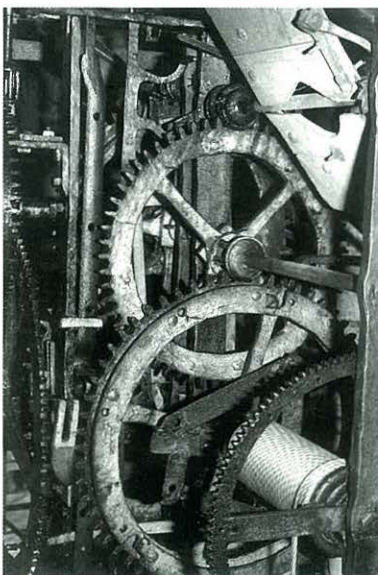
Condom, ferrer. L'any 1724 la universitat (la col·lectivitat d'habitants) de la Pera pagà a Andreu Bahí el cost de les pedres per fer una carnisseria. Quant a Púbol, al segle XIV Pere Almar era notari i Miquel Torra, barreter.

Un dels càrrecs municipals essencials era el d'agutzil, la principal funció del qual era fer de missatger de l'Ajuntament. L'any 1867 l'agutzil rebia un sou anual de 100 rals. Setanta anys

més tard, quan Pere Vidal i Llenas és nomenat al càrrec, s'acorda donar-li 200 pessetes i cedir-li els baixos de l'antiga casa rectoral. L'any 1953, per haver hagut de plegar del càrrec Miquel Ponsati i Mont per raons de salut, el mateix Pere Vidal torna a agafar-lo. Fins la dècada de 1970 encara anunciava oficialment la Festa Major, tocant la corneta i instant els habitants a netejar els carrers, encara sense empedrar.

Un altre càrrec clau era el de campaner-rellotger, el qual, a més de tocar les campanes, s'ocupava de donar corda cada dotze hores al rellotge públic del campanar de la Pera, pujant la corda d'on penjava una pedra ben grossa. És possible que el rellotge fos més antic que no pas el mateix campanar, ja que es deia que provenia de la catedral de Girona. El 1929, havent renunciat al càrrec Joan Font i Vilà, de can Bonany de la Pera, l'Ajuntament acordà nomenar rellotger Rafel Teixidor i Sunyer, fins que, el març de 1940, se li va tornar a donar el càrrec a Joan Font.

El 1944, l'Ajuntament encarregà al ferrer de la Pera, Martí Ponsatí, la "recomposició del reloj público que tanta falta

Mecanisme de l'antic rellotge del campanar de la Pera, c. 1980.

Joan Font, de can Bonany de la Pera, l'últim rellotger-campaner de la Pera, amb la seva dona i els seus pares, en una fotografia de c. 1930.

Salaris municipals

L'any 1930 el Municipi pagà les següents quantitats de pessetes als càrrecs municipals:

Secretari	2.500,00
Metge titular	1.375,00
Farmacèutic titular	250,00
Veterinari Inspector de carns.	185,00
Practicant.	137,50
Llevadora.	137,50
Veterinari Inspector d'Higiene	110,00
Agutzil.	100,00
Encarregat del rellotge públic	55,00
Carter.	15,00

(Arxiu Municipal)

hace, y estar tanto tiempo parado, y ser tantas las quejas de los habitantes de este término municipal". El 1950 a Joan Font se li pagà un extra de 17 pessetes "por aceite para engrasar el reloj público y echar las campanas al vuelo el día del cumpleaños de la liberación", és a dir, l'aniversari de l'entrada dels nacionals. Joan Font va ser rellotger-campaner de la Pera fins l'any 1982, quan es va instal·lar un rellotge elèctric, però el rellotge antic encara és al campanar.

EL CRIM DE L'HOSTAL

17

*L'antic hostal
de ca l'Oller
de la Pera,
amb Josep Bertran.*

48

A la Pera hi ha hagut uns quants hostals –en els últims cinquanta anys, l'Hostal d'en Bahí, can Gipuig, ca l'Oller i can Gasull–, i, a Púbol, can Ciano. I, com a tot arreu, al llarg dels segles, a la Pera s'han comès crims de tota mena. En un extrem, l'any 1326 el clergue Gamundi va ferir dues dones de Púbol, i la nit de Nadal de 1379, el rector de Pedrinyà va ser ferit per un tal Antoni Martí. En un altre extrem, l'any 1868, Miquel Sabarí va ser jutjat “sobre hurto de manzanas”.

Però el crim més cèlebre va ser l'anomenat crim de l'Hostal de la Pera. En el seu llibre *Girona*, Josep Pla identifica clarament l'hostal on va tenir lloc aquest succés com l'Hostal d'en Bahí:

“Enfilarem les pujades de Terranegra i de Pelràs. A l'hostal de la Pera l'euga begué a la pila i nosaltres menjàrem una queixalada... Era el vell hostal de la Pera de la nostra infantesa, l'hostal de la cançó dels lladres: *A l'hostal de la Pera / tres dames van anar; / porten la calça curta, / pistoles al costat...*” Aquesta cançó explica com uns lladres disfressats de dones prepararen un cop contra l'hostal de la Pera (o bé la Peira) i van ser frustrats per la minyona, la qual enganyà el cap de la quadrilla i li tallà la mà.

La cançó popular, de la qual es coneixen nombroses versions,

podria datar del segle XVIII, però mai no s'ha identificat amb certesa el lloc dels fets. A la Pera, alguns mantenen que el crim fou comès a l'Hostal d'en Bahí; d'altres, a ca l'Oller. Ara bé, la cançó és sens dubte anterior a l'establiment de l'Hostal d'en Bahí, el qual devia començar a fer d'alberg després d'inaugurar-se la nova carretera de Girona a Palamós a mitjan segle XIX.

No tan sols no se sap del cert de quin lloc, hostal o època es tractava, sinó que tampoc se sap qui van ser els lladres. Una possibilitat seria el bandoler Joan Serra, executat l'any 1815

a Valls. Serra es coneixia pel motiu d'en La Pera, però, segons el llibre de Josep Ortega i Espinós, *Història de les esquadres a Catalunya* (1923), això es devia al fet d'haver robat, de jove, peres en un hort i haver mort l'amo, que li havia clavat quatre bufetades. Lluís Llach –la mare del qual (Maria Grande) va ser mestra, i el pare (Josep Llach) metge, de la Pera–, ha recollit aquesta tradició en la seva cançó 'El bandoler'.

Sigui com sigui, encara persisteix a la Pera la presència d'un suposat bandoler, ja que el cap de pedra amb bigotis, provenint d'una tina, que es va posar a la cantonada de Can Lluís Santo, quan la casa es reconstruí a principi del segle XX, s'ha associat amb el famós bandoler del segle XVII Joan de Serrallonga. De fet, almenys en una ocasió, Serrallonga va actuar no gaire lluny de la Pera,

Pretès cap de bandoler, a la cantonada de can Lluís Santo, de la Pera.

ja que la seva primera malifeta hauria estat el robatori en una casa de Jafre de tasses i coberts de plata, joiells d'or, moneda d'or i plata, anells,

L'hostal (ara restaurant) d'en Bahí, a la carretera de Girona a Palamós.

Denunciar sospitosos

L'any 1865, el capità de la Guàrdia Civil de la Bisbal escrivia a l'alcalde: "*Ruego a V. que se sirva remitirme una relación de los sujetos avvicindados a ese Distrito y que por su modo de vivir holgazán, por vérselos hacer más gastos de los que sus medios de fortuna pueden soportar, por sus vicios o por sus malos antecedentes, merezcan a juicio de V. el carácter de sospechosos*" (Arxiu Municipal).

vestits i camises, un pedrenyal i quatre llonganisses.

A últims del segle XIX, es va produir un altre cas molt sonat –el dels lladres de la Pera–, el qual se sol confondre amb el crim de l'hostal. L'amo de can Masó de Púbol tenia tres fills. L'hereu era un perdut, i el pare el va matar a casa seva. Quan el segon també s'hi va tornar, el pare va fer que anés a robar a can Llenas de la Pera, juntament amb l'Admetlla de Palafrugell, i en va advertir el sometent, que els va anar a esperar amb la Guàrdia Civil. En Masó va ser mort a trets a la Pera mateix; l'Admetlla, a Pedrinyà; i tots dos van ser enterrats darrere l'església de la Pera. El tercer fill també va acabar malament.

L'ALBADA DEL SEGLE XX

18

*L'últim viatge del carrilet,
passant pel pont de la Bisbal,
el 29 de febrer de 1956.*

50

Com d'altres municipis petits, el de la Pera ha estat mancat de finançament, com a mínim des de mitjan segle XIX. Aquesta situació endèmica s'havia agreujat amb les carlinades i amb la inseguretat generalitzada d'ordre polític. Malgrat això, a començament del segle XX, el municipi era capaç de fer front a petites millores, com ara, el 1913, a petició de Lluís Nadal i Ferrer, la construcció d'una *"baranda o pared para evitar la caída de las reses de ganado, así como de las personas, que por el mismo pasan"*. Cal tenir en compte que pel carrer Vell es duia el bestiar a abeurar a la riera.

Un important element modernitzant va ser la

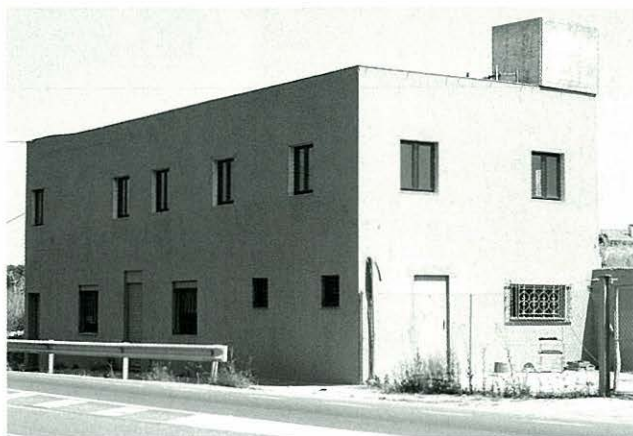
construcció del ferrocarril de via estreta –el 'carrilet' o 'tren petit'–, el qual substituï els serveis de *galeres* de les empreses Pou i Cia. (*La Bienhechora*) i Girbau i Pi (popularment dita 'd'en Malànima'), que havien cobert la ruta Palamós-Girona des de 1858 i 1860, respectivament, fent parada habitualment a l'hostal d'en Bahí de la Pera. La via del tren seguia la nova carretera general entre Palamós i Flaçà, on enllaçava amb el 'tren gros' de Barcelona a Port Bou. En una prova feta a últims de 1886, el tramvia aconseguí una velocitat de 33 km/h a la pujada de la Pera, el punt més alt, i la rampa més difícil, de tot el trajecte.

El carrilet va funcionar des de 1887 fins a 1956, amb l'excepció dels tres anys posteriors a la Guerra Civil. Tanmateix, va començar a tenir problemes financers fins i tot abans de la guerra. Deu anys abans de l'abandonament definitiu del carrilet, encara s'estaven estudiant les possibilitats de modernitzar-lo, electrificant la línia, fent-la d'un metre d'amplada, i enllaçant-la amb la de Girona a Olot.

L'estació de tren de Púbol, la Pera i Rupjà estava situada a la carretera general, al trencant de Rupjà. L'any 1912, els alcaldes

de Foixà, Ruplà, Parlavà i la Pera havien demanat que s'hi posés despatx de bitllets i que s'hi deixés fer càrrega i descàrrega. El 1920 es va demanar que es posés una parada discrecional a la cruïlla de la carretera veïnal de la Pera, i s'hi va instal·lar el baixador. Després de tancar-se la línia, l'estació de la Pera es va reconvertir. Segons Carles Salmerón i Bosch, és "l'únic cas (almenys a Catalunya) que una estació de ferrocarril s'ha convertit en un club de carretera".

L'estació de Púbol, la Pera i Ruplà, reconvertida en club de carretera.

L'estació de Púbol, la Pera i Ruplà, un quart de segle després d'haver-se clausurat la línia del ferrocarril

En el pla polític, el 15 d'octubre de 1922, l'Ajuntament respongué al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Barcelona, acordant el següent manifest: "Nosaltres, que

representem la voluntat de la Pera, proclamem el fet de Catalunya Nació. Reclamem per a la Nació Catalana el dret de regir-se per un Govern propi. Declarem la voluntat del nostre Poble d'ajudar a la immediata institució d'aquest Govern, el qual ha de conduir a la Nació Catalana a complir els seus destins en la Història dels pobles".

No obstant això, el 1925 l'Ajuntament acordà donar suport a la Diputació perquè la Província se separés de la Mancomunitat de Catalunya, i el 1926 accedí a la proposta de l'alcalde de Girona de fer fill adoptiu el general Miguel Primo de Rivera en reconeixement d'haver liderat "el salvador movimiento del 13 de Septiembre de 1923", és a dir, la instauració de la Dictadura.

CAMINS I CARRETERES

19

52

Antigament la carretera principal era el Camí Vell, o Camí Fondo, que venia de Flaçà, seguia pel carrer Vell de la Pera i després passava pels pobles de Púbol, Caçà de Pelràs i Corçà. La nova carretera de Girona a Palamós es va construir durant la dècada de 1850, gràcies al servei de prestació personal demanat als homes dels municipis afectats, una taxa que permetia mantenir els camins i carreteres locals amb un mínim de despeses públiques. L'incompliment d'aquest servei –que va perdurar fins mitjan segle XX i podia significar tot un mes de treball per veí–, comportava unes multes ben fortes. L'any 1912 Ramon Batlle va haver de pagar 125 pessetes per deixar de

complir mig jornal “*en el arreglo de caminos rurales*”.

L'any 1862, mercès al servei de prestació, es va arreglar el camí de Riuràs a la Bolla (Flaçà), ja que es trobava “*en estado intransitable*”, i el 1867 es van haver d'emprar barrinades per adobar el tram entre Riuràs i la Pera. Un segle més tard, el 1965, l'alcalde demanava una subvenció per eixamplar i anivellar el mateix camí, perquè “*es del todo imposible poderse trasladar coche alguno en caso de necesidad*”.

Abans que s'asfaltessin les carreteres, eren de molt mal transitar, sobretot en temps de pluja, en part perquè solien ser més baixes que no pas els marges. Per trobar-se els camins veïnals “*en malísimas condiciones, y en tiempos invernales quasi intransitables*”, el 1925 es va demanar a la Diputació que millorés el camí que anava des de Púbol a la carretera general, com també el que anava de la general fins la Pera i Pedrinyà, amb un pont per creuar la riera de la Pera a prop de la Creu.

Un dels antics ponts del municipi –el d'en Bahí, en el camí de la Pera a la Casa Nova–, amb el poble de la Pera al fons.

El camí de Pedrinyà a la general es va refer l'any 1933. Quant a l'altre, ja que els veïns de Púbol, en temps de pluja, "de cap manera poden sortir de casa", el 1935 l'Ajuntament va mirar de fer entrar "l'arranjament i recomposició" d'aquest camí en el pla promogut per la Generalitat per fer front a l'atur produït per "la gran crisi econòmica que d'una manera alarmant va estenent-se arreu de Catalunya". En esclatar la Guerra Civil, el Comitè Local Antifeixista va organitzar el començament de les obres, i un cop dissolt el Comitè, l'octubre de 1936, el nou Ajuntament va seguir donant feina a la vintena

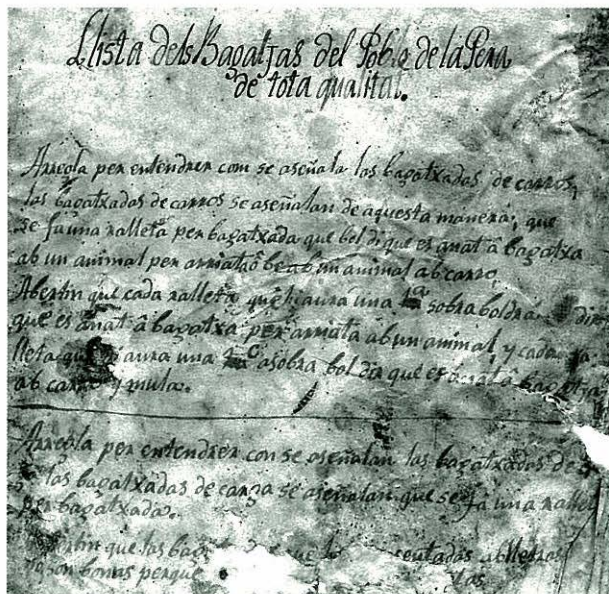
d'homes del municipi que hi treballaven. Les obres van seguir al llarg de la guerra, però no es va acabar de fer el pont sobre la riera de Púbol fins la dècada dels 1950. A començament dels anys 70, la carretera de la Pera a Púbol fou la primera carretera local que es va asfaltar.

Quant al transport, fins mitjan segle XX es feien servir carros i carretes per tragarar eines i productes del camp. Les cases que hi podien arribar tenien també la seva tartana per viatjar. L'any 1918, hi havia 83 carros, 67 carretes i 15 tartanes. En començar la Guerra Civil encara

Carme Roig i Romaguera amb el cotxe, marca Fiat, d'Emili Blanch, davant de can Blanch de la Pera, c. 1935.

53

Llista dels bagatges del poble de la Pera, de l'any 1835, llibre manuscrit en el qual es consignaren els transports fets per a l'exèrcit per veïns del municipi.

no hi havia cap cotxe, exceptuant el del metge titular; i, en acabar-se, no hi havia ni un sol vehicle motoritzat, mentre de carros n'hi havia 89. No va ser fins a final dels anys 1970 que el nombre de cotxes va superar el de carros, i en començar els anys 90, de carros ja no se'n veia cap ni un.

Pel que fa a la circulació, que no es pensi que són recents les multes per infringir el codi vial. El juliol de 1864 Esteve Roig, estanquer de la Pera, rebé una sanció "por transitar de noche en carro sin luz ni tarjetón".

SERVEIS MUNICIPALS

20

*L'Ajuntament de la Pera,
construït els últims
anys del segle XIX.*

54

L'any 1873, a la Pera hi havia dos petits edificis municipals: la Casa Consistorial, de planta baixa i pis, que feia uns 8 m x 4 m; i l'escola de nens, només de planta baixa, que en feia uns 5 x 5 i estava situada darrere l'església, a l'actual Racó de la Pau. El 1898, per trobar-se en estat ruïnós, es va enderrocar la Casa Consistorial, i es construï l'edifici actual, amb les escoles a la planta baixa, entre 1899 i 1900. El local destinat a la Sala d'Audiència del Jutjat Municipal i dependències, incloent-hi el "cuarto calabozo y de arresto", es van acabar el 1916. El calabós és el lloc que avui està al costat de Correus.

El càrrec de carter de la Pera està documentat des de 1862,

quan Josep Lluís fou nomenat carter per haver-se absentat el carter anterior. Dos anys més tard, les autoritats municipals demanen que la bústia sigui traslladada des de l'Hostal d'en Bahí al centre del poble de la Pera, i l'any 1876 el carter és el secretari del municipi, Pere Colomer. Des de 1917 el càrrec ha pertangut a la mateixa família, els Bertran, al llarg de quatre generacions: Lluís Bertran i Ponsatí, Sebastià Bertran i Almar, Serafí Bertran i Carreras, i Betlem Bertran i Nadal.

A últims del segle XIX, la Pera formava part d'un agrupament de municipis per a finalitats farmacèutiques, el qual, l'any 1929 incloïa també Ruplà, Parlavà, Casavells, Foixà i

Ultramort. L'any següent consta que hi havia practicant i llevadora, compartits amb Casavells, Castell d'Empordà, Ruplà, Parlavà, Cruïlles, Monells i Sant Sadurní. Al final de la Guerra Civil, per haver-se produït a la Pera diversos casos de diftèria, es van haver de tancar les escoles. L'any 1956 el Municipi va comprar la casa del metge, la planta baixa de la qual encara serveix com a consultori.

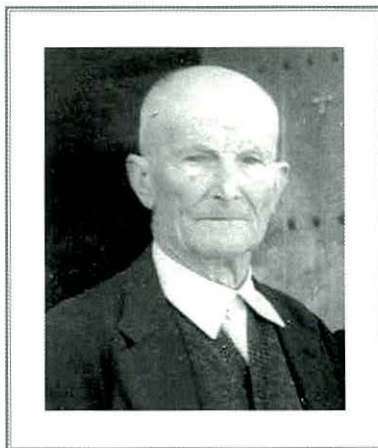
Fins ben entrat el segle XX els cementiris de la Pera, Púbol i Pedrinyà estaven situats tocant a les esglésies respectives, tot i que l'any 1595 Púbol ja havia

obtingut una llicència episcopal per fer-ne un d'extramurs. El segle XVII, a la Pera hi havia hagut també un cementiri del Padró. El de l'església de la Pera s'estenia des de l'escalinata fins al capdamunt del carrer de les Roques, ocupant gairebé tota la plaça, i incloïa un pou i una ossera prop de l'entrada, mentre el de Púbol estava emplaçat a banda i banda de l'entrada de l'església, i el de Pedrinyà adossat al mur de migjorn.

El cotxe de morts de la Pera, construït l'any 1957, en una fotografia de c. 1980.

Aquesta situació ja es veia com un problema com a mínim des de 1868, quan l'Ajuntament acordà traslladar els cementiris més de quatre-cents metres fora dels nuclis poblats. No va ser fins seixanta anys més tard quan es decidí adquirir per 500 pessetes, "lo Camp Gran", propietat de Sofia d'Almar i Fàbregas, per fer-hi el Cementiri

Lluís Bertran i Ponsatí, primer del llinatge de carters de la família Bertran de la Pera, c. 1950.

Catòlic Municipal. S'hi enterraren els morts a partir de 1931. A principi de 1937, en plena Guerra Civil, es van enderrocar els cementiris vells de la Pera i de Púbol. Les restes van ser traslladades al nou, i s'arranjà la paret de l'església

L'enterraments

Com a mínim fins a mitjan segle XIX, un dels càrrecs que llogaven els *obrers* de l'església era el d'enterraments. L'any 1735, "a Jaume Bonany, fuster [...], se li dóna lo tocar a mort las campanas, i portar i enterrar los cossos i albats [criatures] assenyalant-hi per los cossos del poble 9 sous barcelonins, i altres 9 sous barcelonins a son company que ell se buscarà a sa voluntat per los de les masies, per lo més treball 12 sous a quiscú, fent-los la casa lo gasto, com és costum, i per lo dia de les honres només que lo gasto i un pa, com també és costum, a cada u" (*Llibre de l'obra de l'església*).

de la Pera on hi havia hagut el cementiri vell, construint-s'hi els pedrissos per als músics. Encara persistia un problema: el del trasllat dels morts per a l'enterrament. El *Llibre de l'obra de l'església* ja parla d'un cotxe de morts el 1728. L'any 1957, se'n va fer un de nou: de dues rodes i per ser dut per un sol cavall. El van construir Josep Bagué (carreter) i Martí Ponsatí (ferrer), ambdós de la Pera. Ara només faltava un detall: la cotxera, construïda al cementiri pels fills del paleta de la Pera, Joan Fuster.

Simptomàtic de la divisió en dos bàndols de la gent del municipi durant la Segona República és el fet que, per a la Festa Major de Púbol, el 31 d'agost i l'1 de setembre de 1935, es van fer dues festes –una organitzada per la gent de dretes, l'altra per la d'esquerres–, per més que al cartell de la festa de dretes s'advertia: “Tinguin present els visitants que les desavinences que han provocat l'existència de dos sectors organitzadors de festeigs no són degut a discrepàncies polítiques, ni molt menys, sinó a puerils criaturades que temps ha estaven covant els qui han volgut ésser contraris”.

Poc menys d'un any més tard, amb l'alçament militar del 18 de juliol de 1936, gent vinguda de fora, secundada per alguns veïns del municipi, va convertir aquestes *puerils criaturades* en actes de violència contra l'Església i d'intimidació contra els que havien votat els partits de dretes.

A l'Arxiu Municipal es conserven diverses relacions del saqueig perpetrat en totes tres esglésies del municipi. La versió més detallada és la que envià l'alcalde Josep Massa, un cop acabada la Guerra Civil, el 20 de desembre de 1939, per informar sobre “*la conducta revolucionaria observada en este término municipal por ***, vecina de Campdorà*”:

1.- *El dia 25 de julio de 1936, llegaron a esta población cuatro o cinco hombres, juntamente con la expresada ***, esgrimiendo sendas pistolas, intimidando a la gente del pueblo, y después se dirigieron en casa del Sr. Cura Párroco, Don Agapito Picamal Bigas, obligándole a despojarse de las vestiduras talaras; y amenazando con las pistolas, le obligaron a que les acompañara e hicieron un minucioso registro en la casa, robándole todo*

el dinero que encontraron, tanto el particular como el de la obra de la iglesia, echando a la calle todas las ropas talaras y de la referida iglesia, así como todos los cuadros, imágenes y demás objetos del culto [...]. Posteriormente y de hechas todas estas operaciones, obligaron al referido Don Agapito Picamal a que les acompañara en la iglesia, y una vez a ella le obligaron abrir el Sagrario, echando en tierra todas las formas sagradas, quedándose con el copón, que era de plata. Después hicieron un registro en las arcas en donde se guardaba el dinero producto de limosnas a los santos, y se quedaron con él, además de muchos otros objetos de valor que encontraron, obligando después al referido Cura Párroco a que se cargara el Sagrario y lo echara en medio de la Plaza, y posteriormente, con otros elementos de reputada significación derechista del pueblo que habían ido a buscar, les obligaron al derribo de las imágenes existentes en la misma. Terminadas todas estas operaciones, uno de los individuos antes mencionados subió al balcón del Ayuntamiento, dirigiendo la palabra al público, diciendo que se había implantado el Comunismo libertario, y nombró el primer Comité marxista de la población.

2.- *Terminadas todas las operaciones antedichas, y acompañados del vecino ***, se dirigieron al pueblo de Púbol de este término municipal, y una vez allí se dirigieron en casa del Cura Párroco de dicho pueblo, Don Miquel Nierga Verdaguer (q.e.p.d.), e hicieron las mismas operaciones y atrocidades que con el Cura Párroco de La Pera, y después se dirigieron en la Iglesia, obligándole a abrir el Sagrario, cogiendo el copón, del que sacó una sagrada forma la expresada ***, y la dio al Cura antes mencionado, a la vez que le decía: “Té, malparit, aquesta serà l'última hòstia*

que menjaràs”. *Después saquearon la Iglesia, robando el dinero que encontraron y otros objetos de valor, obligando el derribo de las imágenes a la gente de derechas, y se llevaron al repetido Sr. Cura en la Plaza, haciéndole subir al tablado allí existente, haciéndole además fumar un puro y haciendo escarnio en él, y después lo encerraron en una cuadra del castillo y estuvo allí hasta que el Comité de La Pera lo liberó de aquel encierro; y*

3.- *Ya terminadas todas estas atrocidades, y después de haber comido, se dirigieron en la Iglesia de Pedriñá, de este propio término municipal, saqueando y desbastando ésta, como las dos últimas, las de La Pera y Púbol, no pudiendo maltratar al Cura Párroco porque se había enterado y estaba escondido.*

Un informe fet el juliol de 1941 per l'alcalde de Celrà dóna a entendre que el principal protagonista del saqueig fou el company o marit de la dona anomenada a l'informe que acabem de citar, que participà també al saqueig de l'església de Sant Martí Vell, i que amenaçà d'afusellar el mossèn de la Pera, el qual se salvà, gràcies a la intervenció d'un veí. En un altre informe, fet per l'alcalde de la Pera, s'especifica que aquest individu era del Pont Major.

El juny de 1942, l'alcalde de la Pera informa el fiscal instructor de la *Causa General* que va ser el veí del municipi mencionat en l'informe de desembre de 1939 qui va fer venir els quatre principals saquejadors, afegint que: *“Además vinieron otros desconocidos en un camión, que serían de 30 a 35, que nadie sabe de donde eran”*.

Malgrat les irreparables destrosses fetes sobretot a les esglésies de la Pera i de Púbol, una carta de l'alcalde Josep Andreu i Ribot, enviada el 4 d'agost de 1936 al Conseller de Cultura, dóna a

entendre que es van poder salvar uns quants objectes: a la Pera, “un petit retaule i un tapís d'un gran valor artístic”, i a Púbol, “vàries pessets d'un retaule d'un grandíssim valor, un sepulcre de màrmol trossejat i d'un gran valor, una casulla molt antiquíssima i altres objectes d'un gran valor”. Tal com consta en una carta de desembre de 1936 de la Comissió del Patrimoni Artístic i Arqueològic de Girona, s'havien dipositat a la catedral de Girona “el retaule, robes i fragments de sepulcre d'alabastre procedents de Sant Pere de Púbol fins la data guardats al local de l'Ajuntament [de la Pera]”. El sepulcre, del segle XV, reconstruït, juntament amb la casulla i altres objectes, es troba a la catedral de Girona (capella de Sant Pere). El retaule salvat de Púbol era el de Sant Pere, l'obra mestra de Bernat Martorell.

Una altra versió dels fets, escrita el 1941, afirma que l'espoli de les imatges de l'església de la Pera va continuar “*por orden del Comité durante los días 26, 27 y 28, que, después de haber sido sacadas a la Plaza y llevadas a un campo, fueron allí quemadas*”. Al mateix temps de la crema de les despulles al camp de la Creu, hi va ser destrossada la creu gòtico-renaixentista del terme. Tal com va informar l'alcalde l'any 1944, es tractava d'una “*piedra labrada, de altura unos cuatro metros, verdadera obra de arte [...] destruida a últimos de julio de 1936 por los desalmados rojo-separatistas*”. Les despulles de l'església de Púbol van ser cremades en un camp a prop de la carretera general.

Durant la guerra es van llençar les campanes de dalt a baix dels campanars per fer municions, i l'església de la Pera va ser ocupada pel Sindicat Agrícola Municipal per emmagatzemar-hi blat. Després de la guerra, la parella que dirigí els saqueigs va ser empresonada, i la dona fou finalment desterrada.

LA GUERRA CIVIL

21

El flequer Miquel Bonany, de la Pera, dirigint un entrenament militar a Barcelona, l'any 1937.

58

El dia abans de les destrosses fetes a les esglésies, es constitueix un Ajuntament, únicament de

membres d'ERC, essent alcalde Josep Andreu i Ribot. Aquest Ajuntament comença comprant un ventilador per al Saló de

Sessions i una corneta nova per a l'agutzil. El 22 d'octubre, en suspendre's el Comitè Antifeixista, es forma un nou

L'assassinat de mossèn Josep Bertran

La neboda de mossèn Josep, Dolors Bertran, que llavors tenia tretze anys, recordava l'any 2004 com l'havien vingut a buscar: "Ja l'havien avisat, però ell no va voler fugir, per no posar en perill el meu pare, el seu germà. El dia que van venir a buscar-lo, la meua germana Trini jugava a la Plaça i li van preguntar on era casa nostra. Quan van arribar-hi, van cridar: 'Oi que és aquí el capellà?' El meu pare els va dir: 'Què voleu?' I ells: 'Venim a buscar el capellà.' I

el pare, tot preguntant: 'Quin mal us ha fet perquè us l'heu d'emportar?', el va cridar: 'Josep, baixa!' Quan va baixar, li van dir: 'Aviam, ensenya'ns les mans!', i quan les hi van veure li van dir: 'Ets tu', i tot seguit: 'Tindràs fred.' Ell els va contestar: 'Ja me la fareu passar.' I el meu pare, pobret, els cridava: 'Mateu-lo ben a la vora, que almenys el podrem recollir.' Encara no sabem si el varen cremar viu, o després de tirar-li el tiro. No se m'esborrarà mai."

Ajuntament, compost per Pere Andreu (alcalde), Josep Andreu i Esteve Artigas (ERC); Joan Company, Ramon Soler i Joan Vila (CNT); Josep Bou i Miquel Bonany (PSUC); i Josep Roher (Unió de Rabassaires).

Aquell mes, cinc milicians del municipi formaven part de les forces republicanes, i durant les setmanes següents s'hi allistarien molts més –entre els quals, els regidors Miquel Bonany i Joan Company–, rebent tots de l'Ajuntament un ajut de 110 pessetes “per equipar-se de roba i viatge”. Ara bé, l'estiu de 1938 l'alcalde ja sabia de deu veïns desertors de l'exèrcit republicà. Si alguns homes van fugir cap al bàndol feixista, d'altres van amagar-se per evitar anar al front.

Per altra banda, van arribar a la Pera refugiats de zones conquerides pels nacionals. L'abril de 1937, n'hi havia 23. El desembre, el Sindicat d'Oficis

Combatents morts a la Guerra Civil

LA PERA:

Fermí Bahí i Ginesta	34 anys	rep.	Móra d'Ebre	7/9/38
Josep Joanola	?	rep.	desaparegut	?
Francesc Viella i Rieimbau	lleva 1929	rep.	Hosp. Mil. Vallcarca	?/10/38

PÚBOL:

Domènec Colomer	lleva de 1940	rep.	front de l'Ebre	1938
Pere Colomer i Barris	lleva de 1936	nac.	desaparegut	?
Enric Fabrelles i Torrent	18 anys	nac.	Hosp. Mil. Toledo	27/3/39
Lluís Gifre i Homs	23 anys	nac.	Codo (Saragossa)	24/8/37
Nicanor Grau i Boada	18 anys	rep.	Hosp. Mil. Barcelona	6/12/38
Simó Miàs i Godó	?	rep.	desaparegut	?
Rosend Planellas i Ferran	lleva 1935	rep.	desaparegut	?
Carles Vilavella i Lloveras	23 anys	rep.	sector de Fraga	?/9/37

PEDRINYÀ:

Pere Bosch i Comas	27 anys	nac.	Codo (Saragossa)	25/8/37
Josep Ponsatí i Nadal	lleva de 1940	rep.	desaparegut	?

Varis CNT de la Pera va marxar de la rectoria de Púbol per poder allotjar-hi refugiats vinguts de Fuenteovejuna (Còrdova), i també se'n van instal·lar al castell, com també a les rectories de la Pera i de

Pedrinyà. El juliol de 1938 n'hi havia un total de 70.

Mentre els capellans de la Pera i de Pedrinyà van poder amagar-se, el mossèn de Torrent va aparèixer assassinat a la cruïlla de la Pera, i mossèn Miquel Nierga, rector de Púbol des de 1904, va ser assassinat el 6 de setembre de 1936 a Riudellots de la Creu, malgrat haver-se refugiat a casa seva a Porqueres. Després, el 13 de novembre, mossèn Josep Bertran, natural de la Pera i capellà de Sales de Llierca, va ser afusellat i cremat al Congost pel comitè de Llampiaies, després d'haver-se refugiat a la Pera a casa del seu germà, el carter Lluís Bertran.

Un dels 2.000 bitllets d'una pesseta confeccionats l'estiu de 1937 per la Impremta Ràpida de Girona i signats per l'alcalde Pere Andreu.

LA POSTGUERRA

22

L'actual altar de Sant Isidor de la Pera, instal·lat c. 1950 per substituir el del segle XVIII, cremat l'any 1936.

60

Pensant que a la Pera hi havia un important dipòsit d'explosius, les tropes franquistes que avançaven des de Girona cap a Palamós i Figueres van dirigir l'artilleria a la bòbila de la carretera i al poble mateix, deixant malmesa part de la teulada de can Gasull. El 6 de febrer de 1939, va entrar un grup de motoristes, probablement legionaris italians.

De seguida es va constituir una *Comisión Gestora*, amb Josep Massa (a qui l'alcalde Pere Andreu havia ajudat a amagar-se) com a alcalde, i una secció local de la Falange s'instal·là a can Tresols. Posant en pràctica la *depuració* instituïda per la dictadura franquista, la Falange va informar sobre la conducta polític-social i religiosa de la gent i va humiliar les famílies

d'esquerres, obligant les dones a netejar les esglésies. Uns quants homes que no havien anat a l'exili van ser

Segells de les seccions locals de la C.N.T. (1937), de la U.G.T. (1936) i de la Falange (1939) de la Pera.

Tomba gòtica de la mare de Bernat de Corbera, morta l'any 1429, en una foto de l'any 1918. Destrossat a l'església de Púbol, l'any 1936, el sarcòfag, reconstruït, està custodiat a la Catedral de Girona.

empresonats o posats a treballs forçats –en alguns casos per cinc anys–, per la seva afiliació política durant la República, o bé per la seva actuació com a membres del Comitè Antifeixista. Irònicament, alguns van ser jutjats “por el delito de excitación a la rebelión militar”.

En el pla religiós, es va imposar l'obligació d'anar a missa i de cantar, en sortir-ne, el ‘*Cara al sol*’, i es va procedir a reparar les

La Falange fa el pinxo

Carta, de 6 de maig de 1939, del Jefe Local de la Falange: “Sr. Alcalde. En virtud de denuncias testificadas que han llegado hasta mí, que me merecen entero crédito, me veo obligado a llamar la atención de Vd. por la forma antipatriótica, destemplada y amenazante para personas e instituciones que caracterizan su actuación constante en la Escuela, todo esto aparejado a la indisciplina y desbarajuste que reina constantemente en la misma. Y recogiendo todo lo expuesto, espera esta Jefatura Local que Vd. intervendrá en estos casos para cortar de raíz lo que ocurre, pues de lo contrario me veré obligado a acudir a la Superioridad inmediatamente. Por Dios, España y su Revolución Nacional Sindicalista. La Pera, 6 de Mayo de 1939. El Jefe Local. F[ortunato] Teixidor” (Arxiu Municipal).

esglésies espoliades. El maig de 1941 es va fer concert i ball per recaptar fons per a la reconstrucció de l'església de la Pera. Les obres s'acabaren amb una festa el 19 de juliol de 1942,

Carta enviada pel mateix senyor un mes després: “Sr. Alcalde. Celebrándose ayer la Fiesta Mayor de éste [municipio] de La Pera, y mientras la orquesta estaba tocando los Himnos Nacionales, después de celebrados los Divinos Oficios y en la Plaza Pública, D. Miguel Company, natural y vecino de este término municipal, de cuarenta y ocho años de edad, casado, y de profesión labrador; permaneció sin descubrirse, demostrando así una vez más su nulo entusiasmo que siente por la Causa Nacional, lo mismo que su falta de patriotismo, como así también lo demuestran sus pésimos antecedentes, por lo que, después de dar conocimiento a la Guardia Civil de Flassá, ha tenido a bien la citada Autoridad imponerle una multa de cien pesetas, que hará efectiva en Papel de Estado dentro el plazo de veinte y cuatro horas en esa Alcaldía. Por Dios, España y su Revolución Nacional Sindicalista. La Pera 5 Junio 1939. Año de la Victoria” (Arxiu Municipal).

tres mesos després de celebrar-se en el pati del castell el començament de la reparació de Sant Pere de Púbol. La nova creu del terme es va inaugurar arran de la Santa Misión de 1954.

EL FRANQUISME

23

Al llarg de la Segona Guerra Mundial, i sobretot a causa de l'actuació dels maquis, la Pera es trobava ben bé tocant el que s'anomenava una zona impermeabilizada.

Aquesta zona estava delimitada per la carretera que anava de Palamós a Sarrià de Ter i després a Banyoles, Santa Pau, Olot, Vallfogona i Ripoll. Per tant, per anar a Figueres es necessitava salconduit, com també fins i tot per anar a Barcelona. A més a més, s'havia d'obtenir una llicència per poder fer servir una ràdio. L'any 1941, només quatre persones al municipi en tenien.

Celebració de l'arribada de la imatge itinerant de la Verge de Fàtima, l'any 1950. En primer terme, Encarnació Almar i la seva filla Joaquina.

De tant en tant, venien pressions perquè fins i tot un municipi petit com el de la Pera demostrés públicament una actitud d'afecte al règim franquista. Tal és el significat del telegrama enviat a l'alcalde pel Governador Civil, el 13 de setembre de 1946: "Plazo improrrogable tres días se servirá ingresar Banca Arnús Cuenta Comisión Homenaje aportación fijada ese Municipio para contribuir gastos del

Fins i tot en un municipi agrícola i ramader com la Pera, hi va haver escassetesa de menjar, tant durant la Guerra Civil com després.

La primavera de 1937 Joan Jovés, de la Bisbal, començà a imprimir targetes de racionament del pa per a l'Ajuntament, i durant anys el racionament va ser estrictament regulat. A mitjan dècada de 1940 el municipi encara rebia les seves quotes ben regulades de pa, arròs, oli, sucre, xocolata i sabó, i eren els botiguers qui les distribuïen.

Tot i això, el 1946 l'alcalde assegurava que, no havent-hi gent necessitada, per Nadal no feia falta repartir menjar ni cèntims a ningú.

*homenaje que Cataluña rinde
Jefe Estado."*

Tres mesos després, en un moment en què tenia grans problemes per fer front a les dispeses més mínimes, l'Ajuntament es va veure obligat a pagar la suma prou important de 392 pessetes per quatre exemplars de les obres de Francisco Franco.

*La portalada de l'església
de la Pera, encara sense
restaurar després de les
destrosses fetes el juliol
de 1936, en una foto
de c. 1951.*

GOBIERNO CIVIL
REGISTRADO AL N.º 1089

SALVOCONDUCTO

a favor del vecino de esta
D. *Carme Roig Romaguera*
de profesión y profesión en casa
para que sin impedimento alguno marche
a *Barcelona para su esposa*
no.

con el fin de resolver asuntos de
particular
Hace el viaje por ferrocarril o ca-
rretera.

Suplico a las Autoridades no suje-
tas a mi jurisdicción le den facilita-
des para la realización de este viaje.
La Pera 5 de Octubre de 1940
El GOBERNADOR CIVIL, P. D.
El Alcalde

10 CENTIMOS P.T.B.

Notas.-Este Salvoconducto es valedero para un mes.
Este documento será nulo si carece de número de registro

*Salconduit de Carme
Roig i Romaguera,
de can Blanch de la Pera,
per anar a Barcelona,
l'octubre de 1940.*

Entre molts altres testimonis del poc afecte que en general sentia la gent del municipi pel règim franquista, cal mencionar

Un municipi poc afecte

L'actitud força poc entusiasta per part de veïns del municipi envers el franquisme es feia ben palesa, fins i tot durant els anys més durs de la repressió. El 1947, el Governador Civil de Girona es queixava a l'alcalde de la manera següent: "Se tiene conocimiento en este Gobierno que cuando han pernoctado en el vecindario de Púbol, de ese término municipal, patrullas militares de reconocimiento pertenecientes a la 41ª División, se ha demostrado apatía en el servicio de dar facilidades a las fuerzas que las componían, y como una de las obligaciones de su cargo es la de atender al Ejército que les visita y facilitarles la estancia en la localidad, le prevengo que, si vuelve a repetirse el caso, será sancionado en la forma que hubiere lugar, por falta de patriotismo" (Arxiu Municipal).

el de Concepció Pi, qui recordava l'any 2003 com, els anys 1960, després de tancar-se la cafeteria de can Pi, els diumenges cap al tard, una colla d'homes baixaven al menjador dels seus pares a cantar clandestinament cançons catalanes, com ara 'La Santa Espina' i 'Els Segadors'.

COMERÇ I INDÚSTRIA

24

64

L'any 1870 es donaven de baixa els "constructores de carruajes" Isidre Colomé i Josep Costa. Vuit anys després figuraven com a industrials de la Pera: Josep Soler (fàbrica de rajols) i Vicenç Bahí, Juan Condom i Martín Massó (premses d'oli). El trull de can Condom va arribar a ser prou important, i es transformà el 1946 en premsa hidràulica.

L'any 1935, amb la Segona República, es va mirar de modernitzar la fàbrica de Rajols Soler portant-hi una línia elèctrica des de Flaçà, però amb la Guerra Civil va quedar expropiada i paraitzada durant un temps. Quan tornà a obrir s'anunciava com a "Mariano Soler Grau. Empresa

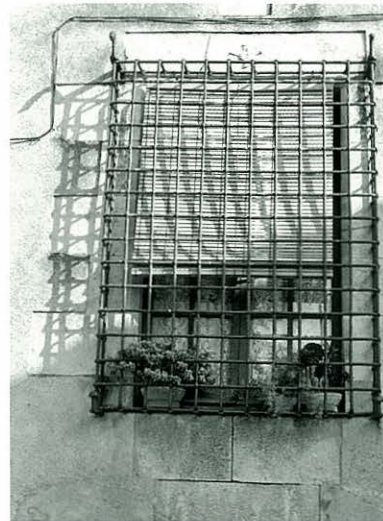
Entrada de l'antiga botiga i bar de can Ciano de Púbol.

Colectivizada. UGT-CNT Figueras".

Quant al comerç, el 1877 Esteve Roig havia estat nomenat "estancoero en propiedad" de la Pera, i l'any següent ell i Narcís Heras figuraven com a venedors d'oli i vinagre. Amb la Segona República el comerç es començà a modernitzar i incrementar. Josep Vilà i Coll, el 1932, sol·licità afegir a la seva botiga, carnisseria i molí, un forn de pa amb pastera elèctrica. Aconseguí el permís el 1935.

Mentrestant, el 1933, s'havia concedit a Joan Company i Boada el permís per instal·lar una pastera i construir un forn de pa a l'actual carrer del Padró, i s'hi va establir Enric Pi, amb el seu germà Francesc, abans de comprar el comerç de Josep Vilà l'any 1946. El 1942 Miquel Bonany havia establert el seu forn al Carrer Vell, on arribà a fer dos torns, amb l'ajut d'un altre flequer i de dos aprenents. Portava el pa a mitja dotzena de pobles dels voltants. Quant a Esteve Roig,

La gran finestra reixada de can Gasull que dona sobre la plaça de la Pera. Darrere, hi havia la botiga de queviures de can Gasull.

*Miquel Bonany
i Catalina Bertran,
davant del forn
de can Quel de la
Pera, c. 1945.*

*Capçalera d'una factura
de la bòbila de Mariano
Soler Grau, de la Pera, de
poc abans de la Guerra Civil.*

el 1933 declarà que, “als efectes d'exercir la indústria de moliner”, volia instal·lar en els baixos de la casa número 7 de la plaça de la Constitució un motor a gasolina marca 'Rex' de deu cavalls per al funcionament d'una màquina trituradora per fer farinades, tot assegurant que el motor s'instal·laria “en la forma que causi el menys *ruido* possible a fi d'evitar les consegüents molèsties al veïnat”.

Finalitzada la guerra, a la Pera hi havia les botigues i tavernes de cal Sastre (de Joan Roig i Romaguera) i can Vilà (de Josep Vilà), figurant aquesta, a més a més, com a cafeteria; i a Púbol hi havia la botiga i taverna de can Ciano, el propietari de la qual era Joan Vila i Massó. L'any 1942, al municipi s'havien consumit (almenys oficialment) 10.000 litres de vi i de sidra sense marca provenint dels tres establiments. A més a més, hi havia la carnisseria de Paula Burch i Juncà.

A la postguerra, el racionament dels queviures més essencials, juntament amb l'*estraperlo*, va crear problemes no tan sols per a la població en general, sinó també per als comerciants, amb nombroses inspeccions de preus de venda al públic i càstigs per als infractors. Per exemple, el novembre de 1941 es va decomissar oli i sabó a Josep Vilà, el qual va ser multat “*por tenencia ilícita de dichos productos*”. Els anys 1942, 1944 i 1945, es va tancar el seu establiment per 24 hores com a càstig simbòlic per altres infraccions. Uns càrrecs contra Enric Pi i disset veïns del municipi, incloent-hi el secretari, van trigar tot l'any 1947 a resoldre's. Els particulars també podien rebre, com ara Lluís Madrenas, acusat el 1945 d'haver tingut a casa seva oli i pinyolada grassa sense declarar.

Quant als altres comerços, el 1946 hi havia tres barberies –les de Sebastià Bertran, Pere Vidal i Pere Coll–, però només treballaven el dissabte.

ESCOLES I EDUCACIÓ

25

*La mestra i les nenes
de l'escola de la Pera,
l'any 1920.*

66

L'escolarització a la Pera data com a mínim de 1599, any en el qual Pere Costa, clergue, rebé llicència episcopal per fer-hi escola. Ara bé, fins ben entrat el segle XX estava generalitzat un baix grau d'alfabetització, especialment en nuclis rurals, i sobretot entre la població femenina.

Al municipi de la Pera, l'any 1877, pràcticament la meitat dels homes sabien llegir, davant tan sols d'un 6 % de les dones. Ara bé, aquell mateix any, en un manifest enviat al governador civil per 34 homes del municipi, set el signen amb dificultat, mentre els 27 restants manifesten que no saben escriure el seu nom. Deu anys abans, l'inspector

d'instrucció primària s'havia lamentat que l'educació dels nens quedava continuament perjudicada per la feina del camp. Quant a les nenes, s'esperava que, havent-se comprat una casa per a escola de nenes, aquesta s'establiria ben aviat.

Abans d'ubicar-se a la nova Casa Consistorial, l'escola dels nens estava a l'actual Racó de la Pau; la de les nenes, a can Bahí (can Gasull). El 1913 l'Ajuntament va protestar contra el projecte de suprimir l'ensenyament del catecisme, "acordando además comunicarlo al Excmo. Sr. Mayordomo Mayor del Palacio Real la expresada protesta para que la eleve a pies del Trono".

Els homes grans de Púbol encara recorden com, quan anaven a l'escola a la Pera, a vegades eren acomiadats a pedrades. L'any 1926 es va inaugurar una escola mixta a Púbol, darrere de can Bonany, que va funcionar almenys fins 1965. L'estiu de 1936, el mestre de Púbol, Lluís Josep Arcón i Llatas, va incorporar-se a files, deixant la mainada sense mestre. Un cop acabada la guerra, l'alcalde va haver d'informar sobre la conducta dels mestres "antes y después de iniciado el Glorioso

Movimiento Nacional”, rebent, el setembre de 1939, de la Comisión Depuradora del Magisterio de Girona, el “*pliego de cargos*” formulat per aquella comissió contra Maria Grande, la mare del cantant Lluís Llach.

El maig de 1941 l’Inspector renyava l’alcalde per haver donat permís als mestres perquè no acompanyessin la mainada a missa, tot recordant-li que havien de complir el “*INELUDIBLE DEBER de acompañar PERSONALMENTE a sus alumnos al cumplimiento de sus deberes religiosos*”. El 1950 l’Ajuntament va considerar la demanda de les mestres de

Mestres, nens i nenes de l’escola de la Pera, l’any 2005.

Segells de les escoles de la Pera i de Púbol, en documents de l’any 1948.

les escoles de nenes de la Pera i de Púbol perquè s’instal·lessin nous tubs per a les estufes, perquè “*las escuelas se llenaban de humo*”.

Pedagogia musical

Josep Pla evoca les escoles de la Pera: “Dono la volta a una cantonada i sorgeix a l’aire el cant dels nens de les escoles. Dels nens i de les nenes. Són dos filets més o menys orfeònics de veus que canten la pedagogia musical. Les nenes fan la melodia aritmètica: *uno y uno, dos; uno y dos, tres; uno y tres, cuatro...* Els nens fan la melodia geogràfica: *Coruña, Lugo, Orense y Pontevedra...*” (OC, IX, 429).

Un projecte que s’espera que es portarà a terme ben aviat –la construcció d’unes escoles noves prop del local polivalent–, ja s’havia ideat seixanta anys abans. L’any 1942, amb un cens escolar de 89 alumnes, l’alcalde havia demanat que les tres escoles (les dues d’*unitàries* de la Pera i la mixta de Púbol) es traslladessin a un grup escolar per a ambdós pobles, prop del camí de la Pera a Púbol “*y a mitad de éste aproximadamente*”. L’intent de fer les escoles noves a la cruïlla de les carreteres que van de la Pera a Púbol, Pedrinyà i Riuràs va fallar a final dels anys 1960 arran de la concentració escolar que va treure els nens més grans de l’escola de la Pera.

RENOVACIÓ DE L'AGRICULTURA

26

Can Carabús
de Pedrinyà.

68

La Guerra Civil va representar una tremenda davallada per a l'agricultura i la ramaderia, tant perquè molts homes van haver de deixar la seva feina per anar al front o fugir, com també perquè es va haver d'afrontar com es podia l'escassetesa de vitualles. Així, als pocs mesos d'haver començat la guerra, al municipi hi havia 367 xais, 618 porcs, 322 vaques i bous i 73 cabres, però el 1944 només hi quedaven 50 xais, 39 porcs, 19 porcs de cria, 2 vaques i 63 cabres.

Després de la guerra, pràcticament totes les cases encara tenien terres i bestiar, encara que fos poca cosa. L'any 1943, dels contribuents per rústica i pecuària, 135 eren

veïns del municipi, i es calculava la seva riquesa total en 189.022 pessetes, mentre 107 més eren de fora i tenien una riquesa calculada en 129.768 pessetes. L'any 1944 l'Ajuntament encara informava que *"las labores del campo se hacen con yuntas de ganados arando las tierras y por la braza del hombre"*.

Es pot arribar a tenir una idea bastant precisa del fet agrícola de la postguerra considerant l'ús de les 904 hectàrees de sòl agrícola del municipi que es feia l'any 1941: 632 hectàrees de blat, civada, etc.; 190 de bosc de pins; 26 de bosc d'alzines; 26 d'oliveres; 14 de vinya; 7 de prats; 5 d'hortalisses i llegums; i 4 erms. Només hi havia unes 15 hectàrees de gadiu.

Tot i que ocupava relativament poc espai, el cultiu d'oliveres va ser important fins la gran glaçada de l'hivern de 1956. L'any 1943, 56 propietaris i agricultors tenien oliveres plantades en el municipi, amb una producció total de 11.413 kg.

El que en produïa més era Pere Condom i Gifra, el propietari d'un trull que servia no tan sols la Pera, sinó també els pagesos de molts pobles de la rodalia, com ara Sant Daniel, Madremanya, Celrà, Juà, Mollet, Foixà, Sant Martí Vell, Flaçà, Quart, Corçà, Casavells i Sant Jordi Desvalls. Gràcies al

trull de can Condom, fins el gran fred de 1956, quan va deixar de funcionar, la Pera va ser un centre prou important de producció d'oli. Des de llavors han predominat els cereals i els farratges.

A la segona meitat del segle XX va anar desapareixent l'ús del bestiar com a motors de la feina del camp i, per altra banda, va augmentar la cria de vaques per a la llet i de porcs, xais i aviram per al consum humà.

Sobretot des de 1970, la mecanització de l'agricultura ha

tingut efectes importantíssims, com ara menys necessitat de mà d'obra i la creació de granges cada vegada més grans, amb els consegüents problemes de purins i la contaminació dels aqüífers.

Durant l'últim terç del segle XX el paisatge agrícola va canviar radicalment. La mecanització va fer imprescindible l'eixamplament dels camps, fent desaparèixer les petites feixes tan típiques del paisatge d'abans.

Mentre molta gent gran encara cultiva els seus horts, l'agricultura i la ramaderia representen avui dia el mitjà de vida de ben poques famílies, com ara can Condom, cal Gall,

*Joan Pastor
(Joan Coromines)
i el seu ramat,
a la Pera, c. 1980.*

*Can Ros del
Mas de Púbol.*

la Casa Nova, el mas Rasel i el mas Graciós, de la Pera; ca l'Almar i can Ros del Mas, de Púbol; can Carabús i can Verdemont, de Pedrinyà; i can Negre, de Riuràs. A més, hi ha explotacions importants de porcí (can Pau) i d'aviram (can Jepeta), però ja no hi queden ramats d'ovins.

LLUM I AIGUA

27

Dones rentant la roba al safareig públic de Púbol, l'any 1919.

70

L'any 1925 es va aprovar la contractació del subministrament de “fluid elèctric” per a l'enllumenat del terme municipal, si bé la instal·lació d'una línia de 3.000 volts no va començar fins 1928.

El 1942 l'enllumenat públic de la Pera consistia en 25 bombetes de 25 watts cadascuna. Quant a Pedrinyà, l'any 1940 l'Ajuntament hi va aprovar la instal·lació de llum i força elèctrica, tot i que no va ser fins l'any 1965 que s'hi instal·là.

Pel que toca al telèfon, amb l'arribada de telèfons particulars a moltes cases a últims de la dècada dels 1970, es va tancar la centraleta que feia anys que portaven a can Pi.

La instal·lació d'aigua corrent i clavegueram es va realitzar a la Pera el 1968, i a Púbol el 1980. Abans, els habitants de la Pera havien hagut d'anar a buscar l'aigua a la font dels Màrtirs, a la font d'en Blanch o al pou d'en Bahí, i portar el bestiar a abeurar a la riera. A Púbol, mentre la majoria de les cases tenien pou, hi havia també la font de Sant Pere. L'any 1944 el municipi encara tenia sis fonts públiques amb aigua considerada potable: les d'en Blanch (a la riera de la Font, a l'est de la Pera), dels Màrtirs (a la riera de Rifós), de Prim (particular de Josep Coll i V. Cuyàs), de Púbol (al poble mateix), i de Riuràs.

La manca d'aigua corrent i de desguàs havia portat problemes

sanitaris. El 1919, per mirar d'evitar “la epidemia gripal que tiene afligido al mundo entero”, l'Ajuntament va acordar prohibir “tirar aguas pútridas a la via pública”, i els anys 1920 va rebre diverses protestes que les ‘emanacions pestilents’ produïdes pels pous i bassals podien ser perjudicials per a la salut pública. Hi havia queixes, especialment, contra la bassa coneguda per ‘Els Valls’, davant de can Blanch, on s'havia ofegat una nena de dos anys de can Patet, i també contra el pou que hi havia davant de l'església, que era propietat eclesiàstica.

L'any 1934 l'Ajuntament es va lamentar que les fonts públiques de la Pera es trobaven "en malíssimes condicions, ja perquè hi ha qui amb poc escrúpol hi fiquen les cubetes o galledes, i d'altres amb els cànstirs bruts, tot això amb greu perjudici de la salut pública". Quant a Púbol, el 1879 l'alcalde, el mossèn i el metge s'havien queixat al governador civil de l'"olor pestilente" que emanava del castell. Mig segle més tard, l'Ajuntament va haver d'escriure a Carles de Miquel i Santol, baró de Púbol, resident a Madrid, exigint-li que, "en vista del deplorable estado en que se halla el aljibe o balsa llamada 'Els Valls' del pueblo de Púbol [...], así como las acequias de conducción de aguas al mismo", fes passar l'aigua que

*Irene Almar,
rentant roba
a la riera de la
Pera, c. 1950.*

hi anava mitjançant canonades subterrànies i ho fes netejar tot, com a mínim un cop l'any.

Poc abans de la Guerra Civil, l'Ajuntament va fer un esforç per millorar les instal·lacions.

*La font d'en
Blanch, a llevant
de la Pera, l'any
1940; al mig,
Paulí Pou
(l'avi Cuto).*

Joan Fuster i fills, paletes de la Pera, van fer obres a la font dels Màrtirs i al pou d'en Bahí de la Pera, i també Joan Planellas, contractista de Púbol, a la font de Sant Pere de Púbol. Tot i això, fins el 1968, només es van anar fent petites reparacions: el 1952, instal·lant una bomba de mà al carrer Fora Muralla de Púbol; el 1953, reparant les galledes del pou d'en Bahí; el 1954, posant una aixeta a la font d'en Blanch i una porta a la dels Màrtirs; i el 1958, construint l'abeurador a la font de Riuràs, denominada "can Font".

LES FESTES

28

*Reunió (de festa major?)
a la plaça Major de la Pera,
a començament del segle XX.*

72

A bans, la vida girava al voltant del calendari eclesiàstic, i se celebraven no tan sols totes les festes de guardar, sinó també (i fins mitjan segle XX) les dels sants que tenien capella a les esglésies del terme. Així veiem com, els anys 1940, encara es demanava al governador civil autorització per celebrar *“la tradicional fiesta en honor del Glorioso mártir San Sebastián”*, com també les festivitats de Sant Miquel Arcàngel, la Immaculada Concepció, Santa Llúcia, etc.

Per carnaval, es decoraven els cavalls i s’anava en carro a l’Hostal d’en Bahí a buscar el Carnestoltes, el qual es penjava d’una finestra de can Gasull, amb una arengada a la boca, i els

músics passaven pel poble amb un drac per fer ballar les velles, mentre per Pasqua els joves cantaven caramelles i demanaven menjar per les cases.

Tanmateix, els principals esdeveniments socials de cada any eren les festes majors: la de la Pera, per la Santíssima Trinitat; la de Púbol, per Sant Ramon; i la de Pedrinyà, per Sant Andreu. Havent-se suspès durant la Guerra Civil, el mateix 1939 es van tornar a celebrar, fins i tot amb sardanes. L’any 1942, per a la festa major de la Pera, es va contractar Els Montgrins. El primer dia, a les 11.00 h es va celebrar l’ofici, acompanyat per l’orquestra, seguit d’una processó i el càntic dels goigs de la Verge del Roser;

a les 12.30 h es va fer una sardana a la Plaça; a les 16.00 h, tres sardanes més; a les 18.00 h *“lucido baile”*; i, a les 22.00 h, concert-serenata i ball. El segon dia, es va fer el mateix, *“salvo pequeñas modificaciones”*.

Fins la dècada de 1960, per Sant Isidor (15 de maig) se celebrava a la Pera la Festa Petita. L’any 1988 es va canviar el dia de la festa major de Púbol del cap de setmana més proper a Sant Ramon (31 d’agost) als dies 14 i 15 del mateix mes. Tradicionalment, les festes de la Pera i de Púbol es feien a la plaça, però els anys 1950 la de la Pera s’havia fet a l’era de can

Gasull, i després, durant força anys, es va fer en un envelat. El 1963 es va formar l'associació recreativa 'Germanor', la qual va ocupar-se d'organitzar les festes majors fins començament dels anys 70. El 1995 va marcar la fusió de les Comissions de Festes de la Pera i de Púbol, una demostració més de com s'ha superat l'animadversió entre ambdós pobles, que datava des de l'Edat Mitjana.

La nova Comissió conjunta va engegar aquell mateix any el concurs d'engalanar carrers i el sopar-ball de cloenda de la festa de la Pera, celebrat

Sardanes a la festa major de la Pera, l'any 2004.

únicament pels habitants del municipi. L'any següent es va inaugurar l'elecció anual de l'Hereu i de la Pubilla del municipi, i el 1998 es va utilitzar per primera vegada per a la festa de la Pera el local polivalent (entre la Pera i Púbol), inaugurat oficialment el 30 d'abril de 2000, per Josep Antoni Duran i Lleida.

No hi ha res d'estrany que una festa major se celebri a la plaça. El que sí és poc freqüent és que la plaça no estigui al bell mig del poble, sinó amagada enmig del bosc, però aquest és el cas de la festa major de Pedrinyà, la qual se celebra en una bonica clariana de can Carabús, coneguda com la plaça de les Bruixes, que té un banc d'obra destinat als músics.

COMISSIÓ ORGANITZADORA
DE LES
FESTES DE SANT RAMON NONAT
— PÚBLOL —
Dies 31 d'agost i 1 de Setembre del 1935

La nova Comissió organitzadora de les festes de Sant Ramon Nonat i de la festa major de la Pera i de Púbol, després de haver estat formada per la fusió de les Comissions organitzadores de les festes de la Pera i de Púbol, ha decidit celebrar les festes de Sant Ramon Nonat i de la festa major de la Pera i de Púbol, el 31 d'agost i el 1 de setembre del 1935.

L'EMPORITANA
de VERGES. El ball d'emporitana es farà a les 10 del vespre a la casa TORRAS de la Plaça.

ORDRE DELS FESTEIGS

Dia 31 d'Agost

A les 10.—Ofici solemne a l'església parroquial a les 10.
A les 12.—Una missa a la Plaça de la hospitalitat.
A dos quarts de 2.—Festa de Sant Ramon a la mateixa Plaça.
A dos quarts de 7.—Gran Ball de Vallés a l'Emporit.
A les 10.—Festa de Sant Ramon a l'Emporit.
A les 11.—Gran Ball de Vallés en el mateix Emporit.
L'EMPORITANA farà una de les seves danses del ritme del Jaseu.

Dia 1 de Setembre

Ball de Sant Ramon a les 10 del vespre a la casa TORRAS de la Plaça.
A les 11.—Festa de Sant Ramon a l'Emporit.

Cartell de la festa major de Púbol, l'any 1935.

Una altra festa tradicional que encara es manté és la pujada al Santuari dels Àngels. El *Llibre de l'obra de l'església* de la Pera menciona, l'any 1628, els vint sous que havia costat una *quaterola* de vi "per anar als Àngels", i l'any 1676 s'especifica que s'hi havia anat el dia de Sant Marc.

Veïns de Púbol i la Pera jugant a cartes davant de can Ciano de Púbol.

74

Tot i que s'han perdut les processons que s'havien fet durant segles per Pasqua i pel Corpus, ara se celebren els Reis amb una processó ben lluïda i pedregada de caramels, i per Nadal i Reis es fan quines.

Abans de la Guerra Civil, els de dretes anaven a ballar al so del piano o d'una gramola a la Sala d'en Negre, a la cantonada del carrer del Padró, propietat aleshores de Pep Fuster (Josep Tunyà); i els d'esquerres, al so d'un manubri, a un local gran de can Gasull, darrere la volta del carrer Vell, on Miquel Ferrer dirigí també un grup de teatre.

Un cop acabada la guerra, a la Sala d'en Negre es va tornar a fer ball. El desembre de 1939,

Josep Vilà i Coll va obtenir el permís per obrir un saló de ball, amb la condició que “no se den espectáculos que atenten contra la moral, que a la postre es atentar contra España”.

L'abril de 1940 es va demanar l'autorització per fundar una societat recreativa, *La Amistad*. El fet que es denegué el permís no vol pas dir que el projecte no es tirés endavant. Es va fer teatre, sobretot per Quaresma i fins i tot en català, com ara *Marianel·la* i *La puntaire*.

Fins els voltants de 1965, es feia cine els dissabtes i diumenges a cal Carnisser, entrant per la part de darrere, on estava pintat en vermell el mot ‘MATADERO’. A cada sessió es passaven dues

pel·lícules, i se'n feia càrrec mossèn Ricardo.

Elogiat com un fet sense precedents, la Gala d'Orquestres, celebrada el diumenge 18 d'abril de 1999, va ser el projecte més ambiciós mai portat a terme per la Comissió de Festes.

La Gala reuní en un gran envelat la Principal de la Bisbal, la Maravella, els Montgrins i la Selvatana, i oferí al llarg del dia vuit sardanes ballables, un gran concert de festa major i un gran

ball de gala, al qual assistiren 2.200 persones d'arreu de Catalunya.

Quant als esports, durant uns quants anys després de la Guerra Civil, a la Pera s'havia jugat amb molta afeció al frontó, o *saco*, sobretot els diumenges sortint de missa, precisament a la Plaça del Frontó. Fent servir la paret del campanar, el camp es marcava a terra amb un pal, i es jugava contra homes d'altres pobles veïns.

La Societat de Caçadors de la Pera, fundada l'any 1978, es dedica principalment al senglar, juntament amb caçadors de Foixà i de Flaçà.

Els joves organitzadors de la Gala d'Orquestres.

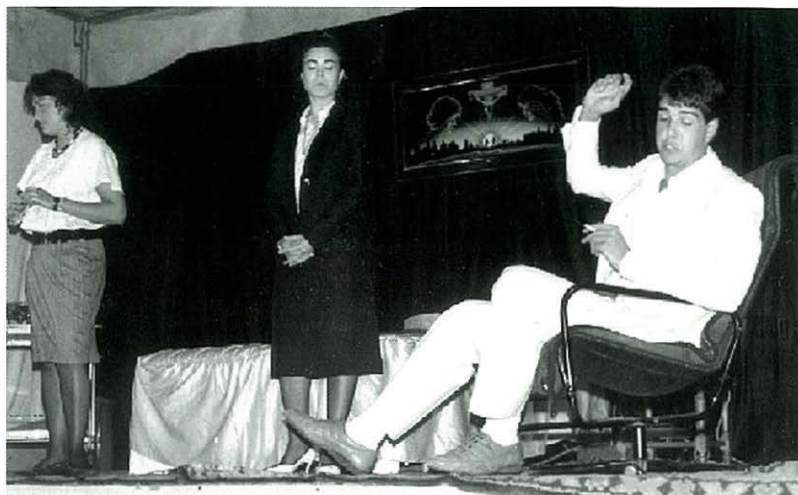
Les quatre cobles de la Gala d'Orquestres.

Teatre en català

El març de 1940 l'alcalde rebia del Jefe Provincial de Propaganda una forta reprimenda: *“Habiendo llegado a esta Jefatura Provincial noticias de que en ese pueblo de ‘LA PERA’ se han representado por cuatro o cinco veces comedias en catalán y sin pedir el correspondiente permiso, así como bailes, debo manifestarle que, de no atenerse en lo sucesivo a las disposiciones publicadas en el Boletín Oficial de fecha 11 de enero del corriente año, me verá obligado a imponer las sanciones oportunas”*. El gener de 1942 el Jefe Provincial de Prensa y Propaganda de la Falange Española Tradicionalista de las JONS amonestava l'alcalde: *“Habiendo llegado a conocimiento de esta Jefatura Provincial que, en el pueblo de La Pera actúa un Grupo de Aficionados al Teatro sin haber cumplimentado lo dispuesto en el B.O. de la Provincia [...], con el agravante de haberse representado obras en catalán, con la tolerancia y negligencia de esa Alcaldía en el cumplimiento de lo ordenado, se servirá ordenar la disolución del citado Grupo escénico, prohibiendo en lo sucesivo su actuación, remitiendo un informe detallado de la actuación de dicho Grupo”* (Arxiu Municipal).

LA JO.PE.PU

30

*Quatre nits de nuvis de tres:
obra de teatre representada
per la JO.PE.PU., l'any 1989,
a la Plaça de la Pera.*

76

Juntament amb la Comissió de Festes i la U.E. la Pera, l'entitat que més ha fet per promocionar la vida col·lectiva del municipi durant l'últim quart de segle és la JO.PE.PU, o, per citar-ne el nom complet, l'Agrupació de Joves de la Pera i Púbol. Impulsada l'estiu de 1975, arran del festival de teatre juvenil organitzat a la Pera per Dolors Vives, de Flaçà, la JO.PE.PU s'inicià fent un pessebre vivent i recuperant la cavalcada de Reis, que feia anys que no se celebrava. Més endavant, recuperaria altres activitats comunitàries que havien caigut en desús, com ara la pujada als Àngels.

Amb els anys, la JO.PE.PU ha organitzat, o bé participat en

l'organització d'un ventall ben ampli d'activitats locals, i s'ha destacat en diverses èpoques per diferents actuacions, com ara colònies per a la mainada, diades infantils, teatre, titelles, tirades al plat, homenatges a la vellesa, cursets de sardanes, trobades sardanistes, esquidades, quines, sopars de Nadal i cagades del tió.

Les trobades sardanistes es van iniciar l'any 1976, juntament amb els municipis de Foixà, Parlavà i Ruplà. El febrer de 1978 la JO.PE.PU va organitzar a la Pera la III Trobada Sardanista, amb missa de campanya, la coral de Parlavà, sardanes amb la cobla Foment de la Sardana i dinar de germanor, i el febrer de

1981 va organitzar la VI Trobada, a Púbol.

L'any 1976 la JO.PE.PU organitzà per a la festa major de la Pera una gimcana, un concurs de balls, jocs infantils, un cremat i el sorteig d'un xai; mentre el 1979 organitzà (a més dels jocs infantils, el sorteig i el cremat) una pintada de murals, un partit de futbol, un Cros infantil, i campionats de tennis-taula, escacs, botifarra i futbolí. Per a la festa major de Púbol es feia el mateix, però a menor

escala: típicament una gimcana, jocs infantils i una xocolatada, mentre per a la de Pedrinyà organitzava les sardanes, el bar i un dinar.

Entre 1983 i 1989, un element fonamental de l'actuació de la JO.PE.PU va ser la producció d'obres de teatre, les quals s'assajaven els caps de setmana al seu local a l'últim pis de l'Ajuntament. En varies ocasions van portar les seves comèdies (escrites alguna vegada pels mateixos joves de l'agrupació) a les festes majors de pobles veïns, amb ballet a la mitja part.

Jocs infantils organitzats per la JO.PE.PU., l'any 1987.

De tant en tant, la JO.PE.PU s'inventava nous reptes, com ara la Festa Petita de la Pera, el maig de 1976, amb titelles, cants i sardanes; o bé la Festa Popular d'Estiu de Púbol, el juliol de 1980, amb sardanes, verbena i sopar, una festa que més tard es va celebrar a la Pera. Quant a les colònies, la JO.PE.PU va portar la mainada del municipi a Sant Martí de Llémna (1979), Foixà (1980), Urús (1982), Meranges (1984) i la Cot (1987). Els joves de la JO.PE.PU feien excursions pel seu compte a Aigües Tortes (1985), a Andorra (1989) i al País Basc (1990).

Actualment, les activitats principals de la JO.PE.PU són l'organització dels jocs infantils

Pallassada organitzada per la JO.PE.PU., c. 1975.

per a les festes majors de la Pera i de Púbol, la pujada als Àngels, la festa major de Pedrinyà, la quina de Nadal i la cavalcada de Reis.

La JO.PE.PU ha contribuït molt a reforçar la unió entre els pobles de la Pera i Púbol, i l'experiència que hi han guanyat varies generacions de joves ha servit després per poder regentar amb èxit la Comissió de Festes, la qual es fa càrrec de les festes majors de la Pera i Púbol, mentre que la de Pedrinyà (organitzada per la JO.PE.PU) és com una mena d'aprenentatge.

LA U.E. LA PERA

31

Equip de futbol de la Pera, c. 1935. Darrere: Paulí Cuto, Pere Vidal, Josep Condom, Josep Julià i ?; davant: ?, Josep Gui, Joan Gui, Joan Company i ?

78

Des de principi de la dècada de 1980, el municipi té zona esportiva, situada al puig d'en Font, a mig camí entre Púbol i Pedrinyà. Consisteix en camp de futbol, pista de tennis i vestuaris. La creació de la zona esportiva va representar un cost considerable (aplanament i contenció de terres, subministrament d'aigua i llum, etc.). El camp de futbol va ser inaugurat el 6 de juny de 1981 amb la 'sacada d'honor' del President Pujol. Gràcies a l'extraordinària dedicació d'una petita colla de veïns, les instal·lacions esportives s'han aprofitat al màxim, i representen un dels grans èxits de la vida col·lectiva del municipi durant un quart de segle.

Abans, s'havia jugat al futbol d'una manera esporàdica. Es reunien de tant en tant homes de totes les edats per crear un equip efímer que no tenia res a veure amb les categories federades. A final dels anys 60 s'havia fet servir un camp a la cruïlla de les carreteres que van de la Pera a Púbol, Pedrinyà i Riuràs, i s'hi jugava amb quatre pals sense xarxa com a porteria.

Dos homes van agafar la creació de la zona esportiva com un repte, i decidiren establir, l'octubre de 1980, la Unió Esportiva la Pera. Josep Pi i Pere Condom (jutge de Pau de la Pera) n'han estat, respectivament i des del primer dia, el seu president i vicepresident. Setmana rere

setmana, han afrontat tot el que representa l'organització del club esportiu possiblement més ambiciós i actiu de qualsevol municipi petit del país: fitxar els jugadors, organitzar les revisions mèdiques i les fitxes, crear els equips, entrenar-los, concertar els desplaçaments, mantenir el camp, ocupar-se del bar i recaptar com poden els aproximadament 18.000 euros que representa el pressupost anual, gairebé del tot destinat als drets dels àrbitres i les assegurances.

Cada any, un centenar de joves juguen a la U. E. la Pera, i des de la seva creació hi han jugat més d'un miler. Hi sol haver entre tres i cinc equips masculins. El de sèniors s'inaugurà l'any 1992.

Quant al futbol femení, es va començar el 1998, primer amb un equip de noies joves, després amb un de més grans. Aquest últim arribà, l'any 2003, a la Primera Divisió Catalana. Els dos equips femenins són dels poquíssims que hi ha a la

província. Per això, han de fer desplaçaments més importants que no pas els masculins, i alguns dels seus integrants vénen de bastant lluny.

Per descomptat, només una minoria dels jugadors de la U. E. la Pera són de la Pera, ja que el municipi no dóna per fer mitja dotzena d'equips. Per ser el club de futbol més dinàmic dels voltants, atrau gent jove de gairebé tots els pobles veïns. A més a més, la seva filosofia és altament integradora. Lluny de voler guanyar campionats, el que l'ha inspirat des de sempre és el desig d'oferir l'oportunitat d'unir-se la gent jove de les

Josep Pi i Pere Condom, president i vicepresident, respectivament, de la U. E. la Pera.

Partit de futbol, al costat de cal Metge de la Pera, c. 1960.

rodalies per passar-s'ho bé, no fer el ridícul, i guanyar partits quan es pot.

Es tracta d'un organisme que funciona de manera informal, però amb una gran eficàcia, gràcies sobretot a l'entusiasme del seu president i a la seva habilitat per trobar gent que li faci pinya, en especial per als entrenaments, ja que els equips més joves s'entrenen un vespre a la setmana, i els més grans dos, sense comptar els partits dels caps de setmana. Quant al mateix camp, en un principi s'havia fet de gespa, però al cap de poc es va haver d'abandonar, per l'alt cost de manteniment i pel fet que no podia donar l'abast per entrenar-hi i jugar-hi tants equips.

EL MUSEU GALA-DALÍ

32

80

El novembre de 1969, Salvador Dalí, que havia volgut regalar un castell a la seva dona Gala (Helena Diakanoff), va comprar a la família baronial dels Miquel el de Púbol, ben a prop dels Àngels, on Dalí i Gala s'havien casat l'any 1958. Abans de la guerra, els barons hi passaven l'estiu. Venien de Madrid en tren, amb dos cotxes que es descarregaven a l'estació de Flaçà, però quan el comprà Dalí, el castell estava en un estat semi-ruinós.

Dalí va fer restaurar el castell, practicant-hi un interiorisme i un entorn al seu estil: a fora, el jardí amb caps de Wagner i amb elefants de potes d'estruç i, a dins, una decoració força pomposa, començant amb la

sala de la trona que sembla feta per poder satisfer els seus somnis nobiliaris, els quals es van fer reals el setembre de 1982 quan rebé el títol de marquès de Púbol. També hi ha tocs surrealistes divertits, com ara el *trompe-l'oeuil* de les parets del jardí, on es fa veure que han perdut part de l'arrebossat, o bé, a la sala de música, el doble radiador mig amagat per una porta sobre la qual s'ha pintat el mateix doble radiador, i la taula de vidre, per la qual es veu un cavall blanc dissecat a la planta de sota.

El castell va servir, entre 1971 i 1980, com a residència d'estiu de Gala, qui hi rebia visites particulars. Els primers anys es veia de tant en tant una escena

*'La Calessa dels Oblidats',
prèviament propietat dels barons
de Púbol, conduïda per Gala,
davant del castell, el maig
de 1971. A terra, els veïns
de Púbol: Dolors Bosch,
Joan Ros, Joan Molinas
i Quim Chicot*

força surrealista: el núvol de pols que aixecava el Cadillac blau fosc del pintor quan rodava cap a Púbol per la carretera de la Pera, encara sense asfaltar. Quan Gala morí a Portlligat, el juny de 1982, Dalí la va fer traslladar al castell, on la va fer enterrar en el delme –el lloc on els pagesos antigament deixaven els productes que donaven com a impost al baró–, en una cerimònia oficiada pel rector de la Pera, mossèn Joaquim Goy.

La doble tomba, on Dalí i Gala s'havien de comunicar pels segles dels segles, només té una ocupant, ja que quan Dalí va morir, a Figueres, el gener de 1989, l'alcalde d'aquella ciutat declarà als mitjans de comunicació que, en l'última conversa que havia mantingut amb el pintor, aquest li havia confiat el seu desig de ser enterrat en la seva ciutat natal. Per descomptat, a Púbol no s'ho creu ningú. L'any 2004 es va iniciar una campanya a França i als EUA per traslladar les seves despulles a Púbol.

Quant al Cadillac, aquest sí que es pot veure a Púbol, amb la seva matrícula de Mònaco, juntament amb una calessa que havia estat propietat dels últims barons de Púbol i que apareix en una fotografia en la qual Dalí

L'estany del jardí del castell (abans piscina de Gala, i, anteriorment, pista de tennis dels barons de Púbol), amb el sortidor de caps de Wagner dissenyat per Dalí.

El castell deshabitat

Al final de la Guerra Civil el castell estava deshabitat, com pot apreciar-se per una carta enviada per l'alcalde de la Pera, l'any 1939, al comandant de la Guàrdia Civil de Flaçà:

“esta Alcaldía ignora las condiciones que puede reunir el expresado inmueble para ser dedicado a tal fin [haver-s’hi emmagatzemat material de guerra]; en la actualidad no está habitado por nadie, y su propietario es D. Carlos de Miquel y Santol, barón de Púbol, que vive en Madrid, ignorando la calle y número de su habitación.”

i Gala estan retratats amb veïns del poble. A la mort de Gala, Dalí es va instal·lar al castell, i és a Púbol on va fer les seves últimes pintures. L'agost de 1984 un curt circuit en el dormitori del pintor va produir un incendi del qual va tenir sort de sortir amb vida.

La Casa-Museu Gala-Dalí es va obrir al públic l'estiu de 1996, amb una mostra de vestits de gala de Gala a l'última planta, i una botiga a l'antiga masmorra.

Entrada principal del castell (ara castell-museu) de Púbol.

QUATRE ARTISTES MÉS

33

La Pera, en una aquarel·la, de l'any 1984, d'Albert Flocon.

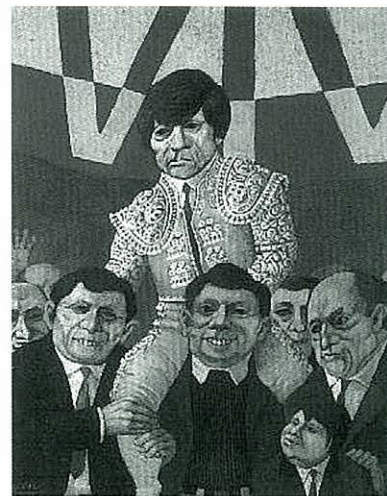
82

A part de Salvador Dalí, quatre artistes més de renom han estat vinculats amb el municipi: els pintors Albert Flocon, Francesc Casademont i Carlos Mensa, i el músic Josep Gispert.

Albert Mentzel (1909-1994), nascut a Köpenick (Alemanya), va estudiar, entre 1927 i 1931, art, ballet i teatre al famós Bauhaus de Dessau sota Albers, Klee, Kandinsky i Schlemmer. L'any 1933 es va traslladar de l'Alemanya nazi a França, adoptant el cognom Flocon d'un seu avantpassat francès. Intel·lectual i escriptor polifacètic, i magnífic gravador i aquarel·lista, Albert Flocon va ser anomenat l'any 1954 professor de dibuix, gravat i

història del llibre a l'École Estienne de París, i, deu anys més tard, catedràtic de perspectiva a l'École Nationale Supérieure des Beaux-Arts de París. Al llarg de les dècades 1970 i 1980, passà els estius a la casa que va comprar a la plaça dels Patarriscos de la Pera.

Francesc d'A. Casademont (Barcelona, 1923), enginyer industrial de formació i artista essencialment autodidacte, és un dels intèrprets més reeixits del paisatge de l'Empordà i de

Carlos Mensa, Las gentes de Mensa (1968)

la Costa Brava. Més conegut per les seves pintures a l'oli, Casademont va establir-se primer, els anys 50 i 60, sobretot com a gravador. L'any 1961 liquidà el negoci patern i començà a dedicar-se totalment a l'art. Havent passat disset anys a Cadaqués, des de 1982 Casademont viu i treballa a la Bruguera, als afores de Púbol. Guardonat l'any 1994 amb la Creu de Sant Jordi, el 2002 se li va dedicar una estàtua a l'entrada del poble de Púbol.

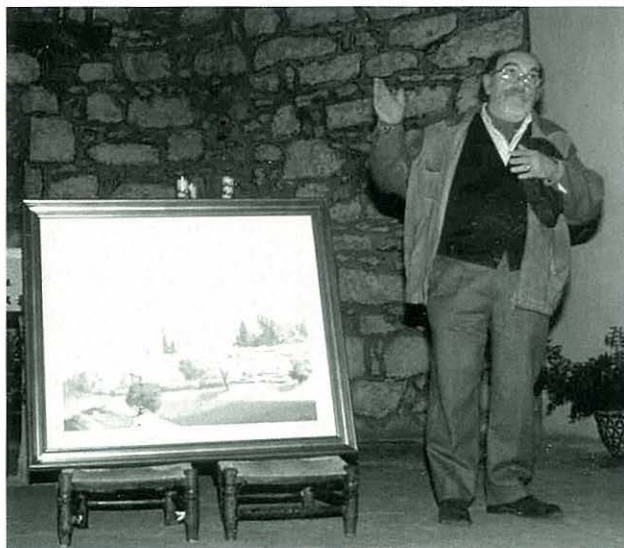
Autor de pintures d'una corrosivitat satírica punxant, l'any 1974 Carlos Mensa (1936-82) va comprar el mas Noguer, juntament amb la seva dona, la dissenyadora de roba Margarita

Nuez. Havent fet exposicions amb molt d'èxit, sobretot a Itàlia, Mensa va morir tot just després d'instal·lar el seu estudi a la Pera, i està enterrat al cementiri municipal, ben a prop del seu mas.

Josep Gispert i Vila, un dels millors tenores de tots els temps, nasqué l'any 1950 al mas Gispert de Púbol. Va rebre les primeres lliçons de música a la Bisbal del mestre Jaume Ponsatí, passà més tard al Conservatori Isaac Albéniz de Girona i després al Conservatori del Liceu i a l'Escola Municipal de Barcelona. L'any 1969, va començar a estudiar la tenora amb el mestre Ricard Viladesau, el qual el va considerar el seu

El tenora de la Principal de la Bisbal, Josep Gispert.

Francesc d'A. Casademont, presentant al municipi una pintura seva de Púbol, a final dels anys 70.

millor deixeble. Havent format part, com a tenora i solista, de les cobles Moderna de la Bisbal, Principal de Llagostera, Principal de Girona i Montgrins, l'any 1983 Gispert entrà a la Principal de la Bisbal, protagonitzant, juntament amb el tible Joan Parés, una època brillant de la Cobla Oficial de la Generalitat de Catalunya, a la qual encara toca.

Més d'un escriptor empordanès ha quedat enamorat de la Pera, i n'ha parlat com d'un lloc idíl·lic. Josep Pla hi tenia una connexió especial, perquè la seva cuinera era Dolores Carreras, de can Patet. Pla evoca sovint l'entorn del municipi –“adormit en una sonsònia i un silenci multiseulars”–, i sempre amb un afecte ben evident:

“A vegades –quan dispo d'un mitjà de locomoció manejable–, vaig a donar un volt per la vall de la Pera. És una rodalia bonica, sobretot a la tardor, en els dies grisos de tardor, quan a l'aire hi ha una suspensió lleugera, mandrosa, blavissa, de boirina ingràvida. Amb aquest temps, el paisatge sembla afinar-se, aprimar-se, convertir-se en una imatge candorosa i pueril, d'una lleugera i esvelta subtilitat. De la xemeneia d'alguna casa surt un fum lent i distret, que es dilueix amb molta parsimònia en la blavor porosa de l'aire” (*Obres Completes*, XI, 429).

“En un revolt de la carretera, aparegué el poblet de la Pera, país del general Savalls. És un poble posat sobre un pujolet voltat d'un plat rodó de camps. Les cases, de color de pa moreno, s'apinyen amb un ordre perfecte al voltant de l'església, que és el punt més alt. L'església té un campanar de cinc punxes [en realitat són vuit!] que sembla un solideu rectoral. Tot al voltant, els camps –el rostoll, el goret, les viandes de tardor–, darrera de la pluja menuda, semblaven tocats d'unes llums de catedral” (*Girona*, p. 39).

Baldri Ferrer rivalitza amb el lirisme de Pla: “El poble de la Pera, el volta un dels paisatges més bells del Baix Empordà, un paisatge de termes propers, íntim sense ésser reclus. El poble està situat quasi a tocar dels primers contraforts de les Gavarres, en una vall ampla,

Dolores Carreras, de can Patet de la Pera, cuinera de Josep Pla.

de poca fondària, de pendent llangorós; la població, un grapat de cases al voltant de l'església, és a dalt d'un turonet de forma quasi cònica ben bé al mig de la vall, elevant-se lleugerament de les terres més baixes de la vora, però sempre quedant com abrigada sota els pujols plens de pins que la dominen. Aquesta primària harmonia de línies i volums dona al lloc, d'entrada, un encant inefable” (*El Baix Empordà*, p. 89).

“La Pera és una escampadissa de cases que fan rotllo al voltant del campanar; com a quasi tots els pobles del país, la plaça de l'església és el centre de tot; els carrers hi menen indefectiblement i totes les cases hi són acarades; de fora estant, el poble només ensenya els horts i les eixides” (*El Baix Empordà*, p. 91).

Quant a Pedrinyà, les definicions que en dona Pla són immillorables: “Pedrinyà és un poblet molt desconegut, recòndit, inactual” (*OC*, IX, 428); “un llogarret amagat, rústic, adormit en la pau de la vida antiga” (*OC*, VII, 732).

Més recentment, Antoni Puigverd també s'ha tornat líric davant la bellesa de Pedrinyà: “un veïnat situat al centre d'una vall dolça i assolellada. L'indret és encisador com un somni d'infants. Un grapat de cases escampades formen el nucli al voltant de la petita església” (*El País*, 23/XII/2003).

Josep Amat i Quintana, que va viure a la Pera amb la seva dona des de 1990 fins la seva mort l'any 2003, va escriure, amb una bona barreja d'amor i d'humor, nombrosos versos sobre la vida del poble, com ara aquests, trets del seu poema “Coses de poble. La Pera” (2001):

És un poble petit,
però molt bufó.
Quan un pagès escampa suc
tot ell s'omple de pudor.

Que a la Pera som generosos
ningú no ho pot negar.
Alguns pobles tenen missa
perquè els hi deixem el Capellà.

La Festa Major és molt bonica,
és l'orgull dels que hi vivim.
Nosaltres paguem les despeses,
i els de fora, ni cinc.

Tanmateix, les dues obres més
ambicioses i sorprenents que s'han
escrit sobre la Pera es troben en un
manuscrit inèdit de mitjan segle XIX. Es tracta de la
Reseña histórica del pueblo de La Pera i del poema
èpic *La Pera en el siglo XIX*.

Amb data de 1849 i dirigida a dos amics (Benet Nató, notari de Rupit, i Narcís Marçal, “licenciado en medicina, natural de la Pera”), la *Reseña* és una història còmico-fabulosa de Catalunya, en la qual el poble de la Pera figura com “el primero que se fundó en la península ibérica” (p. 17), essent-ne el fundador ni més ni menys que Túbal, nét de Noé. L'obra inclou tot un capítol sobre l'heroica resistència dels habitants arran d'un suposat setge fet pels sarraïns. L'humor de l'autor es manifesta, entre altres coses, en l'origen que dóna als noms dels pobles: la Pera ve d'un perer; Flaçà, d'una fàbrica de flassades; Foixà, d'un fossar; Casavells, d'una residència d'avis; i Caça de Pelràs, d'un lloc on es caçaven conills.

Les referències concretes a la Pera són poques, limitant-se a la menció de llocs com ara Pedra Blanca, Font de Prim, el camp de la Creu i “el hermoso campanario de La Pera”. Una bona part de la *Reseña* tracta dels Quatre Sants Màrtirs, en el dia dels quals se celebra la festa major de la Pera “con

Josep Amat i Quintana, poeta autodidacte, amant de la Pera.

procesión general, en la cual traen los cuatro Santos en una especie de tabernáculo, precedido de las numerosas banderas y pendones de la parroquia”.

Quant a *La Pera en el siglo XIX*, es tracta d'un llarg poema, entre humorístic i idealitzant, en el qual es contrasta el luxe urbà amb la pobresa i simplicitat del poble. Les referències topogràfiques inclouen l'església, amb els set altars i quatre capelles, l'antic altar major, amb la imatge de Sant Isidor, “que media tres metros de alto”, i les ruïnes del castell, pretesament “trozos de un muro y una rejita” al nord-oest del campanar, és a dir, prop de l'actual Ajuntament.

El narrador –que es descriu en la *Reseña histórica* com “sentado a la sombra de un álamo en la orilla del Rifors”–, dóna poquíssims indicis sobre sí, però s'entén que havia marxat arran de la primera guerra carlina, i que tornà al poble “después de catorce años de ausencia en que las vicisitudes políticas acaecidas a mi querida patria me habían tenido alejado de él [...], habiendo perecido la mayor parte de la familia, incluso el jefe de ella, víctimas de las discordias civiles que habían ensangrentado la Nación” (pp. 8-9). L'arrel del mal, la troba en la impietat, però considera que els habitants de la Pera, “a pesar del contagio de las ideas disolventes de este siglo, siguen firmes en sus leales y buenos sentimientos” (p. 215).

Ambdós escrits són evidentment l'obra d'un veí benestant i lletraferit, amb la capacitat d'escriure un castellà perfecte i el temps per fer-ho: és a dir, un *senyorito* del poble. L'autor s'identifica al començament de la *Reseña* com “J. S. y M. natural del mismo pueblo”. Cal suposar que es tracta de Josep Savalls i Massot, nascut l'any 1815, un germà gran del famós general. Per cert, la lletra del manuscrit s'assembla moltíssim a la del general.

DEMOGRAFIA

34

La família Pi, en el 50è aniversari del casament de l'Enric i la Conxita, l'any 1996.

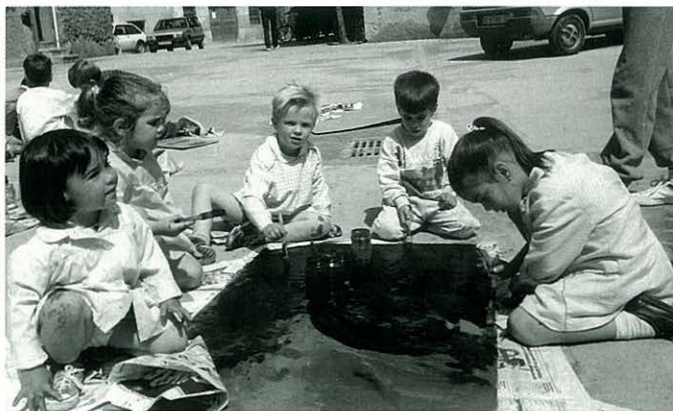
86

Al llarg de molts segles, la Pera, com la resta de poblacions de l'Empordà, va patir un seguit de desastres naturals i humans que havien d'afectar irremeiablement la seva demografia: fam, pestes,

tempestes, bandolerisme i l'ocupació per part de tropes catalanes, espanyoles i franceses. Tant la Guerra dels Segadors (1640-52) com la de Successió (1702-14) van afectar gran part del país. Per altra banda, al segle

XVIII, i fins la Guerra del Francès (1804-14) contra Napoleó, un llarg període de pau, un cicle meteorològic favorable i les reformes econòmiques instaurades pels borbons van promoure un important redreçament demogràfic.

Fins pràcticament el final del franquisme hi havia poques famílies al municipi que no hi haguessin tingut avantpassats des de feia segles. El segle XIII ja hi havia Almars a Púbol, i Casadevalls a Pedrinyà; i al XV, Blancs a la Pera. Una llista dels censos eclesiàstics, de l'any 1724, ens dona els següents

Festa infantil a la plaça de la Pera, c. 1988.

cognoms: Andreu, Bahí, Baró, Bassa, Bertran, Blanch, Bodet, Bonany, Colomer, Costa, Farran, Flor, Font, Freixa, Graciós, Hospital, Llenas, Madrenas, Masdeu, Nadal, Negre, Noguer, Pijaume, Poch, Pomet, Ponsatí, Puig, Ramell, Renart, Ribas, Ros, Sagrera, Savalls, Tapis, Teixidor, Vidal i Vilar. Un terç d'aquests cognoms apareixien encara a la guia telefònica de 2002-03. En molts casos la mateixa família encara viu en la seva casa pairal, com per exemple els Bonany de Púbol, que tenen a la llinda de casa seva la inscripció: "1799 Faliu Bonany me fecit".

Igualment que gairebé tot el camp empordanès, a mitjan segle XX el municipi va patir un despoblament que reflecteix una fugida cap als nuclis urbans i una

davallada del ritme de naixements. Avui dia, mentre a les cases habitades del municipi hi viu molta menys gent que no pas abans, hi ha moltes més cases habitades. S'han convertit en habitatges moltes de les que abans servien de pellers o per guardar-hi bestiar, o bé que estaven abandonades.

El discret augment de la població durant els últims anys del segle XX es deu en part a la construcció de la urbanització de Púbol i a la immigració, sobretot d'unes quantes famílies gambianes a la Pera. La majoria de les cases recuperades són segones residències de persones majoritàriament no empadronades, moltes de les quals tenen la intenció d'instal·lar-se al municipi quan es jubilin.

Evolució demogràfica

L'any 1359, poc abans de la pesta negra, que va fer tan terribles estralls arreu d'Europa, la Pera tenia 82 focs (és a dir, cases habitades), Púbol 24, i Pedrinyà 7, és a dir, un total de 113 focs, una xifra que pot haver representat una població aproximada de 600 persones. L'evolució demogràfica del municipi va ser positiva al llarg del segle XVIII i fins mitjan segle XIX. Des de llavors va anar baixant a poc a poc. L'any 1718 hi havia 377 habitants; el 1787, 621; el 1857, 763; el 1860, 739; el 1877, 658; el 1887, 637; el 1900, 559; el 1910, 636; el 1920, 621; el 1930, 609; el 1940, 621; el 1950, 606; el 1960, 547; el 1970, 439; el 1979, 388; el 1981, 355; el 1989, 371; i el 2003, 401.

Quant a la distribució geogràfica, el 1718 hi havia 227 habitants a la Pera, 112 a Púbol, i 38 a Pedrinyà, mentre el 1787 hi havia 447 habitants a la Pera, 144 a Púbol i 30 a Pedrinyà. El 1910 hi havia 305 habitants a la Pera, 149 a Púbol, 79 a Pedrinyà, 43 a Riuràs i 60 disseminats per les masies del municipi.

Festa gambiana celebrada a la plaça de la Pera, c. 1985.

UNA NOVA ECONOMIA

35

L'ídl·lic mas Duran, l'any 1985, quan encara hi vivia el ramat de Joan Pastor, abans de convertir-se la masia en casa de turisme rural.

88

Malgrat haver viscut durant segles predominantment de l'agricultura, la ramaderia i el bosc, el municipi ha desenvolupat en els últims vint o trenta anys una economia força diversificada.

Si bé ja no hi són ni la botiga de can Ciano (tancada l'any 1986), ni la de can Gasull (tancada l'any 1990) ni la carnisseria de l'Elvira (tancada el 2002), l'any 2005 el municipi té nombroses petites indústries: dues empreses constructores (Josep M. Teixidor i Genís Julià), l'empresa de lampisteria i electricitat Instal La Pera de Josep Ponsatí, els Viviers Planas de Púbol, les granges de vaques de can Condom, la Casa Nova i ca l'Almar, la granja de

porcs de can Pau i la d'aviram de can Jepeta, sense parlar de la fàbrica de totxos (Terreal España de Cerámicas S. A., successora actual de la bòbila de la família Soler), de plaques d'escaiola (Prefabricats Francisco Jiménez de Gea), de portes i finestres (Portes Door S. L.), de bombetes (Eduarda García Urbaneja), de tripes (Emportrip S. A.) i de fruits secs (l'Esquirol). L'Esquirol i Portes Door es troben en la zona industrial, una iniciativa dels anys 80 que ha trigat molt a establir-se. Per altra banda, una petita indústria casolana ben establerta és la de la mel de can Madrenas.

El turisme rural està representat per dues empreses familiars. Can Massa, amb un pati enjardinat, es troba en el poble de la Pera

mateix, mentre el mas Duran –una típica masia catalana construïda el segle XVII, antigament propietat de la família Bahí, envoltada de jardins, arbres fruiters, aus i plantes aquàtiques–, està situat als afores, a la vora d'una riera que servia també de carní i que passa per sota d'un vell pont de pedra.

Unes quantes cases han servit, o serveixen, com a domicili i al mateix temps com a despatx o taller, com ara la de l'aparelladora Anna Casas, la que havia estat

del representant de naus industrials Francesc Borràs, i la de la Galeria Mercè Ettinghausen, que mostrarà art contemporani a cal Fuster entre 1987 i 1998. Gràcies a la informàtica, aquesta fórmula tindrà sens dubte molta més importància en el futur.

Quant a serveis, el municipi és modèlic. Hi ha l'escola primària Pedra Blanca, el consultori mèdic, la parròquia, l'oficina de correus, el local polivalent, el camp de futbol, la pista de tennis, l'estació de servei i la Casa-Museu Gala-Dalí. Pel que

toca al comerç, can Pi és una botiga excel·lent que ven de tot, i Enric Salvà segueix fent el pa al forn de llenya com ho havia fet fins fa ben poc el seu sogre, Miquel Bonany, durant setanta anys.

Per arreglar cabells, hi ha la perruqueria de la Paquita de can Condom; per arreglar tot tipus de vehicles i maquinària agrícola, hi ha el taller de Lluís Nadal; i per llogar maquinària hi ha Sefric, al polígon industrial. Si es busca restaurant, es pot escollir entre quatre –can Bosch, a Púbol; el Restaurant d'en Bahí (és a dir, l'antic l'Hostal d'en Bahí), davant de la gasolinera; la Trobada, a la cruïlla de la Pera; i el bar la Isla, a la carretera general–, mentre a

La bòbila, Terreal España de Cerámicas S.A., a la C-66.

Arbres conífers de Vivers Planas, a les Maioles, entre Púbol i Caça de Pelràs.

Púbol hi ha dues botigues (de records d'en Dalí i d'artesanía) que aprofiten l'afluència de visitants al Museu.

Si bé és cert que han desaparegut molts oficis tradicionals, també ho és que s'han establert un seguit de nous petits comerços i indústries. A més a més, una mobilitat incrementada està fent que cada vegada més persones de diverses professions i oficis visquin al municipi però treballin fora.

EL PRESENT

36

El local polivalent del municipi, a mig camí entre la Pera i Púbol.

90

A la Pera, com arreu del món *desenvolupat*, la segona meitat del segle XX va portar molts més canvis que no pas el mig mil·lenni anterior: concretament, la transformació radical d'una societat essencialment agrícola en una altra molt més variada, d'una economia de subsistència en una plena incorporació a la societat de consum. Les condicions i les expectatives de vida han canviat totalment.

Mentre, abans, feien falta moltes mans per a la feina del camp, ara les famílies són petites i treballen majoritàriament fora de casa i del municipi. Força gent jove ha marxat per treballar en poblacions més grans, o bé a

Girona. Per altra part, ha vingut força gent de fora. Mentre la petita urbanització de Púbol ha aportat una població que sol viure-hi tot l'any, durant els caps de setmana i les vacances ve gent que ha comprat cases velles per fugir de les incomoditats de la gran ciutat.

En els últims 25 anys, s'han fet moltes obres, entre les quals destaquen la construcció del polígon industrial, del local polivalent, de la zona esportiva, i de la urbanització i l'aparcament públic de Púbol, l'adequació i l'asfaltat de carreteres i camins, la pavimentació dels carrers, el millorament de l'enllumenat públic, el condicionament de la vorera de la carretera de la Pera

a Púbol, l'enjardinament dels voltants de l'església de Pedrinyà, la remodelació del consultori mèdic i l'adequació del menjador de l'escola. Tots aquests i molts altres canvis es deuen principalment a la dedicació i iniciativa de Benjamí Artigas, sens dubte l'alcalde que ha servit durant més temps el municipi.

Per descomptat, encara queden problemes per resoldre i reptes per assolir. En les eleccions municipals de 2003, l'alcalde posava com a properes fites:

Els alcaldes

Alcaldes de Púbol		1879-82	Fermí Bahí	1937	Pere Andreu i Ribot
1838	Silvestre Dalmau	1885-87	Andrés Ponsatí	1939	Josep Massa i Comas
1849	Pere Fuster	1887-91	Joan Almar	1941-59	Joan Gifre i Homs
	<i>(alcalde pedáneo, és a dir, auxiliar)</i>	1891	Josep Condom i Vidal	1960-69	Narcís Massa i Vila
		1896	Francesc Recasens	1969-79	Joan Maspoch i Andreu
		1897	Silvestre Dalmau	1979-	Benjamí Artigas i Burch
Alcaldes de Pedrinyà		1900	Pere Sunyer i Llenes		
1846	Josep Vert	1902-06	Joan Negre i Pijaume		
1849	Joan Carabús	1910-13	Miquel Llenes i Sabater		
	<i>(alcalde pedáneo)</i>	1914	Josep Massa i Comas		
		1916	Narcís Massa i Farran		
Alcaldes de la Pera		1918-19	Fermí Ponsatí i Bahí		
1844	Pere Savalls	1920-21	Narcís Massa i Farran		
1846	Fermí Negre	1922	Pere Condom i Gifra		
1849	Pere Font	1925-27	Fermí Negre i Gimbernat		
1861-62	Joan Blanch	1927-31	Josep Coll i Sans		
1864	Esteve Ponsatí	1931	Pere Condom i Gifra		
1865	Joan Ponsatí	1933	Josep Andreu i Ribot		
1866	Joan Bertran	1934	Joan Gifre i Homs		
1866-68	Jaume Baró	1934	Josep Massa i Poch		
1869-70	Pere Font	1935	Josep Coll i Sans		
1872-73	Narcís Negre	1935	Josep Massa i Poch		
1876	Pere Font	1936	Josep Andreu i Ribot		
1877	Joan Condom				

*Benjamí Artigas i Burch,
alcalde de la Pera des de 1979.*

91

traslladar les escoles des de l'Ajuntament a la zona del polivalent, reformar la casa de la vila, renovar l'enllumenat de la Pera i Riuràs, construir un nou dipòsit d'aigua potable i millorar el sanejament d'aigües residuals.

*La urbanització
de Púbol vista
des del sud.*

EL FUTUR

37

Púbol: vista general des d'occident, amb l'església enganxada al gran casalot del castell.

92

L'any 2003, una promotora de segones residències donà passos per construir una urbanització de prop d'un centenar d'habitacles davant mateix de Pedrinyà, al puig d'en Font, una zona declarada urbanitzable vint anys enrere,

anunciant la urbanització com si s'hagués de fer a Púbol, per explotar l'efecte Dalí. El projecte implicava augmentar notablement el nombre d'habitants del municipi amb una urbanització totalment desvinculada dels nuclis urbans

Pedrinyà: vista general des de can Verdemont, l'any 1969.

existents, sense comptar els problemes de subministrament d'aigua i l'alt risc d'incendis. A l'instant, es va crear la plataforma Salvem Pedrinyà. Joves de la JO.PE.PU van recollir en tres dies més de 200 signatures de gent vinculada al municipi per defensar l'entorn paisatgístic i cultural de Pedrinyà i la seva església mil·lenària.

Aquest projecte s'emmarcava dintre d'una agressió urbanística generalitzada contra els pobles medievals de l'Empordà, coincidint la campanya en defensa de Pedrinyà amb el Debat Costa Brava, en el qual

es pretenia fer un balanç de les atzagaiades comeses a la costa en l'últim quart del segle XX i prendre nota de la marxa cap a l'interior del país per part de les promotores.

Com a conseqüència de la campanya Salvem Pedrinyà, el juliol de 2004 l'Ajuntament acordà suspendre la tramitació de plans parcials per al sòl urbanitzable del puig d'en Font i revisar el pla urbanístic municipal.

Ja fa temps que, dins del marc rural de la Pera, la vida s'acosta cada vegada més al tarannà urbà. Com tants altres petits municipis gironins, la Pera es troba davant del repte de mantenir l'equilibri entre el desenvolupament econòmic i social per un costat, i els valors de comunitat tradicionals per

Pedrinyà a la premsa

La campanya Salvem Pedrinyà es va veure recolzada a la premsa per escriptors de prestigi.

Parlant de Pedrinyà, Antoni Puigverd deia: "Aquesta zona, que ara és una entranyable delícia pública, per al delit tant dels pobletans com dels visitants, serà un domini privat i virolat.

Esgotada la destrucció de la línia costanera, el mercat immobiliari està àvid de productes situats a l'interior de l'Empordà. Sota la pressió del mercat, la destrucció del paisatge (del nostre patrimoni col·lectiu) sembla inevitable, si la nova Generalitat no hi posa remei" ("*Paisaje destruido*", *El País*, 23.12.03).

Narcís-Jordi Aragó escrivia: "Mentre encara maldem per salvar

el que resta de la Costa Brava, el mal, com en les malalties greus, es reproduceix fatalment una mica més enllà. Cada ferida que es cura al litoral reapareix terra endins, en una devastadora metàstasi, fins a la inexorable destrucció total. Ara la nafra maligna és a punt d'infectar la pell encara llisa i sana de Pedrinyà" ("*SOS Pedrinyà*", *El Punt*, 15.03.04).

I Josep Matas afirmava: "Recordo ara la darrera festa de Pedrinyà quan, entre sardana i sardana, els joves de la comissió organitzadora van protestar pel projecte. Penso en l'actitud i les raons d'aquells joves. Quins temps més bojos que vivim! Té molt de seny el jovent, mentre gent gran i amb responsabilitats s'ha ben begut l'enteniment" ("*La plaça més tranquil·la*", *El Punt*, 19.04.04).

93

l'altre, sense malmetre la riquesa natural i històrica que s'ha creat i conservat durant segles i segles.

Dependrà molt de l'interés i l'afecte que té la gent del municipi pel seu hàbitat si, en els pròxims anys, s'arriba a establir un equilibri entre el progrés i la protecció de la vall de la Pera que conservi el seu bellíssim paisatge per a les futures generacions.

La Pera: vista general des de prop del mas Duran.

Bibliografia

AMIR, Xavier: "Lola Carreras i Barceló", dins *Josep Pla l'home*. Fons d'Art Baix Empordà. Palafrugell, 1981, pp. 41-50.

BADIA I HOMS, Joan: *L'arquitectura medieval de l'Empordà*, I. 'Baix Empordà'. Diputació Provincial. Girona, 1977.

BADIA I HOMS, Joan: *Gran geografia comarcal de Catalunya*, IV. 'L'Empordà'. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1981.

BOLÒS, Jordi, i Víctor HURTADO: *Atlas del Comtat de Girona (785-993)*. Rafael Dalmau. Barcelona, 2000.

BOTET I SISÓ, Joaquim: *Geografia general de Catalunya. Província de Girona*. Editorial A. Martín. Barcelona, 1911.

CALZADA I OLIVERAS, Josep: "El desaparegut retaule de Púbol", a la *Revista de Girona*, núm. 82 (1978), pp. 63-69.

FERRER, Baldiri: *El Baix Empordà*. Editorial Selecta. Barcelona, 1971.

GRAU I PUJOL, Josep Maria Tomàs, i Roser PUIG I TÀRRECH: "El campanar de la

Pera: una obra del segle XVII", als *Estudis del Baix Empordà*, núm. 8 (1989), pp. 129-138.

Llibre de l'obra de l'església de la Pera, manuscrit començat el segle XVI (Parròquia de la Pera).

MARQUÈS I CASANOVAS, Jaume: "Púbol [I-VIII]", a la *Revista de Girona*, núms. 60, 61, 63, 64, 66, 67, 70, 78 (1972).

MOLINA FIGUERES, Joan: *Bernat Martorell i la tardor del gòtic català. El context artístic del retaule de Púbol*. Museu d'Art. Girona, [2003].

NOLLA I BRUFAU, Josep M^a. i Josep CASAS I GENOVER: *Carta arqueològica de les comarques de Girona. El poblament d'època romana al nord-est de Catalunya*. Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona. Girona, 1984.

PITXOT, Antonio i Josep PLAYÀ: *Castell Gala Dalí. El camí de Púbol*. Fundació Gala-Salvador Dalí. 1998.

PLA, Josep: *Girona, un llibre de records, a Obra completa*, vol. 3, Edicions Destino. Barcelona, 1968, pp. esp. 33-34.

PLA, Josep: "Altres vells petits poblets", dins *El meu país*, a OC, vol. 7, pp. 729-734.

PLA, Josep: "El general Savalls", dins *El passat imperfecte*, a OC, vol. 33, pp. 45-68.

PLA, Josep: "La Pera: el general Savalls", dins *Viatge a la Catalunya vella*, a OC, vol. 9, pp. 428-451.

Fonts documentals consultades

Arxiu Diocesà de Girona,
Arxiu de la Diputació de Girona,
Arxiu Històric de la Ciutat de Girona.
Arxiu Històric Comarcal de la Bisbal,
Arxiu Municipal de la Pera.

Procedència de les il·lustracions i fotografies

Quan no s'especifica la data, les fotografies són de l'any 2003 o 2004. Les fotografies que no es mencionen a baix foren fetes pels autors del llibre, i els plànols de la Pera i de Púbol per Didac Ettinghausen. La procedència de la resta de les fotografies és la següent:

Fons públics:

Arxiu Comarcal del Baix Empordà: p. 29.

Arxiu Fotogràfic del Museu d'Arqueologia de Catalunya (Girona): p. 12, p. 15 (a baix), p. 20 (a dalt), p. 26, p. 30, p. 39, p. 92 (a baix).

Arxiu Municipal de la Pera: p. 18 (a baix), p. 43 (a dalt i a baix), p. 53 (a baix), cap. 19, 3; p. 60 (a baix), p. 65 (a baix), p. 67 (a dalt).

El Punt ©: p. 67 (a baix).

Escudo de Oro ©: p. 23.

Institut Amatller d'Art Hispànic. Arxiu Mas: p. 17 (a dalt i al mig), p. 21 (a dalt), p. 31 (a baix), p. 45 (a baix), p. 61, p. 70.

Museu Diocesà de Girona: p. 13 (a baix), p. 16, p. 17 (a dalt).

VEGAP: © Salvador Dalí,

Fundació Gala-Salvador Dalí, 2004: p. 10.

Fons privats:

Encarnació Almar: p. 62.

Benjamí Artigas: p. 91 (a dalt).

Margarida Batlle: p. 24, p. 63 (a baix), p. 72, p. 76, p. 79 (a baix).

Betlem Bertran: p. 55 (a dalt), p. 58 (a baix), p. 84.

Dolors Bertran: p. 66.

Natàlia Bonany: p. 78.

Pilar Bonany: p. 58 (a dalt), p. 65 (a dalt).

Família de Francesc Borràs: p. 19, p. 46, més les fotografies fetes per Francesc Borràs: p. 13 (a dalt), p. 20 (a baix), p. 47 (a dalt), p. 54, p. 77 (a dalt i a baix), p. 83 (a baix), p. 87.

Pep Caballé: p. 86 (a baix).

Ettore Carello: p. 18 (a dalt), p. 40.

Mercè Font: p. 47 (a baix).

Carles Gifre: p. 75 (a dalt i a baix).

Ramon Gispert: p. 83 (a dalt).

Marc Lacroix ©: p. 80.

David Losada: p. 41 (a dalt),

p. 42, p. 44, p. 53 (a dalt), p. 63 (a dalt).

Irene Morató: p. 71 (a dalt).

Pere Muñoz: p. 27 (a dalt).

Margarita Nuez: p. 82 (a baix).

Conxita Oliva: p. 85.

Maria Carme Pi: p. 86 (a dalt).

Ramon Piera: p. 50.

Anna Maria Pou: p. 45 (a dalt), p. 71 (a baix).

Carles Salmerón i Bosch: p. 51 (esquerra).

Pere Soler: p. 73 (a dalt).

Agraïments

Els autors agraïm l'encoratjament i l'ajut que hem rebut de Ramon Alberch, Eudald Carbonell, Júlia Chinchilla, Jordi Frigola, Manel Güell, Josep Matas, Josep M. Llorens, Josep Tarrús, Pep Valsalobre i Nuri Vilà, secretària de l'Ajuntament de la Pera. Agraïm a mossèn Joaquim Goy i a Ramon Llaussàs haver-nos deixat consultar, respectivament, els manuscrits originals del *Llibre de l'obra de l'església de la Pera* i de la *Reseña histórica del pueblo de la Pera*. A més, agraïm la col·laboració de molts veïns del municipi, sobretot dels següents. A Pedrinyà: Pere Garangou, Carles Gifre i Montserrat Llenas. A la Pera: Encarnació Almar, Carmeta Andreu, Josep Andreu, Betlem Bertran, Dolors Bertran, Josep Bertran, Miquel Bonany, Nuri Frigola, Fermí Massa, Montse Morales, Pere Muñoz, Josep Pi, Lluís Pi, Paquita Puig, Carme Riera i Lluís Teixidor. A Púbol: Margarida Batlle, Isabel Carreras, Angeleta Dalmau, Ramon Gispert, Ferran Masó, Pere Soler i Rosa Vila. I a Riuràs: Joan Sunyer.

Monografies locals

Darrers títols publicats

La Vall de Bianya
per J. Murlà Giralt

Capmany
per A. Egea i M. Roig

Gualta
per Ramon Alberch

Platja d'Aro
per Pere Barreda

La Vajol
Albert Juanola

Vilobí d'Onyar
per Dora Santamaria

Vilafant
per J. M. Bernils

Osor
per F. Bruguera i N. Ramió

Maçanet de Cabrenys
per Pere Roura i Sabà

Santa Coloma de Farners
per J.T. Grau, J. Mestre i R. Puig

Riels i Viabrea
per J. Collell i C. Escudé

Siurana d'Empordà
per Antoni Egea
i David Pujol

Les Lloses
per J. Gordi i R. Llimós

La Vall de Campmajor
per Joan Fort

Santa Pau
per Salvador Reixach

Jafre
per R. Alberch i
J. Viñas

Llançà
per Josep Clavaguera

Llanars
per Agustí Dalmau

Llívia
per R. Garriga, M. Vilaseca
i J. Vinyet

Riudellots de la Selva
per Elvis Mallorquí (coord.)

Boadella d'Empordà
per David Serra i Busquets

Vilanant
per Pere Borrat i Antoni
Egea

Bàscara
per Albert Riera

Cabanès
per Josep M. Bernils

Sant Feliu de Pallerols
per Xavier Solà

Lladó
per Joaquim Tremoleda

Sant Pere Pescador
per Marisa Roig

Castellfollit de la Roca
per Jesús Culebras

Sant Joan les Fonts
per Xavier Valeri

Miànigues
per Pau Viladiu, David Sala

Darnius
per Josep M. Bernils i
Mach

Torroella i l'Estartit
per Antoni Roviras i Enric
Torrent

La Bisbal
per Jordi Frigola i Arpa

Fortià
per Erika Serna i Joan Serra

Celrà
per Taller d'Història de Celrà

Vilademant
per Josep Casas

Setcases
per Jaume Cabeza

Guies

Darrers títols publicats

Cristians de Girona
per Josep M. Marqués

L'estany de Banyoles
per M. Coma i J. Gratacós

Els rellotges de sol
per M. Gil

Els maquis
per J. Clara

**Els monuments
megalítics**
per J. Tarrús i Júlia
Chinchilla

El pessebrisme
per J. Dalmau i Corominas

La ceràmica
per Andreu Bover

La farga
per Jordi Mascarella

Castells vius
per C. Vinyoles, M. Torns i
P. Lanao

La pesca
per J. Sala i J. Domènech

La ramaderia
per P. M. Parés i T. Vilaró

Els protestants
per Josep Clara

La tramuntana
per J. M. Dacosta
i X. Febrés

El Montseny
per J. M. Rueda i J. Tura

L'electricitat
per M. Pous i J. Callol

El periodisme
per Lluís Costa

Els glacials
per Jordi Fernández

L'excursionisme
Per Jordi Dalmau

La Girona dolça
per J. V. Gay
i N. Puigdevall

Les campanes
per Carles Sapena

La ciutadella de Roses
per C. Díaz, H. Palou
i A. M. Puig

El teatre
per Pep Vila

Els museus
per G. Alcalde i
J. M. Rueda

Els refugiats
per Mercè Borràs

Per les esglésies
per J. M. Marqués

Les Guillerries
per Emili Rams i Josep
Tarrés

El modernisme
per Pilar Soler

El contraban
per M. Aguilar, J. Maymí,
J. Ros i X. Turró

Els centres d'estudis
per Carles Sapena

Cementiris i sepelis
per Dolors Grau

**Balnearis i aigües
minerals**
per J. Ferrer i J. V. Gay

Els molins
per Lúcia Donat i Xavier
Solà

Els ermitans
per Carles Sapena

L'assistència sanitària
per Rosa Maria Gil Tort

La Pedra seca
per Marià Sàez

Rectificacions

A la p. 4,
en comptes de “can Massó”,
“Can Masó”.

A la p. 40,
el general Savalls no morí l'any 1886,
sinó el 1885.

A la p. 70,
l'aigua corrent i el clavegueram es van
començar a instal·lar a la Pera l'any 1967.

A la p. 87,
al peu de foto: no “c. 1985”, sinó
“c. 1990”.

Addicions

Capítol 1. Els primers habitants

Al capítol 1 del llibre es parla de testimonis arqueològics trobats al camp de la Creu que podrien correspondre a una vil·la romana d'època republicana. El maig del 2007, arran de les obres que es van fer per eixamplar la carretera d'entrada a la Pera des de la C-66, la Sabina Calleja hi va trobar restes de ceràmica i va aconseguir que es portés a terme un estudi arqueològic del marge de la carretera. Aquest estudi, que durà tot l'estiu, va confirmar la presència d'una vil·la romana, on es trobaren les restes d'un taller, amb sitges i ceràmiques, ossos, ganivets, etc.

Capítol 7. Sant Isidor de la Pera

La gran escalinata, construïda el 1735, que empetitia molt la plaça de la Pera es va fer malbé arran del saqueig de l'església a començament de la Guerra Civil.

Capítol 8. El castell de la Pera

D'ençà de la publicació de *La Vall de la Pera*, sembla que s'ha concretat, amb pràcticament tota seguretat, la ubicació del castell de la Pera. Tal com s'explica al capítol 20 del llibre, l'any 1898, com que es trobava en

estat ruïnós, es va enderrocar la casa consistorial, i l'actual ajuntament, amb les escoles situades a la planta baixa, es va construir entre el 1899 i el 1900. L'any 2009, quan es feien obres a Ca l'Hero, es van descobrir dues arcades de pedra picada que van des de la planta baixa fins a dalt del primer pis i que són úniques a la Pera. Sembla molt probable que formessin part d'una estança del castell.

Cal recordar que Ca l'Hero forma un angle del solar rectangular, ocupat majorment per l'ajuntament, l'antiga presó (ara oficina de Correus), la pallissa d'en Puig (o el Delme) i Can Torres. Per tant, sembla probable

que l'antiga casa consistorial, mig enrunada a finals del segle XIX, representés les restes de la part més important del castell. Fins i tot, es pot especular que la casa que abans s'havia anomenat el Delme havia obtingut aquell nom perquè devia formar part del castell, ja que segurament allà la gent del poble devia portar antigament les taxes per al rei o el bisbe de Girona.

Els remeis del Sr. Vehí

Quant a qüestions de salut pública anteriors al segle XIX, cal recordar els estralls causats per la pesta al llarg de la història i, en particular, la que assolà Catalunya a mitjan segle XVII. L'any 1652, s'ha d'afegir una segona plaga a la fam que ja delmava els barcelonins assetjats a la ciutat a la fi de la Guerra dels Segadors per les tropes de Felip IV. Tal com ho documenta Ramir Lacasa al número 40 de la *Revista del Baix Empordà* (2013), el novembre del 1652 l'epidèmia ja havia arribat a Jafre, l'any següent es produí un segon brot de la malaltia, el qual afectà Corçà l'octubre del 1653 i matà una persona a Púbol, l'abril del 1654, i una altra a Pedrinyà l'octubre del mateix any.

Capítol 26.

Renovació de l'agricultura

Al llarg dels últims vuit anys la ramaderia ha desaparegut pràcticament del municipi, i per ara només ha quedat una de les granges de vaques: la de la Casa Nova de la Pera. Ara bé, els veterinaris Jack Massach i Elena Boguñà van inaugurar, el 2012, la granja ecològica de gallines Els Gallerets, prop de Madremanya, on la música clàssica les acompanya quan ponen els ous.

Capítol 27.,

Llum i aigua

Al número 2 del *Butlletí informatiu municipal*, Josep Domènech explicava la història del Valls, o sigui el safareig, de Púbol. Deia que, abans de les reformes fetes cap al 1937, quan es va fer més petita, la gran bassa del safareig havia servit també per proveir aigua als horts del poble. Fins a principis del anys 1980, al Valls hi podien rentar la roba fins a una desena de dones, i ho feien sobretot els dilluns. I, fins que es van pavimentar els carrers de Púbol, l'aigua del Valls provenia de canals o recs que proveïen diverses fonts del poble.

Capítol 28.

Les festes

En un article publicat al número 3 del *Butlletí informatiu municipal*, mossèn Joaquim donava una explicació de per què la Festa Major de la Pera se celebra el dia de la Santíssima Trinitat. En un principi la Festa s'havia celebrat el dia dels Quatre Sants Màrtirs, o sigui el dilluns després de la Trinitat. Segons raonava el mossèn, la Festa s'hauria canviat al dia de la Trinitat, perquè sempre era un diumenge i així s'evitava interrompre la sega, que ocupava la pagesia a finals de la primavera. Actualment, la Festa dels Quatre Màrtirs s'ha fixat sempre per al dia 2 de juny.

L'Encarnació Almar, en una entrevista publicada al número 9 del *Butlletí informatiu municipal*, explicava que quan ella era jove per a cadascuna de les festes dels sants de les capelles de l'església de la Pera, la gent feia pans ben grossos, i el paborde de cada sant passava la bacina i cantava el pa des de les escalinates de l'església, cridant «Qui em dóna més?». La qüestió era subhastar el pa per recollir diners per al ball de la festa.

A la mateixa entrevista l'Encarnació recordava com, pel carnaval, s'anava a buscar el ninot de Carnestoltes a l'Hostal d'en Bahí, amb un carro i cavalls, per penjar-lo durant tres dies en una finestra de Can Gasull. L'últim dia, els caçadors *mataven* el Carnestoltes i es feia una gran sardinada per enterrar la sardina. Avui el carnaval segueix celebrant-se, però només per als alumnes de l'escola de la Pera...

Capítol 29. **Oci i lleure**

La primavera del 2006 es va fer una primera exposició de flors a Pedrinyà, la qual ha anat guanyant cada any més suport, sofisticació i èxit, mercès sobretot a la iniciativa de quatre dones: la Montserrat Llenas, l'Anna Font i la Carmen Bullich, del mateix poble, i la Montse Feliu, de Flaçà.

L'estiu del 2007 i del 2008, es va celebrar la Poepera, una trobada de poetes amb un recital públic d'obra seva organitzada per la Fiona Morrison. El 2008 es van reunir a la plaça de la Pera poetes catalans i

andorrans, i es van fer lectures de part d'un total de vint poetes.

Jazzpera, el festival de jazz organitzat per Link Productions, amb base a la Pera, ha esdevingut una fita anual des que es va inaugurar el juny del 2008. Amb actuacions principalment a la plaça de la Pera i al jardí del castell de Púbol, ha demostrat que té un encant especial. S'hi presenta música normalment associada amb la ciutat però transposada a un ambient rural. Entre els músics més coneguts que hi han actuat al llarg d'aquests anys hi ha les cantants Sílvia Pérez Cruz i Andrea Motis.

El 2008 es va celebrar la I Fira de Pasqua, una fira artesanal i de segona mà, amb un concurs de pastissos i altres activitats. La Fira de Pasqua ja s'ha convertit en una festa ben establerta, com també ho són el Dinar del Senglar i la Cargolada Popular.

A l'estiu, la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament organitza Cinema a la Fresca i, normalment cada any, un concert.

Capítol 32. **El museu Gala Dalí**

L'èxit de visites del Museu ha anat creixent pràcticament cada any, últimament amb una gran aflluència de turistes russos. El 2011 el nombre de visites va superar els 125.000. Un element que ha ajudat a renovar cada any l'oferta del Museu són les exposicions sobre aspectes de la vida i l'obra de l'artista, petites però molt ben estudiades i presentades. Les últimes han estat: «3DALÍ. Dalí i l'holografia: realitat virtual i il·lusió de realitat» (2012) i «Dalí i els seus tallers» (2013).

Capítol 35. **Una nova economia**

El turisme està influïnt cada vegada més en l'economia del municipi, sobretot a Púbol. A més dels petits comerços que depenen directament de l'aflluència de visites a la Casa-Museu Gala Dalí, a Ca l'Homs s'ha establert un hotel de quatre suites anomenat Las Moradas del Unicornio i, al pati que havia estat de la mateixa casa, però de l'altre costat de l'arcada que cobreix l'entrada del poble, hi ha el bar i hostal La Terrasseta, que funciona a l'estiu.

A finals del 2007, va tancar definitivament el forn de Can Quel, que havien regentat els últims anys la Pilar Bonany i l'Enric Salvà, gendre i successor d'en Miquel Bonany i la Catalina Bertran, després de seixanta-cinc anys proveint el municipi, i pobles dels voltants, del millor pa de la comarca. Al número 2 del *Butlletí informatiu municipal*, s'entrevistà l'Enric i la Pilar sobre la història de la fleca.

El novembre del 2009, va tancar Can Pi, després de seixanta-tres anys servint el municipi, però per sort a Can Condom es va agafar el relleu amb una botiga nova, molt ben abastada.

Capítol 36. El present

El present del llibre *La Vall de la Pera* ja s'ha convertit en el passat de fa vuit anys. Per tant, cal comentar els principals canvis que hi ha hagut durant aquest temps i que no s'han mencionat més amunt.

Els propòsits que havia fixat l'Ajuntament de la Pera abans de

les **eleccions municipals** del 2003 s'han portat a terme d'ençà de les eleccions del 2007 —quan el GIP (Grup d'Independents per la Pera), liderat per Josep Pi i Negre, obtingué quatre escons, i CiU tres— i de les eleccions del 2011, quan el GIP va ser l'única formació que s'hi va presentar. El programa del GIP s'havia basat en l'Agenda 21, l'exercici portat a terme el 2006 per esbrinar l'opinió dels veïns sobre les prioritats del municipi, en què la principal va ser evitar la construcció d'una urbanització al puig d'en Font de Pedrinyà i potenciar la construcció de primeres residències.

A la fi del llibre *La Vall de la Pera* es tractava l'amenaça al conjunt paisatgístic, social i cultural del municipi que representava el projecte de construir una urbanització de fins a un centenar de cases al **puig d'en Font**, davant mateix de Pedrinyà. Les protestes dels veïns del municipi van cristal·litzar-se amb la victòria, a les eleccions del 2007, del Grup d'Independents per la Pera, nascut des de dins de la plataforma Salvem Pedrinyà. L'abril del 2012, fruit de la pressió de l'Ajuntament i també mercès a l'esclat de la bombolla

immobiliària, es va arribar a un acord pel qual l'Ajuntament compraria el puig d'en Font i el classificaria com a sòl no urbanitzable forestal.

El setembre del 2007, el conseller d'Interior de la Generalitat, Joan Saura, va inaugurar el nou **parc de bombers** de la Pera, construït sobre una parcel·la cedida per l'Ajuntament al polígon industrial.

L'esplèndida **nova escola** d'educació infantil i primària Pedra Blanca, construïda davant del Polivalent —probablement l'última escola nova que es farà mai en un municipi tan petit— va començar a funcionar el 2009. L'escola atén més de quaranta alumnes i té capacitat per a cent. Va ser inaugurada el març del 2011 pel llavors conseller d'Educació, Ernest Maragall, qui va afirmar que l'escola és «una petita joia». La directora del col·legi, la Maria Antònia Barros, ja fa un quart de segle que dirigeix el CEIP Pedra Blanca. Al número 13 del *Butlletí informatiu municipal* se li feia una entrevista.

La **Casa de la Vila** s'ha reformat, amb un despatx nou per a les secretàries.

A la planta baixa de l'ajuntament, on van estar instal·lades les escoles durant un segle, es va inaugurar, el 9 d'abril del 2011, el **Bar-Centre Social l'Escola**, amb un grup de percussió, el Barça-Almeria i un concert. Regit per la Jordina Pociello, el Bar-Centre Social ha revitalitzat la vida social i l'ambient del municipi, amb reunions de veïnes cada tarda, amb concerts de música i amb una assistència sovint massiva per als partits del Barça.

Entre finals del 2007 i començaments del 2008 es va renovar el pont de la Creu, s'aixecà aquell tram de la carretera d'entrada a la Pera. El 2009 es va acabar d'asfaltar el camí que va de Púbol a Millars, i el 2011 l'asfaltatge del camí que porta de Riuràs a Flaçà, i es va arranjar el camí que baixa a la font dels Màrtirs. A més, s'han millorat i recuperat diversos camins, la qual cosa afavoreix el turisme rural i també l'accés, en cas d'incendis, a la massa forestal. S'ha renovat l'enllumenat de la Pera i Riuràs, i s'han començat a renovar les **infraestructures** d'aigua, el clavegueram, la llum elèctrica i la previsió d'aprovisionament de gas al carrer Vell (el 2009) i al del Marquès d'Alpens (el 2012). L'any 2012 es

va posar en funcionament la nova planta de depuració d'aigües residuals del municipi, prop del pont de Tinell. L'Ajuntament té previst poder portar a terme, dintre del Pla únic d'obres i serveis de Catalunya (PUOSC), la renovació i el soterrament dels serveis a la plaça de Púbol i la urbanització de l'aparcament de Púbol.

Des del 2009 se celebra cada any una **Setmana de la Salut**, amb xerrades i activitats. I cada any se segueix fent la campanya de donació de sang.

Les forces de la natura han afectat dràsticament el municipi en dues ocasions recents. Una va ser la **gran nevada** del 8 de març del 2010 que va trasbalsar la vida de la comarca i va deixar els veïns del municipi sense llum durant quatre dies. L'altra va ser l'**incendi** del 24 d'agost del 2012 que va cremar més de dues-centes hectàrees de bosc (unes quinze al municipi de la Pera, prop de Riuràs) i va afectar el terreny situat entre els municipis de la Pera, Madremanya, Flaçà i Sant Joan de Mollet. Mercès als esforços dels bombers i dels veïns, es va evitar que es cremés cap casa i no hi va haver cap ferit.

Des del començament, l'Ajuntament elegit el 2007 va voler manifestar el seu desig de transparència i ganes de comunicació amb els veïns. El desembre d'aquell mateix any, va publicar el primer número del *Butlletí informatiu municipal*, editat per en Josep Domènech i que obrí la pista per als números posteriors amb seccions sobre els principals acords presos pels plens de l'Ajuntament, informació de les regidories, notícies municipals, una entrevista i l'agenda.

Quant a les **finances municipals**, el juny del 2010, la Pera va sortir a *La Vanguardia* com el municipi de les comarques de Girona que menys preocupacions deficitàries tenia, ja que el deute acumulat equivalia a catorze euros per habitant.

Capítol 37. El futur

Una de les assignatures encara pendents al municipi és la qüestió del **POUM**, el desenvolupament del qual ha progressat amb molta lentitud. Tanmateix, les previsions indiquen que hi podrà haver en el futur un creixement

suau, limitat als voltants de la Pera i de Púbol.

Una assignatura que va quedar aturada és el futur de la **C-66**, havent-se publicat, l'any 2008, el projecte del seu desdoblament i havent votat l'Ajuntament a favor de l'opció que l'allunyaria més de la Pera.

El 25 d'abril del 2010 —fomentada per la plataforma La Pera Decideix, i amb el suport de l'Ajuntament, l'AMPA CEIP Pedra Blanca, la Comissió de Festes, la plataforma Salvem Pedrinyà i la UE la Pera— es va celebrar a la Pera la Consulta Popular sobre la **Independència de Catalunya**, en què van votar el 60 % dels que hi tenien dret, dels quals el 93 % van votar a favor. El 2012, l'Ajuntament es va adherir a l'Associació de Municipis per la Independència.

Personalitats

Aprofitem per fer menció d'unes persones ben rellevants, però que no van aparèixer en el llibre.

Dolors Ginesta Pipla

Tal com explica la Rosa M. Masana Ribas en un article publicat a *La llera del Ter, Revista de Bordils, Celrà i Flaçà* (volum 49, hivern del 2010), la Dolors Ginesta Pipla va ser la *llevanera* de la Pera durant molts anys. Nascuda a Casavells el 1876, es va casar amb en Rosendo Bahí, pagès i barber, i van viure a Ca l'Oller de la Pera. Ell va morir el 1941, i ella el 1948. La Dolors Ginesta va assistir els parts de gairebé totes les dones del municipi: entre tants d'altres, els dels onze fills d'en Lluís Bertran i la Roseta Almar, de Can Lluís Santo. Fins a la seva mort, aquesta dona valenta va tenir cura dels seus néts, en Rosendo i la Dolors Bahí Bahí, ja que el seu pare havia mort el 1938, als trenta-quatre anys, a la guerra, i la mare, el 1940, del tifus.

Emili Blanch

A finals del 2012 es va publicar el llibre de la Gemma Domènech Casadevall,

Emili Blanch Roig (1897-1996).

Arquitectura, patrimoni, compromís (Girona: Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural: Documenta Universitària). Emili Blanch, que havia desenvolupat l'arquitectura racional i funcional, va ser arquitecte en cap de la Generalitat republicana a Girona. Així va ser el responsable de la construcció de moltes escoles i altres edificis públics i, quan va esclatar la Guerra Civil, membre de la comissió creada per mirar de preservar el patrimoni eclesial.

Emili Blanch va llegar la seva casa de Girona a la Creu Roja, i la que va construir a la Pera, a la Generalitat. Tanmateix, sembla que aquell generós projecte humanitari mai no s'arribarà a portar a terme. A finals del 2006, deu anys després de la seva mort, el govern català va acceptar la casa que havia construït prop de l'Hostal d'en Vehí per servir de residència geriàtrica. No obstant això, no s'hi ha arribat a fer mai res en absolut, i ja fa anys que l'edifici al qual l'Emili Blanch va dedicar els últims anys de la seva vida ha estat fet malbé per ocupes i per la total negligència que ha estat el seu destí.

Mossèn Joaquim Goy

Mossèn Joaquim, que va ser rector de la Pera durant quaranta anys, des del 1971 fins que es va jubilar, va ser una personalitat important per al municipi. Encara mantenia el costum dels vicaris d'abans de tocar de peus a terra, cultivant un hort al mateix temps que cultivava les ànimes del seus feligresos. I encara torna tot sovint a visitar la parròquia on va treballar durant tants anys. En una bonica entrevista que li va fer en Josep Domènech al número 11 del *Butlletí informatiu municipal*, el Mossèn es refereix a la gent del municipi dient: «Encara que no ho sembli, els estimo a tots».

Manolo Núñez Yanowsky

Nascut a Samarcanda, el 1942, Manolo Núñez estudià arquitectura a Barcelona i a França, i participà en el Taller d'Arquitectura de Ricard Bofill. El 1991 creà la Sade, una agència d'arquitectura i urbanisme. A Barcelona construí un edifici per a l'ESADE i, el 1996, transformà una sala del 1929 a Montjuïc en escola d'art dramàtic. Ha participat en nombrosos programes de planificació urbanística a Europa

i Àfrica. El 2011, la Sade i l'equip rus Arch Group guanyaren el concurs per construir el major centre de l'Església ortodoxa russa a l'estranger, prop de la torre Eiffel. Núñez és membre de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts. La seva casa, arrodonida, es veu als afores de Púbol.

Anna i Idolina Massa

Cal fer menció de les fites extraordinàries aconseguides per dues germanes nascudes al municipi i que encara hi viuen, l'Idolina i l'Anna Massa.

L'Idolina, que ha estat becada durant més de tres anys al Centre d'Alt Rendiment Esportiu de Sant Cugat del Vallès, va formar part de l'equip AGR Catalunya, que el 2010 assolí la tercera posició al Campionat d'Espanya júnior de conjunts celebrat a Logronyo. El 2011, el mateix equip, ja participant a la primera categoria, la màxima dins d'aquest esport, a la qual accedeixen els setze millors equips de tot l'Estat, assolí el títol de Campiones d'Espanya a Saragossa. El 2012 l'equip es va desfer per qüestions econòmiques relacionades

amb la crisi, i l'Idolina tornà a entrenar a Palafrugell, amb l'entrenadora que la va iniciar. Aquest 2013 ha començat a participar com a individual i ha assolit la primera posició a la primera fase de la Copa Catalana.

L'Anna ha anat batent tots els rècords de Catalunya i Espanya de salt de perxa. Posseeix el rècord català aleví amb 2,30 m, l'infantil amb 3,30 m, i el cadet amb 3,57 m, aquest any 2013, a sis centímetres del rècord d'Espanya i amb tota la temporada per davant. El 2011, en el seu darrer any infantil, va superar el rècord d'Espanya fins a deu vegades, i va passar de 2,90 m als 3,30 m esmentats. El 2012, que debutava a la categoria cadet, fou sotscampiona d'Espanya de pista coberta a Oviedo, sotscampiona a l'aire lliure a Castelló i guanyadora del Campionat d'Espanya per Autonomies a Saragossa, on millorà en dues ocasions el rècord català, el qual va deixar en 3,55 m. Aquest 2013 ha superat en tres ocasions el rècord català cadet de pista coberta, que ha deixat en 3,57 m, i ha quedat campiona d'Espanya a València, amb un marge de 60 cm d'avantatge respecte a les altres medallistes.

Basat en la recerca de documents inèdits i en converses mantingudes amb els veïns dels quatre nuclis del municipi de la Pera –la Pera, Púbol, Pedrinyà i Riuràs–, aquest primer intent d'historiar la vall de la Pera presenta una síntesi de fets i persones que l'han caracteritzada al pas dels segles. Lectores i lectors hi trobaran els Quatre Sants Màrtirs, els barons de Púbol, el pintor Bernat Martorell, el remeier Sr. Vehí, el general Savalls, els lladres de can Llenas, Salvador Dalí i Gala, i un llarg etcètera de personatges coneguts i per conèixer.

Henry Ettinghausen (Hampton, Anglaterra, 1940) és professor emèrit d'estudis hispànics de la Universitat de Southampton i autor de nombrosos estudis sobre cultura espanyola i catalana del segle XVII.

Didac Ettinghausen (Southampton, Anglaterra, 1968) coneix l'Empordà i ha viscut a la Pera des que va néixer. És metge de família i estudiós de la història del pirineisme i els seus viatgers-escriptors.

ISBN 849518776-0

MONOGRAFIES LOCALS

